roman

B.TRAVEN pamuk işçileri

B.TRAVEN
pamuk işçileri

Sosyal Klasikler dizisi, beş

B. TRAVEN

PAMUK İŞÇİLERİ

ROMAN

çeviren
Fatma Işıkdağ
İngilizce basımının adı
The Cotton - Pickers
birinci basım, mart 1977

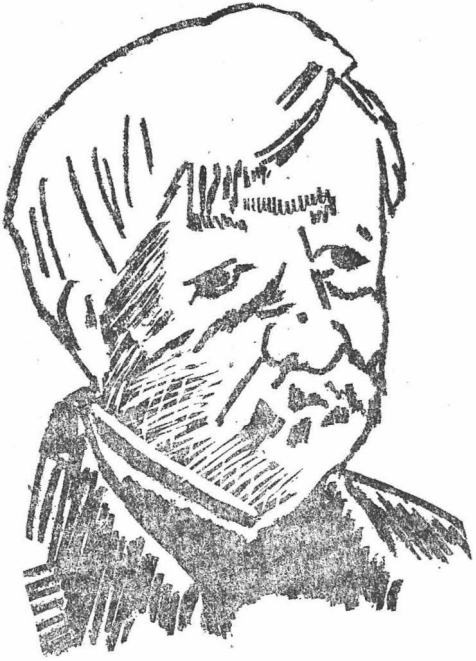

SOSYAL KLASİKLER YAYINEVİ

kapak, M. Ökkeş İlhan

renk, Ebru Grafik
kapak basımı, Tekin Ofset
cilt, Kardeşler Mücellithanesi
Süslü Matbaacılık Koll. Şti.'nde dizilip,
Er-Tu Matbaasında basılmıştır.

Sosyal Klasikler Yayınevi
Sultanahmet, Peykhane Sok. Sipahi Han 53/B, İstanbul

B. Traven

B. TRAVEN ÜZERİNE

B. Traven'in 'Ölüm Gemisi' adlı ilk romanı 1926'da Almanya'da yayımlandığı zaman hemen büyük bir ilgi gördü; yazarı üne kavuştu. Ama Traven, okurun karşısına çıkmadı. Okurlarla ilişkisini kitapları aracılığıyla sürdüreceğini belirtti. Hele basın görevlileriyle, eleştirmenlerle görüşmeye (1967 yılında Stern dergisi adına Gerd Heidemann'la görüşmesi dışında) hiç yanaşmadı.

Gene de yayımcılarıyla yazışmalarında, bazı okur mektuplarına verdiği cevaplarda, hayatına ilişkin gerçekleri saklamadığını görüyoruz. Zaten hayatı üzerine bilgileri bu yazışmalarından, güvenilir kişilere yapmış olduğu açıklamalardan ve kitaplarından öğreniyoruz.

Traven, Meksika'ya uzun yıllar önce göç etmiş. Meksika pasaportunda, adının Traven Torsvan olduğu, 1890 yılında Chicago'da doğduğu yazılı. Baba adı, Burton Torsvan. Ana adı, Dorothy Torsvan.

Traven, yakın arkadaşlarına, babasının Norveç, anasının İsveç göçmenleri olduğunu söylemiştir. Bir zamanlar, Berick Traven Torsvan adını kullanmış, B. Traven adı da buradan kalmıştır. Sanıldığı gibi B harfi adının bir parçası, ya da soyadını ele verir bir işaret değildir.

Yakın arkadaşlarına, okula gitmekten sakındığını, iyi bir okul kaçağı olduğunu, küçük yaşta çalışmaya başlayıp, çıraklık, ayakkabı boyacılığı, gazete satıcılığı gibi işler yaptığını söyle-

miştir. 1890 yıllarının Chicago'sunda, birçok dil konuşan göçmenlerden, duya dinleye yabancı dil ve diyelek öğrenmiştir. Belki de, aile yaşantısı görmemiş, ana-baba sevgisi tatmamıştır. 1900 yıllarında, bir feribotta, kamarot yardımcısı olarak denize açılmış, ve uluslararası tüccar gemilerinde 1920 yılına dek geziler yapmıştır. Meksika'da bulunan Mazatlan Limanı kayıtlarına göre, Traven, 1913 yılında bu limana girmiştir. Ve 1920 yıllarında, Tamaulipas Eyaletinde yerleşinceye kadar, belli zamanlarda ve çeşitli limanlardan Meksika'ya girdiği bilinmektedir. Meksika ve onun ezilen yerlileri, Traven'in belli başlı sanat konularını oluşturmuştur.

1913-1925 yılları arasında Traven'in ne yaptığı konusunda pek az şey bilinmektedir. Ancak, söylentilere göre, 1913-1919 yılları arasında Almanya'da devrimci eylemlerin içinde olduğu, 1918-1919 Bavyera Sosyalist Cumhuriyetinde kısa bir süre için siyasal görev aldığı, Alman filozofu ve birçok kitapçık yazarı Ret Marut'un ta kendisi ya da yakın bir arkadaşı olduğu, Uluslararası Sanayi İşçileri örgütünün Amerika ve Meksika temsilcisi ve aktif irtibatçısı görevini yaptığı, ve Birleşik Devletlerden 1918-19 tutuklaması sırasında, bu görevi gerekçesiyle sınır dışı edildiği söylentiler arasındadır.

Ancak, Traven'in sanat hayatı, bir sır değildir. 1925 yılında, Almanca yazdığı birkaç hikâye, Berlin'de yayımlanan günlük gazete Vorwartz'da yayınlanmış, gazetenin editörleri, birinci tekil şahısla yazılan bu hikâyelerin genç yazarın kendi acı deneyimlerinin ürünü olduğunu açıklamışlardı. Bundan sonra, başka Avrupa'lı yayımcılar, Meksika'da bulunan Traven'e mektuplar yazarak başka yapıtlarını da görmek istediklerini belirttiler. Daha sonra, gene 1925 yılında, Tampico'lu ünsüz Traven, dünyanın ilk ve en tanınmış kitap kulübü olan Almanya Gutenberg Kitap Kulübünde 'Ölüm Gemisi' adlı romanın basılma teklifini aldı. Kitap Kulübü editörleri, birinci baskının 91.000 adet olacağını belirtiyor, ve Mr. Traven'in biyografisini, resimlerini göndermesini istiyorlardı. Bu isteğe karşı çıktığını belirten cevabı, ilk kitabının basılmasından önce, 1926 martında, Kitap Kulübünün *Zeitschrift* adlı dergisinde yayımlandı.

Şöyle yazıyordu Traven: «Okurlar, benim geçmişimde kendilerini şaşırtacak derecede olumsuz gerçekler bulmayacaklardır. Ancak, kişisel yaşantımı, kendime saklamak istemek, hakkımdır.»

Nitekim, kişisel yaşantısını, kırk yıl boyunca kendine sakladı Traven. Alt Başlığı 'Bir Amerikalı Bahriyelinin Hikâyesi' olan Ölüm Gemisi, dünyanın çoğu büyük uluslarının okurlarınca bir denizcilik klasiği oldu.

Traven'in ilk dokuz kitabı, beş yıl içinde basıldı. On altı kitabından ikisi hariç hepsi de, ilk kez Almanca olarak Gutenberg Kitap Kulübü seçmeleri arasında çıktı. Hemen çeviriler yapıldı, ve çeşitli kitap kulüpleri, Traven'in romanlarından seçmeler yaptılar. Kitapları yayınlanmaya devam ediyor, ve çeşitli yayınevleri tarafından yayınlanan romanlarının sayısı edisyon olarak yüzü aşıyor. Aslında, yaşayan yazarlardan yalnız birkaçı Traven gibi kırk yıl boyunca popülerliğini koruyabilmiş ve birçok dilde, birçok ulusun halkıyla içli dışlı olabilmiştir.

Traven, kitaplarını yazarken hangi dili kullandığını söylememektedir. Ancak, birkaç dili konuştuğu, ve İngilizce, Almanca ve İspanyolca olarak mektuplar, incelemeler yazdığı bilinmektedir. 1937 yılında, Milwaukee'li bir kitap kolleksiyoncusu olan Harry W. Schwartz'a, İngilizce olarak yazdığı bir mektupta, o özgün ironi göze çarpmaktadır:

'Adımın, Bruno olmadığını söylememe izin verirsiniz umarım. Hayır, adım, Bruno değil elbet! Bruno olmadığı gibi, Ben de değil, Benno da. Bu adlar, bana yakıştırılan birçok milliyet - örneğin Alman - gibi, açıkgöz geçinmek isteyen, kendini bilgili gösterme çabasında olan eleştirmenlerin buluşu olsa gerek. Avrupa basınında, Alman ırkından olmadığımı, Alman kanı taşımadığımı belirttim. Kitaplarımın Almanca edisyonunu basanlar, ilişkilerimizin kurulduğu ilk günden beri benim Amerikalı olduğumu, ve A.B.D.'de doğduğumu biliyorlardı. Kitaplarımın neden önce bu ülkede değil de Avrupa'da basıldığı konusuna gelince... Bu mesele, başka mesele...'

Bir başka okuruna yazdığı bir mektupta, Traven, Amerika'da kitaplarının basılmama nedeni olarak, 'Amerika'da beş yılda beş dolar' kazandığını söylemiş, Ölüm Gemisi ve Sierra Madre Hazineleri adlı kitaplarını çok büyük bir New York yayımcısına gönderdiğinde 'ticari değeri sıfır' gerekçesiyle geri çevrildiğini belirtmiştir. Bu yüzden Traven, kitaplarını, onlara büyük olanaklar sağlayan Avrupa'ya göndermiştir.

«Traven'in eserlerinin Amerika'da basılmamasının nedenlerinin bir kısmı, New York'dan hayır cevabı alır almaz Berlin'den evet cevabı almasına dayanmaktadır. Ancak, bir başka neden

de, ulusumuzun edebiyat anlayışının (zevkinin) değişik oluşudur. Bizim, radikal, devrimci ve proleter edebiyatına karşı ilgimiz azdır, ve Traven'in yapıtları bu konuları içermektedir. İhmalimiz, kaybımızdır, çünkü, Traven'in proleter temaları, evrenselleşmiş ve ezilen insanlar konusu, Latin Amerika'da otuz yıl önceki güncelliğini bugün de korumaktadır. Traven, iyi bir kuramcı ve devrimci olduğundan, Latin Amerika devrimlerinin nedenlerini iyi anlamış ve romanlarında, hikâyelerinde bunları anlatmıştır.» (*)

1933 yılında, B. Traven Avrupa'da ilk on iki kitabıyla ünlü olduktan sonra, Alfred Knopf, onun kitaplarını Amerika'da basmayı üstlendi. Böylece, Ölüm Gemisi, 1934 yılında, New York'da yayımlanmış, ama eleştirmenlerce başarılı bulunduğu kadar ticari başarıya ulaşmamıştır.

Yerel okurlarına mırıldanmakla yetinmek istemeyen Traven, büyümeye devam eden dünya çapında bir okuyucu kitlesi için yazmaya devam etmiştir.

B. Traven'e genellikle, büyük gezgin denir. Ama çalışması kişisel yaşantısına ilişkin ipuçlarını elde ettiğimiz Latin Amerika'da gelişmektedir. Eleştirmenler, gazeteciler ve hayranları varlığından kuşku duyar olmuşlardır. Ama Meksika Başkanı Lopez Mateos, 'görünmez' B. Traven üzerine, 1960 yılında Buenos Aires'de yapılan bir basın toplantısında şunları söylemiştir:

Soru: «Sayın Başkan, B. Traven üzerine bir şey söyler misiniz, yaşıyor mu, nasıl bir kişiliği var?»

Mateos: «B. Traven üzerine, Meksika'da bir efsane yaratıldı. Kardeşim Esperanza Lopez Mateos'un - ne yazık ki şu anda ölmüştür - B. Traven olduğu, kitapları onun yazdığı söylenmiştir. Aslında, kardeşim sadece onun sekreteri ve çevirmeniydi. Bir de, benim B. Traven olduğum söylentileri çıkmıştır. Bunların hiç biri doğru değildir. Traven'in ilk kitabı basıldığında ben beş yaşındaydım, kardeşimse dört. Evet, B. Traven var, bu bildiğiniz adla yaşıyor ve yazmaya devam ediyor. Kardeşim Meksika'da sadece birkaç yıl onu temsil etti ve aynı zamanda eserlerini İspanyolcaya çevirdi.»

Böylece, bir Traven miti Başkanın açıklamasıyla mit olmaktan çıktı.

Traven'in adı etrafında örülen esrar perdesi, onun, yalnız serüven dolu yaşamına ilişkin olguları açıklamaya yanaşmamasından doğmamaktadır. Bu esrarın nedeni, onun bilinmeyen kökenini açıklaması ve kişisel savunması için devrimcilik mesleğini sürdürürken, 'sürgünde', 'yeraltında', 'suskun' gibi birtakım

zorunlu durumlar içinde bulunmasından dolayıdır. Kendisini açığa çıkarmama isteği, çoğu devrimcinin ortak karakteridir.

Yirmi, otuz yıl önce, Almanya'nın Üçüncü Reich görevlileri, kitaplarını toplamış, Almanya'da para kazanmasını önlemiş ve hayatı üzerine gözdağı vermişlerdi. Seçtiği vatan Meksika'da bile çeşitli mülk sahipleri, Traven'i öldürteceklerini öne sürmüş, onu, gerilla savaşının (Orman romanlarında anlattığı) (**) başı olarak görmüşlerdir.

Traven, her şey üzerine yazmayı seven bir hikâyecidir. İnsancıl ilgiyi karşılıksız bırakmayan inekleri, dostluğu ödüllendiren köpeği, ördüğü sepetin malzemesine özel düşlerini katan yerlileri anlatır. İnsanoğlunun gururunu, içdünyaların zenginliğini, yaratıcı özgürlüğü işler. Sıcak mücadele döneminde nasıl kitleleri örgütleyen bir devrimciyse, yazarlığında da insanı kendinde örgütleyen bir sanatçıdır.

(*) Charles H. Miller. Hill and Wong basımı The Night Visitor, (1973) sayfa 12.

(**) Orman romanları, B. Traven'in Meksika Devrimlerini anlattığı altı romanlık bir dizi. Önümüzdeki aylarda bunları sırasıyle yayınlamaya başlayacağız.

PAMUK İŞÇİLERİ

PAMUK İŞÇİLERİNİN TÜRKÜSÜ

Pamuğu giyen kralla prens,
Başkanla milyoner
Ama zavallı pamuk işçisi
Kazandığı her cent için ter döker.

Haydi, pamuk tarlasına
Güneş yükseldikçe yükseliyor
As torbanı boynuna
Sık kemerini
Dinle, işliyor tartılar.

Bir bak yediklerine
Ekmekle kuru fasulye bol biberli
Paçavralarla yamadım
Çalıların yırttığı gömleğimi.

Haydi, pamuk tarlasına
Güneş daha da yükseldi
As torbanı boynuna
Sık kemerini
Dinle, yalvarıyor mu tartılar?

Pamuk fiyatları artmakta durmadan
Ama ayağımda yok ayakkabım
Pantolonumun farkı yok paçavradan
Yırtıklardan görünür kıçım.

Haydi pamuk tarlasına
Güneş çok çabuk yükseldi
As torbanı boynuna
Sık kemerini
Dinle, patronluk mu taslıyor tartılar?

Yamru yumru yediğim dayaklardan
Kafamdaki hasır şapka
Ama onsuz çalışamam
Yakıcı güneş altında.

Haydi pamuk tarlasına
Güneş artık tam tepemizde
As torbanı boynuna
Sık kemerini
Hey, titriyor mu tartılar?

İşte, böyle yapmışlar beni de
Aşağılık bir serseriyim alt tarafı
Hava alırdınız pamuk yerine
Benim gibiler onu toplamasaydı.

Haydi, doğru pamuk toplama saflarına!
Ateş açan güneş altında
Ya da torbalarınızı doldurun taşlarla
Kulak ver, parçalanıyor mu tartılar?

BİRİNCİ KİTAP

Beni bu ıssız, küçük istasyona getiren tren yeni kalkmıştı; ben de orada durmuş, yol iz sorabileceğim birini gözüme kestirmeye çalışıyordum.

Herkesin omuzları düşük, yüzü asıktı. Köylüler, yıkana yıkana ağarmış beyaz pamuklulları içinde istasyonda kös kös dolaşıyor, ya da bir kıyıya çekilmiş oturuyorlardı. Kolları çocuk dolu olan kadınların her birinin eteklerine bir düzinesi daha yapışmıştı. Kalın bir toz tabakasıyla kaplı küçük yüzlerinde korku ve merak okunuyordu.

Gözlerimi dört açmış, hayatımı bağladığım bu adresi öğrenebileceğim birini araştırırken, ansızın, burnumun dibinde birinin dikildiğini sezdim. İrkilerek geri çekildim; bu çok uzun boylu, iri yarı bir Zenciydi.

«Acaba, bana, çiftçi bay Shine'ın bu yakınlarda olan çiftliğinin hangi yönde olduğunu söyleyebilir misiniz, efendim?..» dedi.

Düşünmeden, «Bay Shine'ı niçin görmek istiyorsun?» diye sordum. Sordum ama pişman oldum hemen. Cebi delik, umutları kırılmış bir durumda yakalamıştı beni. Bu dev siyahın, benim ve kişiliğim

hakkında daha iyi düşünmesini sağlamak için, aceleyle, «Bak, arkadaş, sözünü ettiğin bay Shine var ya, benim de şu Tanrının cezası yere gelmemin nedeni o...» dedim.

«Pamuk için mi, efendim?» diye sordu.

«Evet, pamuk ya, daha doğrusu toplanmasına yardım için.»

Biz daha, neler konuşup, neler yapacağımızı bilemeden duraksak bakışırken, yüzünde dostça bir gülümsemeyle ufak tefek bir Çinli çekine çekine yanımıza sokuldu. (Kulakları bile sırıtıyordu sanki).

«Günaydın beyley!..» dedi. «Bana yolu gösteyebiliy misiniz? Şeye gitmek için...»

Burada durdu, kar beyaz, yakasız gömleğinin göğüs cebini karıştırarak bir kâğıt parçası çıkardı, katlarını açıp bize uzattı ve parlak gülümseyişini hiç yitirmeden, kâğıdın üzerine karalanmış yazıyı okumaya başladı.

«İxtli...»

«Dur,» diyerek kestim sözünü. «Eğer bu yerin adını söylemeye biraz daha çabalarsan dilin düğümlenebilir. Adı, Ixtilxochitchuatepec, doğru mu?»

«Tamtamına doğru,» dedi. «Adı bu.»

«İyi öyleyse,» dedim. «İçin rahat etsin, çünkü biz de oraya gitmek istiyoruz. Eh, arkadaşım, hoş geldin... Bize katılabilirsin.»

Şu, Ixtli..... denen, köy mü, çiftlik mi yoksa başka bir şey mi olduğunu bilmediğimiz yeri nerede bulabileceğimiz üzerine hiç bir bilgim yoktu. Kuzeyde miydi? Güneyde ya da batıda mıydı? Dur bakalım, tren istasyonunun burda bir yerinde insanın dilinin bile dönmediği böyle Aztek adıyla anılan yeri bilen biri olmalıydı.

İstasyonda, bizim Zenci arkadaştan başka bir

Zenci daha vardı; geri kalanı yerliler ve melezlerdi. Bu Zenci, bizim arkadaş kadar karaydı, ama ondan aşağı yukarı otuz santim daha kısa ve zayıftı. Orada ne kadar zamandır dikilip bizi gözlediğini bilmiyorum, ama göz göze geldiğimizde, güvenli adımlarla yaklaştı yanımıza.

«Efendim,» dedi. «Acaba, bay Shine adlı bir pamuk ekicisinin nerede oturduğunu bana söyleyebilir misiniz? Bana, Tampico'da, onun pamuk toplamak için işçi aradığını ve çifliğini bu istasyon yakınlarında bulabileceğimi söylediler.»

«Biz de onu arıyoruz işte. Hadi sen de katıl bize.»

«Sağ olun arkadaşlar. Bu ormanda arkadaşlarım olduğuna çok sevindim. Ülkenin, her türlü vahşi hayvanlarla, kaplanlar, leoparlarla karşılaşma olasılığı olan bu kısmında yalnız başıma kalmayacağım çok iyi.»

Uzun mu, kısa mı süreceğini bilmediğimiz bir yolculuk için hemen hemen örgütlü bir gurup oluşturmuştuk. Yanımıza, giyinişinden melez olduğunu kestirdiğim bir adam yaklaştığında durumumuz işte buydu. Omuzlarına, kırmızı, yıpranmış, biçimsiz, kaba saba, yün bir kilim atmıştı. Başında, alışılmış, beyaz, çapaçul, geniş kenarlı, hasır ya da kamış bir şapka vardı. Orta yaşlı, orta yapılı, zayıf ama hiç kuşkusuz ağır işe alışık biriydi. Eski, kirli tenis ayakkapları bir zamanlar beyazdı her halde. Bu adamı trende görmüş olduğumu anımsadım, benimle aynı vagondaydı.

Küçük gurubumuzu, içimizde tanıdık birini ararmışçasına inceledi, sonra, bana, «Günaydın, efendim!» dedi. «Siz acaba bay Shine mısınız?»

«Hayır,» dedim. «Bay Shine değilim ama ben de onu bulmak için geldim buraya.»

«Burası mı?» diye sorarak, üzerinde Ixtlixochitchuatepec yazılı, çamurlu bir gazete parçası çıkardı.

«Evet orası, dostum. Biz de oraya gidiyoruz. Eğer bizle gelmek istersen, buyur katıl.»

«Bundan daha iyi bir şey olamazdı. Çok çok teşekkür. Beni de aldığınız için minnettarım size. Tekrar, çok çok teşekkür.» Bir Meksikalının doğal nezaketi ile selâmladı bizi.

Sonra, biraz yana döndü ve ne yapıp söyleyeceğini bilemeden, parmaklarıyla sakalını karıştırmaya başladı. Onu böyle yana dönük görünce, hemen yola çıkmamız fikrine vardım yoksa iş arayan bir düzine daha insan bize katılmaya kalkışacaktı.

İşte, tam da düşündüğüm gibi başka bir Meksikalı daha ağır ağır bize yaklaştı. Önceki gibi melez değil saf Kızılderili soyundan gelen bir Meksikalıydı bu. Çok temiz beyaz bir pamuklu giymişti, ayakkabı olarak ayağında yerli sandaletleri vardı ve elbet çorapsızdı. Omuzunda, parlak renkli güzel bir kilim ve hasıra sarılı küçük bir bohça taşıyordu. Yanımızda öylece durup, bir tek kelime bile söylemeksizin bize bakmaya koyuldu.

İspanyolca, «Yardım ister misin?» diye sordum.

«Evet, efendim. Ixtlixochitcuotepec'e giden yolu biliyor musunuz?» Bu toprakların gerçek evladı olarak, yerin adını söylerken hiç güçlük çekmiyordu.

«Hayır,» dedim. «Ama öğrenmek üzereyim. İstersen bize katıl. Hepimiz kilosu 6 centavosa pamuk toplamaya gidiyoruz. bay Shine'ın çiftliğine giden yolu bulur bulmaz hareket edeceğiz.»

Yola çıkmak! Ne yönde gitmemiz gerektiğini bir bilseydim...

Bu arada, günün tek treninin ayrılmasından on dakika sonra, istasyon boşalmıştı ve tropik sıcakta yalnızca Amerika'nın bu bölümündeki bir istasyonun olabileceği gibi, uykulu ve ıssızdı. İçi boş görünen posta torbası çoktan götürülmüştü. Birkaç sandık-eşya, iki bidon gazolin, yumak dikenli tel, bir torba şeker, yakıcı sıcakta yerde duruyordu daha, kimse gelip almamıştı.

Biletlerin satılıp, yolcu eşyasının tartıldığı tahta kulübenin kapısına asma kilit vurulmuştu. Resmî görevli daha son vagon geçip gitmeden istasyondan ayrılmıştı. Kırsal alanda köy istasyonlarındaki tüm benzerleri gibi, her tren gelişinde, içinde lahmacunlar ve soğuk kahve dolu iki şişe olan kamış sepetiyle görünen ufak tefek Kızılderili kadın bile çoktan uzaklaşmış, uzun otlar içinden evine doğru gidiyordu. Her zaman istasyondan en son o ayrılırdı. Hiç bir zaman bir şey satamadığı halde her gün karşılamaya gelirdi treni. İstasyona getirdiği kahve büyük bir olasılıkla haftalar öncesinden kalmıştı. Yolcular da bundan kuşkulanıyorlardı her halde, yoksa bu sıcakta bu yaşlı kadına da arada sırada biraz para kazanması için bir şans tanıyabilirlerdi. Ama, nasılsa trenlerde parasız bulunan buzlu su, yaşlı kadının soğuk kahvesinin satılma şansını sıfıra indiriyordu.

Beş arkadaşım tahta kulübenin yakınında buldukları gölgeli bir yere rahatça çöküvermişlerdi; ama güneş tam tepemizde olduğundan, gölgeli bir yer bulmak epey tecrübe isteyen bir işti.

Zaman onlar için önemli değildi; benim de onların gitmek istediği yere gitmek istediğimi bildiklerinden, yolu bulma işini bana bırakmışlardı. Resmî

bir seçim olmaksızın küçük gurubumuzun başkanlığını üstlenmiştim. Ancak ben gittiğim zaman gider, ve onları Arjantin'e bile götürsem beni izlerlerdi.

İstasyonun yakınlarında tek bir ev bile görünmüyordu. İstasyondan en son ayrılan yerli grubunun otların içinde ilerlemeye çalıştığı yöne doğru bakarak, arkadaşlarıma, onları izlememizi önerdim. Belki bu yolla, bir kasabaya ulaşabilirdik.

Onlara yetişmemiz uzun sürmedi. Yanlarına gittiğimde, «Bu adda bir çiftlik ya da başka bir yer hiç duymadık, efendim,» dediler. «Ama bizle gelin. Kasabada muhakkak yolu bilen biri çıkar.»

Kısa sürede köye ulaştık. Kasabayı kulübeler, muz kütükleri; ve bu yörelerde hiç bakılmadığı halde, bol meyve veren uzun Hint kirazı ağaçları çevreliyordu. Küçük tarlalara, burada yaşayan az sayıda insana yetenini çok aşan miktarda fasulye ve mısır ekilmişti.

Bu kulübelerden birine gidip, Ixtli...nin nerede olduğunu sormak çok anlamsız olacaktı. Bu insanlar bir cevap verseler bile, söylediklerine güvenilemezdi. Bilerek bizi yanıltmak istediklerinden değil, yalnızca bizi cevapsız bırakmayacak ve 'Bilmiyorum' diyemeyecek kadar nazik oldukları için.

Kulübelerin yanı sıra iki tahta ev vardı köyde. Arkadaşlarımız, birinde istasyon müdürünün oturduğunu söylediler; Ona yolu sorabilirdik. Öbürü ise bilârdo salonuydu.

İstasyon müdürünün evine gittim ama Ixtli...nin neresi olduğunu o da bilmiyordu. Bu yeri hiç duymadığını söyledikten sonra nazikçe buraya daha yeni atandığını ekledi. Bu kez bilârdo salonuna gittim. Zeki görünüşlü bir adam tembel tembel, bilardo masa-

larından birine yaslanmıştı. Beni dost bir gülümsemeyle karşıladı.

«Sizi hayal kırıklığına uğrattığım için çok üzgünüm, efendim,» diye cevapladı sorumu. «Ama son beş yıldır burada oturmama karşın, böyle bir yeri hiç duymadım. Bu bölgede rastlanmadık türde tuhaf bir adı var. Bayım, kaba görünmek istemem ama eğer bir köyse, bu köyde ne aradığınızı söyleyebilirseniz, belki anımsamama yardımcı olur. İşte, o zaman da derdinize çare bulabilirim.»

«Belki de şimdi çözüme yaklaşıyoruz. Ben pamukla ilgileniyorum, demek ki pamuk yetiştiren bir yer olmalı.»

Sonunda bana yardımcı olabileceğinden ötürü rahatladı ve neşelendi. Daha baştan, iyi komşu tipinden olduğunu anlamıştım.

«Siz pamuk deyince, bayım, üç yıl kadar önce, buraya, yeni toplanmış pamuk balyalarıyla tıkabasa dolu gelen kamyonları anımsadım. Buradaki istasyondan, trenle en yakın limana götürüleceklerdi. Anladığım kadarıyla gemilere yüklenip, Avrupa'ya ya da o tuhaf adlı yabancı ülkelerden birine götürüleceklerdi. Şu yönden gelmişti hepsi de.»

Havalanmaya çalışan dev bir kuşun kanat çırpışı gibi elini belirsizce salladı. Salladığı eli kuzeyi olduğu gibi, batıyı ya da doğuyu işaret ediyor olabilirdi. Ama en azından gidilmemesi gereken tek yön belirlenmişti.

«O adamların geldiği yer ne kadar uzaktadır dersin?»

«Gringolardan duyduğuma göre, çünkü bilirsin o topraklar hep Gringoların elindedir, sabah altıda yola çıkmışlar, buraya vardıklarında ise öğlen olmuştu. Yol olmadığını ve pala ile fundalıklar içinden yol

açmak zorunda kaldıklarını da hesaba katarak, uzaklığı kendin hesapla artık. Açtıkları o yolun izleri de izlenebilecek kadar belirli kalmış olabilir.»

«Çok çok teşekkür ederim,» diye kestim sözünü mutluluk içinde. «Binlerce kez teşekkür. Dünyanın başıma yıkılmak üzere olduğu bir anda bana büyük bir iyilik ettin.» Sevinç içinde sıktım elini.

Doğrusunu söylemek gerekirse, aralarında en açının ben olduğum iş arayanlar grubunu bıraktığım yere dönerken kendi kendime 'işte sonunda bu yerlere gidiyoruz' diye söyleniyordum.

Hemen yola çıkmaya ve güneşin batışından önce ilerleyebildiğimiz kadar gitmeye karar verdik. O vakitten sonra bilârdo salonundaki adamın sözünü ettiği yolun izlerini, eğer kalmışsa, keşfedip, takip etmek hemen hemen olanaksız olurdu.

2

Yola çıktığımızda keyfimiz epey yerindeydi. Kendimizi, uzun bir ayrılıktan sonra, garip, ıssız bir yerde, hiç beklenmedik bir anda birbirine kavuşan kardeşler gibi mutlu hissediyorduk.

Tepemizde yakıcı tropik güneşi, çevremizde sık, geçilmez fundalık, anlatılmaz büyüsü, tuhaf, bilinmeyen hayvanları, düşsü görünüşü, düşsü renkleriyle bitkileri, daha keşfedilmemiş değerli taş ve maden hazinesiyle tropiklerin sonsuza dek bakire fundalığı.

Ama biz ne kâşif ne de altın ya da elmas arayıcısıydık. Biz işçiydik ve belki de çevremizdeki fundalıklara gizlenmiş, keşfedilmeyi bekleyen milyonların dönek umudundan çok emeğimizle kazandığımız güvenilir paraya önem veriyorduk.

Shine'ın pamuk çiftliğini nerede ve ne zaman bulacağımız hakkında en ufak bir fikrimiz bile olmaksızın, tropik güneşin altında ter dökerek, bu vahşi ve geçit vermeyen fundalıklarda yürüyorduk. Seksen ya da doksan kilometre ötede olabilirdi. Ya yüz, yüzelli kilometre uzaktaysa? İş bulmak zorundaydık sadece.

Dar bir patika keşfedip, tek sıra halinde ilerlemeye koyulduk. Melez Antonio en öndeydi. Sonra diğer Meksikalı Gonzalo geliyordu. Ardında Sam Woe adlı Çinli vardı. İçimizde tek sağlam gömleği olan Sam Woe en şık olanımızdı. Keten pantolonu, diz boyu ağır botları, koyu renkli pamuklu çorapları ve son moda hasır şapkası vardı. Tıka basa dolu ve epey ağır görünen iki torba taşıyordu. Neşesi hiç kaçmıyor, boyuna gülümsüyordu ve ne yaparsak yapalım, ne kadar şanssızlıklarla karşılaşırsak karşılaşalım, hiç bir şeyin onu kızdırmaması yol boyunca epey dert oldu içimize. Bir petrol alanında ahçılık yapmış olduğunu anlattıktan sonra, yanında para taşıdığını sanmamamız için, kazandığı parayı San Luis Potosi'deki bir Çin bankasına yatırdığını hemen eklemeyi ihmal etmedi.

Benim gibi Sam da pamuk toplamaya büyük bir istek duymuyordu ama yaz boyu çalışarak sermayesine birkaç peso daha katıp, sonbaharda Tampico ya da yakınlarında bir yerde küçük bir lokanta açmak istiyordu. Pratik yaradılışlıydı. Sık fundalığa girdiğimizde bir sopa kesti, iki ucuna torbalarını asıp, sopayı bir güzel omuzuna yerleştirdi ve kısa, hızlı adımlarla ilerlemeye başladı. Bütün yol boyunca, en ufak bir yorgunluk belirtisi göstermeksizin, insanı deli eden bu yürüyüş tarzını, hızını hiç değiştirmeden, sürdürdü. Üstelik arada sırada nefes almak için kısa bir mola vermemize de şaşıyordu. O zaman kızar, küfretmeye başlardık. Biz temiz Hristiyanlardık, o ise sarı renkli, korkunç bir ejderhadan doğma aşağılık bir Çinliydi.

Ardından gelen dev Zenci Charley, üstündeki paçavraları ve yürüyüş sırasında bizimkiler gibi yırtılan kâğıda sarılı bohçası ile şık Çinli'den daha çok

yakışıyordu bizlere. Charley, Florida'dan geldiğini iddia ediyordu ama doğru dürüst İngilizce konuşamadığı için beni pek inandıramadı. İspanyolcası da kıt olduğundan, Brezilya'dan ya da Afrika'dan kaçmış olduğu fikrine vardım sonunda. Anladığım kadarı ile Amerika'ya geçmek istiyordu. İngilizcesi çok iyi olmasa bile, bir Zenci olarak, bu dili iyi konuşan bir beyazdan çok daha kolaylıkla geçebilirdi sınırı. Pamuk toplamayı iyi para getiren zevkli bir iş olarak gören bir oydu aramızda.

Sonra, New Orleans'lı ufak tefek Zenci Abraham geliyordu. Gömleği derisi kadar kara olduğundan gömleğinin örtmeye çalıştığı derisini, paçavralardan ayırdetmek kolay değildi. Başında kasketi olan bir oydu; işin garibi demiryolu ateşçileri ile makinistlerin taktığı cinsten, mavi çizgili bir kasketti bu. Bohçası yoktu. Çadır bezinden yapılma küçük torbasının içinde bir kahve cezvesi, bir tava ve biraz yiyecek taşıyordu. Abraham yüzsüz, hilekâr ve hep neşeliydi. Ağız armonikasıyla o aptal 'Evet, hiç muzumuz yok' türküsünü o kadar çok çalıyordu ki, daha ikinci gün bir temiz dayak yedi bizden.

Gonzalo, Abraham'ın kargalardan da beter bir hırsız, Antonio da Dominiken papazları gibi yalancı olduğunu söylüyorlardı. Üçüncü gece, Abraham'ı Antonio'nun bohçasından kurutulmuş sığır etinden bir parça çalarken yakaladık ve tavasına atmaya fırsat bulamadan aldık elinden. Karşımıza alıp, eğer bir daha hırsızlık ederken yakalarsak, ona orman yasalarına göre davranacağımızı anlattık. Usulüyle yargılar, usulüyle mahkum eder, bohçalarımızdan çıkardığımız bir iple en yakındaki abanoz ağacına asıverir ve göğsüne de asılma nedenini açıklayan bir not asardık. Bunun üzerine, Abraham kılına bile dokuna-

mayacağımızı, doğma büyüme Amerikan vatandaşı olarak bizi hemen Washington'daki hükümete bildireceğini söyledi. Onlar da üzerinde şanlı bayrağı dalgalanan bir gambotla gelip intikamını alırlardı. 'Amerika Birleşik Devletlerinin' özgür bir vatandaşı olduğunu belgelerle ispatlayabilirdi, buna göre de gerçek bir mahkemede yargılanma hakkına sahipti. Üzerinde şanlı bayrağın dalgalandığı hiç bir gambotun bu fundalıkta yüzemeyeceğini söylediğimizde, «İyi o zaman, baylar, parmağınızın ucuyla dokunun bana hele bir, neler oluyor görürsünüz o zaman,» dedi.

Birkaç gün sonra Chink'den bir kutu yoğunlaştırılmış süt çalarken yakaladık. Büyük bir pişkinlikle, sütü Tampico'da bir dükkândan almış olduğunu iddia etti ama bizden de öyle bir dayak yedi ki sonunda Washington'a yazmak için elinde kalemi tutamayacak duruma geldi. (Sonradan başkalarından aşırdıkları ise bizi ilgilendirmez elbette)

Sıranın sonunda Gerard Gales yani ben vardım. Hakkımda söylenecek pek bir şey yoktu. Giyimim ötekilerininki gibiydi ve pamuk toplamaya gidiyordum. Bu yorucu, az para getiren işi yapmak zorundaydım çünkü başka bir iş bulamamıştım ve acele tarafından bir gömleğe, bir çift ayakkabıya ve pantolona ihtiyacım vardı. Elbette eskiciden alacaktım bunları çünkü on hafta boyu pamuk toplayarak, bunların yenisini almaya yetecek kadar para kazanmak olanaksızdı.

Kamp kuracak bir yer aramaya başladığımızda, güneş batmak üzereydi. Kısa sürede uzun otlarla kaplı bir yer bulduk. Yatacak yer açmak için otların bir bölümünü temizledik ve gece boyu sivrisinek ve böceklerden az çok korunabilmek için çevredeki ot-

ları ateşe verdik. Bu bölgelerde, yolculuk edenler, gerekli donatımdan yoksun olduklarında, en iyi korunma yolu yeni yanmış otluk bir alandır.

Ateşimizi yakmıştık ama yemek pişirecek suyumuz yoktu. İşte bu sırada Chink ortaya bir şişe soğuk kahve çıkardı. Yanında böylesi değerli bir şey taşıdığından hiç haberimiz yoktu. Kahveyi ısıttı ve nazikçe hepimize ikrâm etti. Yarım gün boyunca ağzına bir damla su koymadan, yakıcı güneş altında taban tepen altı adamın neresine yeterdi ki bir şişe kahve? Üstelik, ertesi gün de büyük bir olasılıkla bugünkü kadar az su bulabilecektik. Evet, fundalık yıl boyunca yemyeşildir ama su yalnız yağmur mevsiminde o da ancak belirli birikinti yerlerinde bulunur.

Bu tropik ormanda kendisi yolculuk etmemiş hiç kimse, Chink'in özverisinin değerini anlayamaz. Ama buna karşın, hiç birimiz de kalkıp, «Hayır, teşekkür ederim,» demedik. Herkes kahvenin paylaşılmasını doğal karşıladı. Chink, kahvenin hepsini bir başına içse onu da doğal karşılardık. Su bulunmayan bir yerde yarım günlük yürüyüş bir fincan kahve için hırsızlık yaptırmaz kişiye ama ormanda geçen gün sonunda, küçük, paslı bir çanak dolusu, yalnız ıslak olduğu için su adı verilen, pis kokulu sıvı için katil olmayı göze alabilirsiniz. Antonio ile benim kemirecek biraz kuru ekmeğimiz, Gonzalo'nun birkaç lahmacun ile dört tane Hint kirazı, Charley'in birkaç muzu vardı. Abraham gizli gizli bir şeyler yedi; ne olduğunu göremedim.

Yatmaya hazırlandık. Chink, yatacağı yere bir çadır bezi serdi, kafası dahil tüm vücudunu büyük bir havluyla sarıp yattı. Gonzalo kilimine sarındı, ben de sivrisineklere karşı korunabilmek için başıma yırtık pırtık bir bez sardım ve hemen uyuyuverdim.

Öbürleri ateşin çevresinde sigara içip çene çalıyorlardı; ne zaman yattıkları hakkında bir fikrim yok.

Daha güneş doğmadan yola çıktık. Fundalığın içindeki izlerin çoğu yitip gitmişti. Otlar adam boyuna ulaşıyordu, kaktüslerse öyle sıktılar ki patikayı da kaplıyorlardı çoğunlukla. Çıplak derim az süre de öyle çizilip yırtıldı ki, akan kanlara her çeşit böcek ve sinek hücum etti.

Öğleye doğru, patikanın sağ yanı boyunca dikenli tel örgüsünün uzandığı bir yere vardık ve bir çiftliğin yakınlarında olduğumuzu anladık. Sağımızdaki tel örgüyü izleyerek bir saat kadar daha ilerledikten sonra geniş bir alana geldik. Bir zamanlar temizlenmiş olan uzun otlar çevreyi sarmıştı gene. Her yeri iyice aradık ama yalnızca boş bir sarnıç bulabildik. Birkaç çürümüş kalas, eski konserve kutuları ve paslı oluklu demir levhalar buranın terkedilmiş bir çiftlik olduğunu söylüyordu.

Büyük bir hayal kırıklığı oldu bu ama umudumuzu yitirmedik. Dünyanın bu köşesinde, çiftlikler fundalığın bir bölümü temizlenerek kurulur, on hattâ yirmi yıl yaşamını sürdürür ve birdenbire şu ya da bu nedenle terkedilir. Beş yıl hattâ ondan da kısa bir süre içinde, fundalık bir zamanlar burada yaşayıp çalışmış olan insanlardan kalan tüm izleri örter. Tropik fundalık, insanların yaptıklarını çok daha kısa bir sürede yok ediverir. Hiç bir anısı yoktur; yalnızca yaşayan, büyüyen bugünü bilir.

Saat dörde doğru Amerikalı bir ailenin çiftliğine rastladık. Beni iyi karşıladılar, çiftçi ile birlikte yemeğe oturttular ve evde yatacak bir yer gösterdiler. Diğerleri yemeklerini avluda yediler ve sundurmada yatmalarına izin verildi.

Çiftçi, bay Shine'ı tanıyordu ve daha altmış ki-

lometre yolumuz olduğunu söyledi bana. Yol boyunca su bulamayacağımızı ve üç yıldan beri hiç kullanılmadığı için yolun bazı yerlerinin iyicene yokolduğunu da ekledi. Bay Shine pamuğunu şimdi Ixti...in öbür yanına düşen Pozos istasyonuna götürüyormuş. «Orası, Shine'ın çiftliğine sizin geldiğiniz yerden daha yakın,» dedi. «Hem yol da iyi. Önceleri Pozos'a da yol yoktu ama petrolcüler geldiklerinden beri yaptılar bir tane. Şimdi çevredeki tüm çiftçiler o istasyonu kullanıyor, geri dönerken o yolu kullanmanızı sağlık veririm.» Durdu ve, «Bu arada,» diye ekledi. «Niçin baştan hiç kimse Pozos'a gitmenizi söylemedi acaba?»

Niçin? Çünkü, pamuk çiftçileri için işçi toplayan adamların umurunda bile değil işyerine nasıl ulaştığımız. «Ixtlixochicuauhtepec» diye yazarlardı bir kâğıt parçasına ve kendi paylarına düşeni yapmış olurlardı. Yolu araştırmak onların işi değildi ki.

Çünkü istasyon müdürü, hangi istasyon için bilet kestiğinin bize ne yükleyeceğini düşünemediği gibi belki ortada bir tercih olanağı olduğunu bile bilmiyordu. Bilse bile bu tercihin üç gün boyu fundalık içinde yakıcı güneş altında yürümekle, otostop bile yapabileceğimiz gerçek bir yol arasında olduğundan haberi bile yoktu.

Ertesi sabah, büyük bir kahvaltı ettik; ben gene çiftlik sahiplerinin masasında oturdum. Ayrılmaya hazırlanırken, çiftçi evden yeterince şişe toparlayıp, hepimizin yanına bir şişe soğuk çay koydu ve böylece yolun altmış kilometrelik son bölümünü kateimeye koyulduk.

3

Ertesi gün, öğleye doğru, Shine'ın çiftliğine vardık. Yeteri kadar işçisi olmadığından, bizi memnunlukla karşıladı.

Beni evine çağırıp, sorguya çekti. «Ne!» dedi «Sen de mi pamuk toplamaya niyetlisin?»

«Evet, mecburen. Üstümdeki paçavralardan da anlayacağınız gibi beş param yok. Kentlerde de iş bulunmuyor. Her yer, savaş sonrası iş durgunluğunun hüküm sürdüğü Birleşik Devletlerden akın akın gelen işçilerle dolu. Ama buralarda, işçi olarak yerliler tercih ediliyor, çünkü onlara bir beyaz adama teklif etmeye bile cesaret edemeyecekleri kadar az ücret ödüyorlar. Devrim her şeyi değiştirecekti, sözde...»

«Daha önce pamuk topladın mı?» diye kesti sözümü.

«Evet,» dedim. «Amerika'da.»

Gülerek, «Bak o başka,» dedi. «Orada pamuk toplayıcısına iyi para ödeyebilirler.»

«Doğrusu ben de iyi para kazandımdı.»

«İnanırım. Amerika'da pamuk ekicisi bizden da-

ha yüksek fiyata satabiliyor pamuklarını, bu sayede toplayıcılara da bizden çok daha yüksek ücret ödeyebiliyorlar. Biz de pamuğumuzu Amerika'ya satabilsek, yani aynı fiyata, toplayıcılara daha yüksek ücret ödeyebilirdik. Ama, Amerikan hükümeti, tüccarlarına, fiyat düşmesine yol açar diye bizden pamuk almalarını yasaklıyor. Biz, yalnızca kendi pazarlarımıza bağımlı kalıyoruz, ve bizim pazarlarda mal çok, tüketim az olduğundan fiyatlar düşüyor boyuna. Bazen, Amerika karışmadığı zaman Avrupa'ya satış yapabiliyoruz ama Amerika'nın karışmadığı pek ender, çünkü Avrupa'yı da kendi pazarları gibi görüyorlar. Evet, şimdi gelelim size... Yemek veremem, evimde de alakoyamam sizi. Ama, gelen her işçiye ihtiyacım olduğuna göre şöyle bir şey yapalım. Toplayıcılara kilo başına altı cent ödüyorum, sana ötekilerden iki cent fazla vereceğim. Ancak bu ayarlamayla kazancın ötekilerle başabaş gelebilir. Zenciler ve yerliler senden daha hızlı toplayıcıdırlar çünkü. Yalnız bu anlaşmamız ikimizin arasında kalmalı. Yoksa başıma epey dert açarlar. İşte durum böyle, üzgünüm.»

«Üzülecek bir şey yok ki...» dedim. «Bana da herkese verdiğiniz ücreti verin. Beyaz tenim ve mavi gözlerim sizi tedirgin etmesin. Duygularınızı anlıyorum. Sağ olun, her şey için.»

«Sen ve arkadaşların o karşıdaki eski evde kalabilirsiniz. Onu kendim yaptım ve bu yenisini yapacak duruma gelene dek orada oturduk. Kabul mü? Tamam o zaman.»

Çiftçinin sözünü ettiği ev yenisinden beş dakikalık uzaklıktaydı. Bu bölgelerde alışılagelmiş çiftlik evlerindendi; direkler ve tahta döşeme. Ev kazıkların üstüne oturtulduğundan, döşemenin altından

giren hava içerisini serin tutuyordu. Tek bir odası ve her duvarda aynı zamanda pencere görevi gören bir kapı vardı. Eve, kapılardan birine dayalı kaba saba bir merdivene tırmanarak girdik. Oda bomboştu. Evin önünde bulduğumuz dört eski sandığı sandalye niyetine kullanmak için odaya taşıdık. Tahta döşemede yatmak zorundaydık.

Evin yakınında kurumuş ufak bir pınar vardı. Bir de içinde kurbağa kaynayan, aylardır durmuş yağmur suyu dolu bir sarnıç. Aşağı yukarı içinde bin iki yüz litre su olduğunu hesapladım. Altı kişi, yedi sekiz hafta boyunca bununla idare etmek zorundaydık. Üç kişi aynı suyla yıkanırsa haftada bir kez banyo yapabilirdik.

Bay Shine, ondan su istemememizi daha baştan söylemişti, çünkü kendi suyu da azdı, hem de altı atı ve dört katırı vardı. Ama, onun da söylediği gibi yılın bu zamanında iki haftada bir iki hatta dört saat boyu yağmur yağabilirdi ve eğer yağmur oluklarını onarırsak, epey su toplayabilirdik. Dahası üç saat ötede bir çay vardı; istersek oraya gidip yıkanabilirdik. Umudumuzu gelecek iki hafta boyunca yağmur yağmasına bağlayarak, eski gazolin tenekesinde yıkandık. Üç gündür su yüzü görmemişti vücudumuz.

Ben traş oldum. Ne kadar kötü duruma düşersem düşeyim, usturamı, tarağımı ve diş fırçamı yanımdan ayırmam. Çinli de traş oldu. Sonra, Antonio gelip usturamı istedi. En az iki haftadır traş olmamıştı ve korsanlara dönmüştü.

«Olmaz sevgili Antonio,» dedim. «Traş takımını, tarağımı ve diş fırçamı hiç kimseye ödünç vermem.»

Benden cesaret alan Chink, gülümseyerek, böylesine sert bir sakalın zavallı usturasını körleteceği-

ni ve burada ustura biletmeye olanak bulunmadığını söyledi. Antonio bu red cevaplarını karşı çıkmadan kabullendi.

Evin önünde bir ateş yaktık, yakındaki fundalık yakacak gerkesinimimizi bol bol karşılıyordu. Sonra ateşin çevresine oturup, yemeklerimizi pişirdik. Benim pirinç ve kırmızı biberim vardı. Birkaçı biberli fasulye, biri sığır etli fasulye pişirdi, bir diğeri ise az yağda patates kızarttı.

Ertesi sabah dörtte işbaşı yapacağımız için, ertesi gün yiyeceğimiz mısır ekmeğini akşamdan pişirdik. Geceleyin fare ve karıncaların yiyecek namına ne varsa hepsini silip süpürmelerini önlemek için kalan erzağımızı evde bir kirişe astık.

Aitı sularında güneş battı. Yarım saat içinde de koyu karanlık gece bastırdı. Fındık iriliğinde ışıkları ile ateşböcekleri uçuşmaya başladı çevremizde. Uyumak için eve girdik.

İçimizde yalnız Chink'in cibinliği vardı. Geri kalan bizler böcek sürülerinin korkunç işkencesine katlanmak zorundaydık ve sanki bir yararı oluyormuş gibi habire küfredip durduk. Bir geceliğine bu işkenceye katlanmaya ama ertesi sabah bunun bir çaresine bakmaya karar verdim.

Gün ışımadan kalkıp işe koyulduk. Herkes hazırda neyi varsa hemen yiyiverdi ve bir saat ötedeki pamuk tarlasına doğru yola çıktık. Çiftçi ile oğlu gelmişlerdi bile. Verdikleri eski torbaları omuzlarımıza astık. Paçavralarımızı bir arada tutmaya çalışan kemerlerimizi sıkıştırdıktan sonra kendi sıramızda pamuk toplamaya başladık.

Pamuk toplamak hele kızgın tropikal güneş altında, zor iştir. Üstümüzden ter boşanıyor, ufacık sinekler kulaklarımıza kaçıyor ve sivrisinekler her

yandan sokuyorlardı. Bir işkenceydi bu ama biz gene de bir yandan eğik vücutlarımızın üzerinde asılı duran pamuk tozu dumanının içinde nefes almaya çalışırken, bir yandan da pamuk toplayıp, torbalarımıza dolduruyorduk durmaksızın.

Eğer pamuk olgunsa ve ustaysanız, bir çekişte koparabilirsiniz pamuğu kabuktan. Ama eğer kabukların hepsi de eş olgunlukta değilse, çoğu kez pamuğu koparıp torbaya atabilmek için iki üç kez kuvvetle çekmek gerekir. Ürün olgunsa ve düzgün aralıklarla ekilmişse, biraz denemeden sonra, iki elle toplamak mümkündür ama orta kalitede ürün bir de kötü ekilmişse, tek bir pamuğu kabuğundan çıkarmak için iki eli de kullanmak gerekir. Üstelik dalların hepsi bir boyda olmadığından, sürekli eğilip kalkmak gerekir. Bazen sert bir yağmur yemiş olan dallar toprağa yapışmış olur bu kez de tohumları tek tek çekip çıkarmak zorunlu olur.

Pamuk pahalıdır. Bir takım elbise, bir gömlek, bir havlu bir çift çorap ya da yalnızca bir mendil alan herkes bunu hemen farkeder. Ama işin en zor kısmını yapan pamuk toplayıcısının payı ürünün hazırlanmasına yapılan harcamaların en küçük bölümünü oluşturur. Bir kilo pamuk altı centavosa toplanır. Bir kilo pamuk yığını ufak bir dağ gibidir, bu kadarını elde edebilmek için yüzlerce kabuktan pamuk toplamak gerekir.

Bu işi yaparken üstelik ancak ölmeyecek kadar yemek yiyorduk. Bir gün biberli fasulye, ertesi gün pirinç, (eğer şanslıysak domatesli), daha sonra gene fasulye, sonra gene pirinç. Bunun yanında kendi pişirdiğimiz ve çoğunluk ya hamur kalan ya da kömür gibi yanan ekmek, aylardır durmuş, kokulu yağmur suyu, tavada kavurup, iki taş arasında öğüttüğümüz

ve hem kahverengi şeker kamışı ile tatlandırdığımız kahve vardı. Kullandığımız tuz deniz tuzuydu ve temizlememiz gerekiyordu. Haftada yarım kilo soğan soframıza lezzet katıyordu; arada sırada alınan bir dilim kurutulmuş et ise, kazandıklarımızı silip süpüren kötü bir lükstü. Pamuk toplama işi bittiğinde, başka bir iş bulmayı umduğumuz en yakın büyük kasabaya tren bileti parasını denkleştirebilmek için her centi biriktirmeye kararlıydık.

Hemen hemen yedi saat sürekli çalıştıktan sonra saat on bire doğru, ayakta duracak halimiz kalmamıştı. On dakikalık uzaklıktaki birkaç ağacın gölgesine sığındık ve tavada kızarmış ve kurumuş ekmekleri yedik; benimki yanıktı. Sonra da birkaç saat kestirmek için uzandık.

Uyandığımızda korkunç susamıştık, çiftçiye gidip, biraz su istedim.

«Üzgünüm. Yok. Sana dün az suyum olduğunu söylemiştim, değil mi? Eh, neyse, bugünlük biraz vereyim ama yarından başlayarak, beraberinizde suyunuzu getirin.»

Oğullarından birini at sırtında eve yolladı, genç adam kısa sürede bir bakraç dolusu su ile geri döndü.

Güneş batmadan eve dönüp yemek pişirebilmek için öğleden sonra dörtte işi bıraktık.

Kalan vakitte taşındım.

Evden iki yüz metre kadar ötede barınacak bir yer bulmuştum. Ne işe yaradığını ya da yaramış olabileceğine aklım ermedi. Hurma ağacı yapraklarıyla örtülü damı vardı ama duvarları yoktu, bu yüzden de geceleri meltem estiğinde serinlik oluyordu. Ortada, yatak olarak kullanacağım bir masa vardı. Bu barınak evden de yukardaydı, yakınında fundalık yoktu

ve hem sarnıçtan hem de kurumuş pınardan epey uzak olduğundan sivrisinek belasından da kurtulacaktım.

Dev Zenci Charley barınağı benimle paylaşmak istedi. Gelip çevreye bakındı ve beğendi. Ama ansızın bağırmaya başladı: «Yılan! Yılan!»

«Nerede?»

«Orda. Tam ayağının yanında.»

Gerçekten de, bir metre kadar boyunda kıpkırmızı bir yılan yerde kıvrılıp duruyordu.

«Ne farkeder,» dedim. «Beni yutmayacak ya. Evdeki sivrisinekler daha beter.»

Charley ortadan kayboldu.

Biraz sonra Gonzalo geldi. Bu arada yılan gitmişti. Gonzalo yeni yeriml beğendi ve kendisinin de orada uyumasına bir itirazım olup olmadığını sordu.

«İstersen kal,» dedim. «Bana göre hava hoş.»

Gözlerini yere dikmişti. Ben de baktım. Gene bir yılan, bu seferkinin rengi çok güzel bir yeşildi.

Yılana bakarak, «Sanırım eve dönüp orada uyusam daha iyi olacak. Orası sessiz de,» dedi.

Yılanlar rahatsız etmez beni. Hem neden masaya çıkmak istesinler, çıksalar bile beni ısıracakları kesin değildi. Isırsalar da zehirli olmayabilirlerdi. Eğer bütün yılanlar zehirli olsa ve hepsi de kendilerine hiç bir zararı dokunmamış olan, uyuyan adamları ısırsalardı, çoktan geberip gitmiştim.

Ertesi gün on iki yerli daha geldi pamuk toplamaya. Fundalıklar içindeki bir köyden katır üzerinde gelmişlerdi. Kiminin üzengisi ya da eğeri yoktu. Bazısının tahta eğerleri vardı ama dizginleri yoktu; dizgin yerine hayvanların burun ve çenelerine ip ilmeklenmişti.

Bu adamlar tropikal iklimde tarlada çalışmaya

bizden daha alışkındılar, çünkü Gonzalo ve Charley dışında hepimiz şehirliydik. Ama bizden daha yavaş topluyorlardı pamuğu. Üstelik öğlenleri de daha uzun kestiriyorlardı. Ama bu bizi ilgilendirmezdi elbette; üstünde bile durmadık bunun.

Cumartesi ücret ödeme günüydü. Önümüzdeki haftanın yiyecek parasını ayırıp, kötü yola teşvik edici mikropları cebimizde taşımaktan kurtulmak için arta kalanı bay Shine'a teslim ettik. Pazar günü haftalık banyomuzu alıp, tere batmış giysilerimizi sudan geçirmek için işi üçte bıraktık. İki kişiyi de dört saatlik yoldaki en yakın dükkâna erzak almaya yolladık. Pazar günü çalışmamız bize bir kilo yağ ya da beş kilo patates kazandırdı.

Bu sefer Çinli ile Antonio erzak almaya gitmişlerdi. Herkes istediklerinin listesini mısır yapraklarına yazmıştı. Bu mısır yapraklarındaki hiyeroglifleri, ancak her garip işaret sözlü olarak açıklandığı için, çözebilirdi dükkân sahipleri. Çinli ile Antonio dükkândan döndüklerinde karanlık basmıştı.

«Ne korkunç bir yürüyüş,» diye homurdandı Antonio.

Çinli, «O kadar da kötü değildi,» diyerek onu yatıştırmak istedi.

«Şeytanın sarı oğlu, sen sus!» diye bağırdı Antonio. «Hamal geçmisinle bir eşek gibi yük taşırken benim hissettiklerimi nerden anlayacaksın?» Kendini bir sandığa attı, ağırlığı altında çökünce de kan beynine sıçradı iyice.

«Dinle, Antonio, niçin bay Shine'den bir katır ya da eşek istemedin?» diye sordum.

«İstemez olur muyum. Vermedi. Bana ve Sam'a 'Size nasıl bir katır ya da eşek verebilirim. Sizin hakkınızda hiç bir şey bilmiyorum, kimliğinizi ispatlaya-

cak kâğıtlarınız yok, olsa bile muhakkak sahte olurlardı. Ayrıca, eğer eşeğimi çalıp giderseniz, kâğıtlarınızın, yeni bir eşek satın almama ne gibi bir yararı dokunabilir ki, dedi.»

Sam, «Kendi görüş açısından epey haklı,» dedi «Bize göreyse, rezilce, aşağılık bir anlayış bu. Ama ne yapabiliriz ki?»

Yeryüzündeki işçilerin en sevdiği konuya girmiştik. Tam insanları, sömürenlere sömürülenlere, asalaklar ve her şeyden mahrum olanlara bölen haksız koşulların aklı başında değil de daha çok gevezeliğe kaçan yorumlamasını yapıyorduk ki, Abraham, ayaklarından bir ipe bağladığı başları aşağı doğru sallanan altı tavuk ve bir de horozla çıkageldi. Önümüzde yere attı hayvanları; ayağa kalkmaya ve ipten kurtulmaya çabalamaya başladılar.

«İşte arkadaşlar artık benden istediğiniz kadar yumurta alabilirsiniz,» diye sırıttı. «Çalışma arkadaşlarım olduğunuz için size ucuza veririm; tanesi dokuz cent. Kasabada on, hatta on ikiye satılıyor.»

Önce tavuklara, sonra da sırıtan Abraham'a bakakaldık. Hiç birimiz böyle bir yumurta işine girmeyi düşünememiştik. Oysa ne kadar kolay, rahat, basit bir işti. Özel bir zeka gerektirmiyordu; hepimiz üstesinden gelebilirdik. Çinli Sam, hiç kıskançlık göstermedi, Abraham'ın açıkgözlüğüne hayran olmuştu ve belki de böyle ek bir iş kurma konusunda yenilmiş olmaktan utanmıştı.

Bir öğleden sonrası içinde, sömürülen işçi Abraham, mal sahibi, bir kapitalist olmuştu. Biz yalnızca tüketilecek yiyecek alırken o üretici tavuklar satın almıştı. Dükkândan niye yiyecek istetmediğini merak etmiş, bizim erzakımızdan aşırmaya kalkışacağını sandığımızdan, ne yapacağımızı kararlaştırmıştık.

O ise aksine pirinç, fasulye ya da para karşılığı yumurtalar teklif ediyordu bize. İşadamı olmuştu. En kötü olasılıkla, tavuklar grev yaparsa tavukları kesip kesip yerdi.

Ertesi gün Abraham'ın satışa çıkardığı dört yumurtası vardı.

4

Yumurta, etten bile değerliydi bizim için. Üstelik şimdi hemen elimizin altındaydılar. Kolayca pişiriverip, kahvaltıda açık kahve ve bir parça kuru ekmeğin yanısıra zevkle yiyebilirdik. Yoo, yapamazdık doğrusu. Yumurta yemezsek, ya pamukların tümünü toplayamadan geberip gidecek ya da canlı kalsak bile başka bir işte çalışamayacak denli zayıf düşecekmişiz gibi geldi bize birden.

Abraham, büyük babasından eskiden kölelere, atlar gibi iyi bakıldığını duymuştu. Ama 'özgür' işçinin hâli kimsenin umurunda değildi. Düşük ücret nedeniyle, yaşamak zorunda bırakıldıkları feci koşullar altında, gıdasızlıktan hastalanınca, atıverirlerdi işten olur biterdi.

Abraham, yumurtalarına sürekli pazar bulabilmek için ha bire bu tür fırsatçı görüşleri yayıyordu. İşçilerin içinde bulundukları durum hakkındaki gözlemlerini seve seve kabulleniyorduk, çünkü Abraham büyük bir cömertlikle, ertesi ödeme gününe dek, yumurtaları borca veriyordu. Abraham'ın bunu yapma-

sının tek nedeni iyi yürekliliğiydi elbette, çünkü dediğine göre, sevgili çalışma arkadaşlarının ilerki yaşamlarında, yani pamuk toplama işinden sonra, kötü beslenmeden ölüp gittiklerini görmek istemiyordu.

Üç gün içinde, bunca zaman yumurtasız nasıl yaşayabildiğimizi anlayamaz olmuştuk. Kahvaltıda yumurta yiyor, öğle yemeği olarak tarlaya yumurta götürüyorduk. Akşam yemeğimiz de yumurtaydı elbette. Ekmeği bile yumurtalı pişiriyorduk.

Abraham'ın tavukçuluktan iyi anladığına kuşku yoktu. Çoğunlukla tavuklarına bakabilmek için işi üçte bırakırdı. Onlara bol bol mısır veriyordu. Günaşırı, akşam alaca karanlıkta elinde bir torba ile bize söylemediği bir yerlere gidiyor, biz yattıktan çok sonra, torbası mısır dolu, dönüyordu.

Bu altı tavukla, tek horoz, onlara duyduğumuz gereksinmenin farkına varmış olacaklardı ki, verilen bol mısırın karşılığında cömertçe yumurtlayarak, bizi kötü beslenmeden korumak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

İlk gün dört yumurta yumurtlayan tavuklar, ikinci gün yumurta sayısını yediye çıkardılar. Üçüncü sabah, Abraham bizi inandırmak için tavukların içine yumurtladıkları üç eski sepetin olduğu yere götürdü ve yumurtaları saydırdı. Şimdi tam on yedi yumurta vardı. Sabah sabah yumurtaları saydıktan sonra bir daha Abraham'a inanmamazlık etmedik; hatta bir kez milli piyangoyu kazanmışçasına sevinçle gelip, tavukların yirmi sekiz tane yumurta yumurtladıklarını haber verdiğinde bile, Abraham'ın bu sonucu elde edebilmek için tavuklarına ne yaptığı da bizi hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Çinli Sam, Çinlilerin toprağın her karışından ekin almada ya da tavuktan son bir

yumurta daha koparmada mucizeler yarattıklarını ama Abraham'ın onları bile altettiğini söyledi.

Abraham, Sam'ın sözünü ağzına tıktı. «Hepiniz bir avanak sürüsünden başka bir şey değilsiniz. Bilimsel tavukçuluktan, dünyanın en büyük aptalları olan bura çiftçileri kadar az anlıyorsunuz. Louisiana'da tavukçuluk işini iyi bilen çoktur. Bana büyükannem öğretti; eh kavrayana kadar da epey dayak yedim ya şimdi burada bir tavuk çiftliği kurmaya kalksam, en akıllı çiftçi bile dayanamaz karşımda. Ona tavukçuluktan nasıl para kazanılacağını gösterirdim.»

Yumurta yemeğe devam ettik. Ama yumurtalar da bizden intikam alıyorlar, bizi yiyip bitiriyorlardı. Ücretlerimizi öyle tükettiler ki, kimsenin yeni bir gömlek, yeni bir pantolon, ya da daha büyük iş olanakları olan başka bir yere gidiş tren biletini almak için saptamış olduğu hedefe ulaşmasına olanak yoktu. Hatta Sam'ın bile epey borcu vardı Abraham'a. Bir de Çinlileri haksız yere, gerekli bir yere bir penny harcamaktansa ortalıkta çırılçıplak dolaşmayı yeğlemekle suçlarlar.

İlk haftayla kıyaslandığında, yumurtalar ve bize canımız çektikçe yıkanma olanağı veren bir gece bastıran sağanak yağmur sayesinde şimdi prensler gibi yaşıyorduk.

Ama aynı yağmur, pamuk tarlasını yürümenin bile olanaksız olduğu bir çamur deryasına çevirerek, yarım günlük ücretten etti bizleri.

Üçüncü ödeme günü geldiğinde, bize ödenen az ücretle yaşayamayacağımız iyice ortaya çıktı. Pamuk toplama mevsiminin sonunda, elimizde zar zor iki haftalık ücret kalacaktı ki bu da fundalıktan çıkıp,

nerede olursa olsun bir sonraki işimize gidene dek yarı yolda tükeniverirdi.

Ateşin çevresine oturmuş, bu durumu tartışırken, Antonio, «Bütün bunların hepsi şu allahın belası yumurtalar yüzünden,» dedi. «Bizi süründürüyorlar.»

«Ama satın almak zorunda değildik ki,» dedim. «Abraham bizi zorlamadı. Biriktirip, toptan dükkâna da satabilirdi.»

Gonzalo, «O zaman daha çok yorulurdu,» dedi.

Bu sırada Abraham mısır torbasıyla dönüyordu, konuştuklarımızı duyunca torbayı yere atıp, «Demek yumurtalar hakkında konuşuyorsunuz,» dedi. «Hepinize dürüst davranmadım mı? Yumurtaların da hepsi taze. Paramı hakettim değil mi, arkadaşlar?»

«Kimse para vermeme sözü etmedi,» dedim. «Bilmeden konuşacağına iyisi mi kapa çeneni.»

Antonio, «Dinle,» dedi. «Eğer bu gereksiz yumurta lüksünden vazgeçmezsek, bütün bu haftalar boyunca boşuna çalışmış olacağımızdan bahsediyorduk.»

«Gereksiz lüks mü diyorsun?» diye bağırdı Abraham. «Pamuk toplama işi bittiğinde bir deri bir kemik mi kalmak istiyorsunuz? Hemen şimdi topluyorum paraları. Antonio senin borcun...»

Kimin kaç para borcu olduğundan bana ne. Ben kendi hesabımı ödeyip, uyumak için barınağıma gittim. Yolda, borç hesapları üzerine çıkan kavgaları duyabiliyordum ama neme gerek. Abraham'ın bizle olan ticarî ilişkilerinde sapına dek namuslu olduğunu da kabul etmek gerekir. O gece uykuya dalmazdan önce, ertesi hafta yumurta yememeye karar verdim.

Pazartesi ateşe doğru giderken, Antonio'nun ba-

ğırmasını işittim. «Kömür karası Amerikalı, bu sabah yumurtalar hani nerde? Beş yumurta isterim!»

Abraham, Antonio'yu duymamazlıktan gelip, sepetlerdeki yumurtaları saymaya devam etti.

«Bana bak, duymadın mı! Beş yumurta istiyorum. Yoksa kendim mi yumurtlayayım?»

Abraham, masum masum, «Ne oluyor yahu?» diye sordu. «Size zorla yumurta satıp, güç belâ kazandığınız paraları çalmak istemem. İyisi mi biriktirin paralarınızı. Buradaki ilk günlerde olduğu gibi gene yumurtasız yapabilirsiniz.»

Yaşantımızın kurulu düzenine karışmaya ne hakkı vardı Abraham'ın! Tek bir vücut halinde ayaklandık.

Gonzalo, kesti sözünü, «Sen kendini ne sanıyorsun kara varlık. Kim oluyorsun da ne yiyip ne yemeyeceğimize karar veriyorsun? Hemen bana altı yumurta ver o kıvırcık kafanı kırarım yoksa.»

«Tamam, tamam!» dedi Abraham. «Eğer istediğiniz buysa, eskisi gibi gene size yumurta veririm.»

«Başka ne yapabiliriz ki?» diye sordu Sam Woe yavaşça. «Önce yumurta yemeği soktun aklımıza, şimdi de alıştığımız zaman vermek istemiyorsun. Bana üç tane ver!»

Çinli haklıydı. Tam yumurtalara, yüksek besleyici değerlerine kolayca bulup, hazırlayıvermeye alışmışken, Abraham'ın kaprisi yüzünden kendimizi onlardan mahrum mu edecektik? Ötekilerin tavalarında tatlı tatlı cızırdayan güzel, taze yumurtaları görüp de zavallı vücuduma nasıl işkence edebilirdim? «Bana da altı tane ver,» dedim. Ancak, üç sahanda yumurta yiyip, kalanları da öğle yemeği için haşladıktan sonra, pişmanlık duydum.

Böylece yumurta yemeye devam ettik.

Bir öğleden sonra, tarla dönüşü bay Shine beni durdurup çiftliği hakkında konuşmaya başladı. Nasıl işe alın teriyle kazandığı altmış dolarla başlamış, nasıl elleriyle bu fundalığı temizlemiş, dar, ancak katırların geçebildiği yirmi kilometrelik bir patikayı nasıl arabasının geçeceği kadar genişletmiş olduğunu anlattı bana.

«Bu yeri, bu duruma getirmek için yirmi yıl durup dinlenmeden çalışmam gerekti. Ama, ülkenin bu kesimini bugün olduğu yere getiren biz 'Gringolar' her an her şeyimizi bırakıp gitmeye zorlanabileceğimizi hissediyor, buna hazırlıklı yaşıyoruz. Bu insanlar bizden zehir kadar nefret ediyorlar, çünkü onlar için her şey demek olan politik ve ekonomik özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını yitirmekten ürküyorlar. Eh pek de haksız sayılmazlar.»

Bunları bana ilk anlatan Kuzey Amerikalı çiftçi bay Shine değildi.

«Bazı yıllar ürün iyi oluyor. Bir yılda dört kez ürün aldığımı bilirim. Amerika'da bulamayacağım bir şey bu. Bu yıl da pamuk çok iyi doğrusu; birinci kalite. Bir de iyi bir fiyata satabilsem. Mesele, bekleme süresini ve ne zaman satacağını iyi ayarlayabilmekte. Ama tavuklara da ne oluyor anlayamıyorum. Şu son haftada olduğu kadar az yumurtladıkları olmamıştı hiç. Komşularım da kendi tavuklarından şikâyetçi. Geceleri doldurdukları sandıklardaki mısırı sabahları neden azalmış bulduklarını çözemiyorlar bir türlü. Bana da oluyor aynı şey. Her halde sıçanlardır diyorum.»

O gece arkadaşlara anlattım, bay Shine'ın tavuklar hakkında söylediklerini.

«İşte, arkadaşlar, size gerçek bir Amerikan çiftçisi,» dedi Abraham. «Cimrilikten kendi tırnaklarını

bile yerler, zavallı tavuklara bir avuç mısırı çok görürler sonra da yumurtlamıyorlar diye yakınırlar. Aç tavuk ne yapsın? Benim tavuklarıma bakın. Mısırlarını esirgemiyorum hiç, istediğimi de elde ediyorum. Eğer iyi besleyip, bakarsan, görevlerini yaparlar. Büyükannem, Suzanne, öğretti bunu bana. Sözüme inanın çok akıllı bir kadındı. Bu da bir gerçek. Diğer bir şey de...» diye devam etti. «Bu aç gözlü çiftçilerin sandıklarına saldıran sıçanlar değil, geceleri uyuyacaklarına, açlıktan ölmemek için, birkaç tahıl tanesi aranan zavallı aç tavuklardır; zavallı küçük hayvancıklar.»

Biz de inandık ona. Hem sonra, şu Abraham'ın tavukçuluk bilgisine bir şey diyemezdik; yumurtalar ortadaydı.

5

O gece, ateşin çevresinde oturmuş, konuşurken çalışabilmek için doğru dürüst yemek yememiz gerektiği sonucuna vardık birlikte. Ama karın tokluğuna çalışan esir durumuna düşmemek için de pamuk toplama mevsimi sonunda cebimizde biraz para kalmalıydı. Yani kısacası, ücretlerimiz yetersiz kalıyordu. Kilo başına altı yerine sekiz centavos alırsak, zar zor geçinebilirdik.

Yatmaya giderken, kafamızda yalnızca bu düşünce vardı. Ertesi sabah, öbür işçiler tarlaya gelir gelmez Antonio ile Gonzalo yanlarına gittiler ve bundan böyle kilo başına sekiz centavos ve şimdiye dek verilmeyen iki centavosu istemeyi düşündüğümüzü açıkladılar. Biraz toprakları olduğu için bizden daha bağımsız olan yerli işçiler hemen kabul ettiler.

Sonra Antonio ile Gonzalo ve öteki işçilerden de ikisi tartıların olduğu yere gidip bay Shine'a durumu anlattılar.

«Hayır,» dedi bay Shine. «Size bu kadar ücret

vermem, işte o kadar. Delirmedim daha! Hiç bu kadar yüksek ücret ödemedim. Pamuktan o kadar kazanmıyorum ki.»

«İyi öyleyse,» dedi Antonio. «Toplanmaya başlayalım bari. Bugün çeker gideriz.»

Yerlilerden biri söze karıştı. «Bakın, efendim. İki saat daha bekleriz. Siz gene bir iyi düşünün. Olmaz derseniz, katırları eğerleriz. Sonra da başka adam bulamamanız için elimizden geleni ardımıza koymayacağımıza emin olabilirsiniz.»

Görüşme böylece sonuçlandı. Dördü tarlaya dönüp, Shine'ın cevabını ilettiler. İşçiler pamuk toplamayı bırakıp ağaçların altına gittiler ve uykuya yattılar. Ben de tam gölgeliğe doğru gidiyordum ki bay Shine seslendi:

«Hey, Gales, buraya gelsene bir dakika!»

Daha yaklaşırken başladım söze, «Şimdi, bakın!» dedim. «Aracılık edeceğimi sanıyorsanız yanılıyorsunuz, bay Shine. Çiftçi olsaydım yanınızda yer alır, hiç bir güçlükten yılmadan sizi desteklerdim. Ama ben çiftçi değilim. Rençberim ben; yerim de işçi dostlarımın yanı. Anlıyorsunuz, değil mi?»

«Elbette Gales, zaten seni kendi tarafıma çekmek falan istemiyorum. Pamuğu tek başına toplayamazsın ki. Ama şöyle sakin sakin bir konuşalım hele.»

Bay Shine çubuğunu yaktı. Yirmi altı yaşındaki büyük oğlu bir sigara yaktı, yirmi bir yaşlarında görünen öbür oğlu da, kirli kâğıdını zorlukla soyduğu bir parça sakızı attı ağzına.

«Buradaki toplayıcılar arasında tek beyaz sensin. Sana da zaten sekiz verdiğime göre tarafsız sayılırsın, bizle oturup konuşabilirsin. Sekiz centavos

aldığını öbürlerine söylemedin sanırım?» diye sordu bay Shine, çubuğunu ağzından çıkararak.

«Hayır,» dedim. «Niçin böyle bir şey yapayım ki?»

Gerçekten de söylememiştim. Ama ortaya çıksa bile hiç kimsenin fazladan iki centavos almam karşısında kendini haksızlığa uğramış hissetmeyeceğini biliyordum. Kendi ceplerinden çıkmıyordu nasılsa. Şimdi bile hiç biri bunu söylememiş olmakla suçlamazdı beni. Bilmek ne işlerine yarardı onların? Bazı şeyler hakkında konuşmayı gerekli görmezdik sadece. Ortak yazgımız ise çok daha başka bir konuydu.

Büyük oğlu Dick, kamyonun arkasına tırmandı, bir pamuk balyasına yaslanıp bacaklarını aşağıya sallandırdı. Daha küçük olan Pete şoför yerine yerleşti bir güzel. Hafif uyukladığı halde gene çiğniyordu sakızını. Yaşlı adam kamyona yaslanmış; bir yandan sürekli küfrederken, bir sönüp bir tıkanan ya da daha içindeki tütün tümüyle yanmadığı halde yeniden doldurulması gereken çubuğu ile oynuyordu. Çiftçinin içinde büyüyen öfke, piposu ile sürekli uğraşmasından anlaşılıyordu yalnızca.

Beş dakika kadar tek bir söz bile edilmedi. Sonunda, Pete, birden doğruldu oturduğu yerde ve patladı. «Baba,» dedi. «Eğer senin yerinde olsam ne yapardım biliyor musun? İstedikleri parayı verir, bu konu üzerinde de daha fazla durmazdım.»

«Verirdin ha!» diye bağırdı bay Shine öfke içinde. «Para kendi cebinden çıkmadığı zaman 'verirdim' demek kolay olur elbet. İyi öyleyse! Ben de senin parandan kesip veririm.»

«Böyle bir şey yapamazsın, baba! Yapsan bile,

sattığın pamukların parasından geri ödemek zorundasın. Yoksa haksızlık olur bu.»

«Güldürme beni! Satılan pamukların parasıymış! Daha beş kuruşluk pamuk satabildim mi? Gales, inan bana, daha bir tek alıcı bile çıkmadı. Oysa bu yılki ürün ne kadar yüksek kalite. Alaska'nın en beyaz kar taneciği yanında utanır. Şuna bak.» Yanıbaşındaki bir topağı koparıp, burnumun dibine soktu ve parmakları arasında sıktı. «En yumuşak kuş tüyü bile bunun yanında dikenli tel gibi kalır. Ee! Gales bir şeyler söyle. Dilini yutmuş gibi durma öyle orada.»

«Yansız olduğumu unutmayın,» diye karşı çıktım.

«Tamam, tamam anladık yansızsın ama ağzını açmana engel değil bu her halde.»

Dalaşacak adam arıyordu anlaşılan.

Dick kamyonun arkasına daha bir rahat yerleşti ve kelimeleri yaya yaya, «Sana bir şey söyleyeyim mi, baba?» dedi.

«Sen mi? Sen de tam bana bir şey söyleyecek adamsın ya.»

«İyi öyleyse. Söylemem ben de. Zamanım çok. Pamuklar da, biliyorsun, benim değil senin.»

Dick yüzünü asıp sustu. Yaşlı adam öfkeden köpürdü. «Allah kahretsin, konuş haydi! Pamuk çürü yene kadar burada böyle duracak mıyım yoksa?»

«İşte benim de söylemek istediğim o, baba; pamuklar çürüyecek. Adamlar gider, bu yörede başkalarını bulamayız. Kasabadan adam getirmeye kalkarsak bu kez de tüm kazancımızdan daha çoğunu yol parası olarak harcamak zorunda kalırız.»

«Ağzında geveleyip durma da bir an önce söyle ne söyleyeceksen.»

«Bırak da düşüneyim. Bak, baba, bir kez yağ-

mur yağdı bile. Yağmur mevsimi çok erken başlayacağa benzer, hiç değilse bir hafta aralıksız çiseleyebilir. Bu da pamuğa elveda demek olur. Hepsi çamura öyle bir batar ki artık pamuk değil çamur alıcısı aramamız gerekir. Pamuğu ne kadar çabuk toplayıp çırçırdan geçirir, ve pazara sürebilirsek, o kadar iyi fiyat bulabiliriz. Pazar bir kez doldu mu, balya başına on hatta yirmi beş centavos zararına seve seve başımızdan atarız, o da satabilirsek elbet. Şimdiye dek çok hızlı topladık, piyasadaki ilk satıcılardan olacağız sanırım.»

«Allah kahretsin oğul, gerçekten haklısın. Dört yıl önce, açılış fiyatlarından otuz centavos aşağı satmak zorunda kalmıştım. Bir parça kuru ekmek için dilenenlere dönmüştüm üstelik. Ama sekiz centavos verecek kadar delirmedim daha. Eskiden üç, çok gerektiğinde dört centavos verirdim. Kabul etmektense bırakırım çürüsünler!»

Böyle söyleyerek, yanı başındaki çalıyı, tüm tarlayı bir hamlede temizlemek istermiş gibi hırsla yoldu. Öfke içinde, birden aklına başka bir şey geldi.

«Bütün suç yabancılarda. Buraya gelip, yerli halkı kışkırtıyorlar. O kocaman ağızları doymak bilmez ki. Halkımız hiç de şikâyetçi değil halinden. Evet, sen de Gales, sen de o kışkırtıcılardansın. Sen de her şeyi altüst edip, toprağımızı, hatta altımızdan yatağımızı bile çekip almak isteyen komünistlerdensin. Ama bu kez yanlış kapı çaldın. Ben de bir zamanlar bu işlerin içindeydim. Ne olduğunu, nasıl yapıldığını iyi bilirim. Yalnız bizim o Uluslararası Sanayi İşçileri Örgütü gibi zırvalıklarımız yoktu.»

«Bana göre hava hoş bay Shine, canınız ne isterse söyleyebilirsiniz, elbette. Ama bu arada benim de bu örgütün üyelerinden olduğumu sanmanızın

nedeni ne acaba? Size böyle bir şey belli etmedim hiç.»

«Ben senin gibileri bilirim. Devrim sonuçlanmadan, fikirlerinizi burada da yaymak istiyorsunuz. Ama devrimin tam bir başarısızlığa uğraması da uzak değil, bilesin. Zaten ben senden söz etmiyordum ki. Ama sekiz centavos da ödemem, işte o kadar.»

«Dinle, baba!» dedi Pete. Ama konuşurken babasından yana bakmıyordu. «Yabancılar hakkında yanılıyorsun, hem de tamamiyle. Dört yabancı yerlilerin hepsinden daha çok topluyor. Kızılderililer biraz topluyorlarsa o da yabancıları çalışıyor gördüklerinden, yoksa çok kazanmak umurlarında bile değil. Bir peso kazansalar onlara yeter. Beş saatlik bir öğle uykusunu her şeye tercih ederler; onlar için çok daha önemlidir bu. Yabancılar olmasa, yılbaşından önce toplama işini bitiremeyeceğimize botlarımın üstüne iddiaya girerim.»

«Olmaz, vermem. İşte bu kadar.»

«Eh, öyleyse, motoru çalıştırayım da çekip eve gidelim bari,» dedi Dick kuru bir sesle ve yavaşça kamyondan aşağı indi.

Önceden kararlaştırılan iki saatin dolmasına daha çok vardı ama, yerliler kıpırdanmaya başlamışlardı bile, katırlarını yakalayıp, eğerliyorlardı. Birkaçı tam hayvanlara binecekken, Antonio ile Gonzalo ayağa fırlayıp, geniş kenarlı şapkalarını havaya fırlattılar ve ateşin çevresinde oturduğumuz gecelerde öğrettiğim pamuk işçileri türküsünü söylemeye başladılar.

Pamuğu kullanan kralla prens
Başkanla milyoner
Zavallı pamuk işçisi ise
Kazandığı her kuruş için kanlı terler döker

Yerliler hayvanlarıyla uğraşmayı bıraktılar bir anda ve buyruk almış askerler gibi oldukları yerde kalakaldılar. Bu türküyü hiç işitmemişlerdi daha önce ama ezilenlerin içgüdüsüyle bunun kendi türküleri olduğunu, grevlerin yaşantılarındaki ilk grevle bağlantısının, ilahilerle din arasındaki kadar yakın olduğunu hissetmişlerdi. Uluslararası Sanayi İşçileri Örgütünün ne olduğunu, sendikaların ne demek olduğunu, sınıf farklarını bilmiyorlardı. Ama işittikleri türkü ta canevlerinden vurmuştu onları. Sözleri bir yaşam soluğu gibiydi onlara ve türküyle sımsıkı kenetlenmişlerdi birbirlerine. Ortak bir amaç uğrunda birleşen işçilerin korkunç gücünün ilk bulanık sezgisi uyanmıştı içlerinde.

İlk nakarat tekrarlandığında, tarladaki tüm işçiler türküye katılmış, birlikte söylüyorlardı. Son dörtlüğe gelindiğinde, istenen cevap elde edilmezse ne olacağını biliyordum. O kadar çok yaşamıştım ki bunu.

Ezgisi çok yalın ve tek düze olan türkünün en iyi kalite çelik yay gibi gerili ritmi beni de etkisi altına aldı. Elimde değildi; başladım mırıldanmaya.

«Elbette söylersin,» dedi bay Shine yarı iğneleyici yarı da olağan karşılar bir sesle. «Biliyordum zaten.»

İkinci nakaratta, katırlarının çevresinde dağınık bir şekilde duran adamlar bay Shine'a doğru döndüler. Tek bir vücut gibiydiler şimdi, türküleri de tehlikeli bir anlam kazanmıştı ve kime seslendikleri açıktı.

Bay Shine belindeki tabancasına attı elini, anında vazgeçip, sıkıntı içinde elini geri çekti. Hareketlerinde utanç ve hatta yenilgi okunuyordu.

«Allah kahretsin!» diye söylendi. «Bunlar epey ciddiye benziyor.»

Pete, sakızını çiğnemeyi sürdürerek, «Elbette,» dedi. «Bir kez gittiler mi de, geri getirene kadar akla karayı seçeriz.»

«Doğru,» dedi bay Shine. «Sekiz centavos vereceğim ama yalnızca bugünden başlayarak. Ödenen, ödendi gitti, artık geriye dönüş olmaz.» Bana dönerek, «Gales!» dedi. «Adamları çağırır mısın lütfen?»

Hemen koşup biraraya topladım onları.

Tartılara yaklaşırken, adamlar bay Shine'a sordular: «Ee? karar ne?»

«Tamam, sorun çözümlendi,» dedi yarı kızgın, yarı küçümseyerek. «Kilo başına sekiz centavos vereceğim ama...»

Antonio sözünü bitirmesine fırsat vermedi.

«Şimdiye dek topladıklarımız ne olacak peki?»

«İki centavosluk farkı da ödeyeceğim. Ama haydi bakalım artık işbaşına, yağmurlar bastırmadan toplamalıyız hepsini.»

«Yaşasın bay Shine...» diye bağırdı Abraham.

«Kapa çeneni Allahın cezası. Kimse senden bağırmanı istemedi,» diye kükredi çiftçi öfke içinde.

Öbürleri giderken beni durdurup, «Senin durumun ne olacak, Gales?» dedi «Sen zaten sekiz alıyordun.»

«Evet,» dedim. «Bizim hesap tamam.»

«Olmaz. Bir kişinin ücreti farketmez bana. Ne de olsa içlerinde tek beyaz sensin. Sana on vereceğim.»

Gülerek, «Önceden topladıklarım için de mi?» diye sordum.

«Onlar için de. Ben dürüst işverenim. Niye daha aylak aylak dolanıyorsun burada? Çabuk, işe başla

artık. Allah bilir bir saatten fazla bir süreyi boşuboşuna konuşarak harcadık. Üstelik her an yağmur yağabilir.»

Tartıları takmakta olan iki oğluna döndü sonra, ve, «Siz, ikinize bunu ödettireceğime kuşkunuz olmasın,» dedi.

6

Üç hafta boyunca, pek bir şey olmadı. Her gün bir öncekinin eşiydi; pamuk topla, yemek pişir, ye, uyu, pamuk topla...

Derken bir akşamüstü, pamuk tarlası dönüşü, büyük eve gittim. Alışverişe gidenlere ısmarlamayı unuttuğum için, bay Shine'dan bana bir parça domuz pastırması satmasını ya da pazara ödenmek üzere ödünç vermesini isteyecektim.

Bayan Shine, «Elbette, Gales, ister şimdi öde, istersen sonra; nasıl işine gelirse öyle yap,» dedi.

«Tamam. Alayım o zaman. Patron ödeme günü, keser ücretimden.»

O, eti tartarken, elinde aldıkları ve birkaç mektup ile bay Shine kasabadan döndü.

«Tam zamanında gelmişsin, Gales!» dedi bana. «Sana verecek haberlerim var.»

«Bana mı? Nereden?»

«Kasabadan. Dükkânda, 97 No.lu Petrol Kampının işçi şefine rastladım. Tanıdıktır. Oturmuş, asık bir suratla, birbiri ardına devirliyordu bira şişelerini.

Başı dertteymiş meğer. Sondaj kulesinde bir kaza olmuş. Sekizlik delme borularını, onluklarla değiştirirlerken, borulardan biri yerinden çıkıp, sondajcının sağ kolunu yaralamış. Her zamanki gibi yerli işçilerin dikkatsizliği yüzünden; zamanında sağlamca yerleştirmemişler boruyu. Sondajcı tecrübeli, güvenilir biri olduğundan kaybetmek istemiyorlarmış. Bu yüzden iyileşene dek yerini dolduracak, iyi, geçici birini arıyorlar. Yeniden çalışabilecek duruma gelmesi için üç dört hafta gerekiyormuş. Üstelik çok nazik bir durumdaymışlar şimdi. Yetmiş ayak inmişler ve çamura rastgelmişler. Eğer iyi bir sondajcı bulamazlarsa ana delme borusundan kayma olabilirmiş. Petrol alanlarında çalışmış olduğuna göre bunun ne demek olduğunu bilirsin; bir sürü masraf ve zaman kaybı. Hatta, sondajcılara ve diğer işçilerin işine son vermek, belki de tüm kampı dağıtmak gerekecekmiş.»

«Bunları bana mı anlatıyorsunuz?» dedim. «Ama böyle bir şey, işçiler ne kadar dikkatli olurlarsa olsunlar, en düzenli alanda bile meydana gelebilir.»

«Olabilir. Sondajdan anlamam ben,» dedi bay Shine. Biran önce sözünü tamamlamak istiyordu. «Şef, şimdi ne yapacağını bilemiyor. Bir vardiyada kendi çalışıyor ama bu böyle sürüp gidemez. Amerika'daki şirketine telgraf çekse bile yeni birinin gelmesi üç dört gün daha alır, gelse bile adamın iyi olacağı ne belli. Bilirsin, usta biri altı aylık iyi bir işi kaçırma pahasına üç haftalık bir işe girmez genellikle. Ben de şefe, 'dostum Beales, tam istediğiniz gibi biri var bende' dedim.»

«Nereden geldim aklınıza?» diye sordum. «Niçin yapıyorsunuz bunu benim için? Benden kurtulmak mı niyetiniz?»

«Dur bakalım, Gales. Yardımcı olmak istiyorum yalnızca. Üç ancak dört gün içinde pamuk toplama işi bitecek. O zaman ne yapacaksın?»

«Daha bilmiyorum. Hele şu iş bitsin de o zaman düşünürüm. Kuzeye ya da güneye, belki de doğuya ya da batıya gidebilirim. Aslında Guatemala, Kosta Rika ve Panama hatta Kolombiya'ya dek şöyle bir uzanmak istiyorum. Oralarda epey petrol çıkarıldığını duydum.»

«İyi!» dedi bay Shine. «Tam düşündüğüm gibi. Nereye gittiğin farketmiyor sana. Sonradan Guatemala'yı ve tüm diğer güzel yerleri gezmek için bol bol vaktin olacak. Onlar oldukları yerde dururlar nasılsa. Şefe dedim ki 'tamam, bana çiftlikte pamuk toplamaya yardım eden biri var, bir beyaz. Çok dürüst, güvenilir bir adam, sondaj işinden de çok iyi anlıyor' Eh, sonuca varmak için biraz atmak zorundaydım Gales. 'Oldu, dostum Beales' dedim. 'Size yollarım adamımı' Ee! sen ne diyorsun dostum?» diye sordu bay Shine bütün yüzüne yayılan bir gülümsemeyle. «Yarın sabah dükkâna inersin. Sahibi kampın yolunu biliyor; sana gösterir. Yolda oyalanmazsan, gittiğinde şöyle iyi bir yemeğin başına çökersin hemen.»

Yemek hakkında söyledikleri bayağı çeldi aklımı.

«Eğer işi beceremesen bile, pek bir şey yitirmiş sayılmazsın. Ne olursa olsun, bir günlük ücretini alırsın, üstüne üstlük güzel bir yemek girer midene,» diye ekledi bay Shine.

Bu öneri karşısında öyle uzun uzadıya düşünmedim. Burada ancak üç dört günlük iş kalmıştı, hem de ne iş, zor, ücreti de az. Petrol alanında da yalnız iki vardiya olduğundan on iki saat çalışmak

zorunda kalacaktım ama hiç değilse yakıcı güneş altında değil. Üstelik istediğin kadar da buz gibi su vardı içmeye. Ama en iyisi bay Shine'ın söylediği gibi, kabasaba da olsa bir masa başında, gerçek bir sıraya oturup tabak, çatal, bıçak, kaşık, bardak kullanarak iyi bir yemek yemekti. Taş gibi sert fasulye baş yemek çıkacaktı artık. Kuru tahtada değil, yumuşacık şilteli temiz kamp yataklarında, incecik cibinliklerin içinde, sivrisineklerden korunarak uyunurdu orada. Tuvaletler de vardı. Her gün duş alınabilirdi. Dünyada böyle şeyler olduğunu unutmuştum neredeyse. Bu işçiler iyi evlerde yaşarlardı, kamplarında hastahaneleri vardır ve her türlü konforları sağlanır.

Bayan Shine'a teşekkür ettim ama domuz pastırmasını almaktan da vazgeçtim. Ateşin başına döndüğümde, benim için önemli olan tek şey, Abraham ile olan yumurta hesabımı kapatmaktı. Ona on centavos bile borçlu kalsam, artık nereye gitsem izlerdi beni düşlerimde.

Petrol alanına vardığımda, yöneticiye gittim. Amerikalıydı. Petrol alanlarındaki tüm yöneticiler, usta başılar ve hatta uzman işçiler çoğunlukla yabancı olurlardı, çünkü bu ülkenin petrolünü sömüren şirketlerin tümü Amerika, İngiliz ya da Hollandalıydılar ve kendi vatandaşlarına iş vermeyi yeğliyorlardı. Bay Beales, yeni sondajcısını kendi ülkesinde kimsenin giyip dolaşmaya cesaret edemeyeceği kadar pis paçavralar içinde görünce hiç de şaşmadı. Ne giydiğim umurunda değildi besbelli, tek istediği güvenilir bir sondajcıydı.

Kamptaki işçiler yaralı sondajcı Dick'in yerine geçici birinin bulunduğuna ve onun bir süre sonra geri dönebileceğine sevinmişlerdi. İlk kalasların ça-

kıldığı günden beri burada çalışan, sevilen biriydi Dick. Gömlek, pantolon, çorap, iş eldiveni ve ayakkabı getirerek bir elden üstüme çeki düzen verdiler.

Vardiya dönüşü bay Beales, «Dick dönene dek tam ücretle kalabilirsin,» dedi.

Benim için iyi haberdi bu. Ama Dick umulandan daha çabuk iyileşti; bir hafta çalıştıktan sonra gene yollara düşmek zorunda kaldım. Ayrılırken Dick kendi cebinden yirmi dolar verdi bana, ve, «Yol paranı çıkarır, kalanla da biraz iyi vakit geçirirsin,» dedi

Şef ücretimi verirken, «Bak Gales!» dedi. «Buralarda bir hafta kadar oyalanamaz mısın?»

«Elbette,» dedim. «Bay Shine'ın çiftliğine gidip, kalabilirim bir süre. Niye ama?»

«Alanlardaki işçilerden biri iki haftalık bir izin alıp, Amerika'ya ailesini görmeye gitmek istiyor. Ay başında gelip, yerinde çalışabilirdin.»

«Anlaştık,» dedim. «Beni istediğiniz zaman, dükkâna bay Shine adına bir haber bırakırsınız.»

«Oldu o zaman,» dedi bay Beales.

Ertesi gün bay Shine'ın çiftliğine dönüp, bir süre bannakta kalıp kalamayacağımı sordum.

«Elbette, Gales!» dedi «İstediğin kadar kal.»

Petrol alanındaki işi anlattım ve diğer pamuk toplayıcılarını, eski arkadaşlarımı sordum.

«Oh! Onlar mı? Uzun boylu Zenci senin ardın sıra ertesi gün ayrıldı, Florida'ya gitti sanırım. O Abraham adlı kısa boylusu tam bir dolandırıcı çıktı...»

«Ne oldu ki?»

Çok yumurtlarlar diye yeminler ederek birkaç tavuk sattı bana. Sonra da, yerlilerden tanesini bir pesoya aldığını öğrendim ya iki buçuk pesoya da almış oldum bir kez. Tavuklar sağlıklı, besili görünü-

yorlardı. Ah! O kara şeytan, asıl yumurtlama konusunda kazıkladı beni. Hiç biri tek bir yumurta bile vermiyor. Neyse etleri de o kadar para eder.»

«Çinli ile iki Meksikalı ne yaptı?»

«Pazartesi sabahı erkenden yürüyerek geçtiler buradan. Pencereden gördüm. Bildiğim kadarı ile Pozos istasyonuna gittiler. Bu arada neden o barınakta kalmak istiyorsun? Evde kalabilirsin.»

«Yo, hayır, bay Shine!» dedim gülerek. «O evde çektiğim yeter. Artık adımımı bile atmam içeri. Tam bir sivrisinek cehennemi.»

«Nasıl istersen. Orada on yıl oturdum ailemle birlikte. Ama belki de haklısındır. Bu gibi evler uzun süre boş kalır ve iyi havalandırılmazsa, her çeşit haşerat dolar içeri. Arada sırada, atları, katırları sürerim yakınlarına; iyi ot ve bir de yalak vardır orada. Ama aylardır uğramadım, şimdiki durumu hakkında hiç bir fikrim yok. Zaten nerede kaldığın bana farketmez. Sana güvenim var.»

Barınağıma yerleştim bir kez daha. Ateşi de tam önünde yaktım. Eskiden ateşbaşı tartışmalarını yaptığımız küçük evin yakınlarında yakmanın hiç bir anlamı yoktu; artık orada konuşacak kimse kalmamıştı ki!

7

Şahane bir yalnızlık içinde yaşıyordum; tek dostum kertenkelelerdi. Üç gün içinde iki kertenkele bana o kadar alıştılar ki doğal ürekliklerini unutup ayaklarımın arasında kırıntı aranan böcekleri avlamaya başladılar.

Gündüzleri yakındaki fundalıkta hayvanları ve davranışlarını seyrederek ya da petrol kampından getirdiğim birkaç eski dergiyi okuyarak geçiriyordum. Fundalıkta yaşayan hayvanlar da açık barınağıma girip çıkıyorlardı dilediklerince.

Bol su vardı. Birkaç kez yağmur yağmıştı, olukları onarmış olduğumuzdan sarnıcın üçte biri doluydu. Günde iki kez bile yıkanabiliyordum canım istediğinde.

Dükkândan da ne istersem satın alabiliyordum artık. Bol param vardı; kendime iyi bakıyordum doğrusu. Ne açlık ne de susuzluk çekiyordum. Hiç bir derdim yoktu. Özgür fundalıkta özgür bir insandım; istediğim zaman uyuyor, istediğim zaman, istediğim yerde, dilediğimce dolaşıyordum. Güzel günlerdi, ben de tadını çıkarıyordum.

Eski evin yanındaki sarnıçtan alıyordum suyu gerektikçe. Arkadaşlarım o evde yaşarlarken, canlıydı buraları; kamp ateşi çevresinde tartışmalar yapılır, sahibine sorulmadan alınan bir tutam tuz, yakacak getirme sırası ya da benzeri konular üzerine kavgaların, çekişmelerin sonu gelmezdi. Anılar canlandı mı kafamda ev ürkütecek denli boş ve sakin görünüyordu. Su almaya her gidişimde unuttukları bir şey var mı diye içeri bir bakmak gelirdi içimden. Ama çevreye hakim olan tekinsiz sessizlik hoşuma gidiyordu, bozmak istemiyordum.

Çevredeki fundalığın ıssızlığına ve yapayalnız yaşantıma uyuyordu. Bu yüzden merdivene tırmanıp, içeri bakmaktan alıkoydum kendimi. Evin bomboş olduğunu da biliyordum elbette. Hiç kimse bir şey bırakmazdı ardında, paçavraları bile, çünkü bizim gibiler için her şeyin bir değeri vardır kendince. Bu yerin esrarlı havasına alışıyordum bile yavaş yavaş. Durup dinlenmeden dolaşan yaşlı bir Aztek rahibinin ruhunun biraz sûkun bulmak için fundalıktan kaçıp, eve sığındığını düşünmek hoşuma gidiyordu.

Birgün gene su almaya gittiğimde, evin duvarlarının biri üstünde avını kovalayan, parlak yeşil başlı, mavili, karalı bir örümcek gözüme çarptı. Birkaç santim, yıldırım gibi koşuyor, durup bir süre bekliyor, gene kısa bir uzaklık koşup, gene bekliyordu. Bu şekilde çaprazlama bir metre kadar ilerledi duvardaki tahtaların biri boyunca. Üstünden geçmediği tek bir nokta kalmamıştı. Bazı yerlerden geçerken ardında incecik bir iplik bırakıyordu. Tahtaya tırmanacak böcekleri tuzağa düşürmek için değil de ilerlemelerini yavaşlatmak için. Bu sayede, diğer tahtaları araştırmaktan dönüşünde avının üzerine sıçrar ve tek bir atlayışta yakalardı onu. Örümcek avını üs-

tüne atlayarak yakalar hep. Arkasından sıçrayıp ensesinden yakaladı mı, avı, korunma silahını, ister dikenleri, ister makasları ya da çenesi olsun, kullanamazdı artık.

Günlerdir hatta haftalardır boş zamanlarımda bu cins örümcekleri gözlemliyordum, bu seferki de hemen dikkatimi çekti. Görüş alanını incelemek ve kendisine saldırılıp, izlendiğinde ne yapacağını öğrenmek istedim. Su dolu konserve kutusunu yere bıraktım, kendime pirinç pişirmeyi düşündüğümü de unuttum.

Örümceğin epey üstünde elimi ileri geri oynattım. Hemen tepki gösterdi. Huzursuz oldu, belki de kuş sandığı o büyük şeyden kaçmaya çalışırken, çapraz yürüyüşü de bozuldu. Ama düz tahtada saklanacak yer yoktu. Biraz bekledi, yavaşça ve dikkatle geri çekildi ve beklenmedik bir anda hızla duvardaki yarım kol uzaklığındaki diğer bir tahtaya sıçradı. Yerde atlarmışçasına rahat ve güvenliydi. Öbür tahtada bir çatlak olduğundan gizlenecek yer bulabilirdi.

Ama ben önce davranıp, çatlağı bulacak zaman bırakmadım ona. İnce bir dalla hafifçe dürtükleyerek, yolunu değiştirmeye zorladım, çılgınca koşturmaya başladı ama nereye kaçarsa kaçsın karşısına hep başına ya da sırtına değen o saldırgan dal çıkıyordu. Bir oraya bir buraya koşturmaya devam etti ama atlayış yapmasını engelleyen daldan kurtulamadı bir türlü. Ama tam ben sırtına dokunurken, ansızın arkaya döndü ve çılgın bir öfke, etkileyici bir yürekliliklе dala saldırdı. Onun boyutlarında bir varlığa ki aşağı yukarı dört santim boyundaydı, dal korkunç büyük ve doğaüstü güçleri olan bir şey gibi görünmüş olmalıydı. Dalı her geri çekişimde, düşmanını

yendiğini ya da hiç değilse sindirdiğini sanarak, koruyucu çatlağa ulaşmaya çabalıyordu. Sonunda beni yendi ve sığındı oraya ama tamamiyle saklanamamıştı, yarısı hâlâ açıktaydı.

Bu kez elimle vurdum duvara. Örümcek hemen çıktı ortaya ve hızla yukarı tırmandı. Burada rastgeldiği çatlak daha geniş olduğundan, içine iyice girip gözden kayboldu.

Onu buradan da kovalayıp, sonunda ne yapacağını görmek için duvara öyle bir vurdum ki elimle ev sarsıldı.

Örümcek ortaya çıkmadı. Birkaç saniye bekledim. Tam duvara vuracakken, evin içinde bir şey devrildi.

Ne olabilirdi? Evin içini biliyordum. Böyle garip bir ses çıkararak düşebilecek hiç bir şey yoktu orada. Bir tahta parçası ya da odun olabilirdi yalnızca ama çıkardığı ses bakarsan her ikisi de değildi. Mısır çuvalının düşerken çıkardığı sesi andırıyordu. Üstünde düşününce, seste garip bir sertlik olduğunu farkettim. Mısır çuvalı da olamazdı.

En kolayı, birkaç basamak merdiven çıkıp, kapıyı açmak ve içeri bakmaktı ya açıklayamadığım bir duygu beni durdurdu. Çok korkunç bir şeyle karşılaşmaktan korkuyordum sanki.

Su kabını alıp, barınağıma döndüm. Eve gitmemi engelleyenin korkunç bir şey görme korkusu olmadığına inandırdım kendimi. 'Ne işin var senin o evde? İçeri girmeye hakkın yok, zaten içerdekinden sana ne?' İşte kendimi böyle haklı çıkardım.

Ama ateşin başında oturmuş, içerdekinin ne olabileceğine kafa yorarken, aklıma garip bir fikir geldi birden. Bir süre önce biri evde kendini asmış olabilirdi; zamanla ip ya da boynu çürümüş, ben du-

vara vurunca da sarsılan ceset yere düşmüştü. Bir insanın düşüp başını yere çarptığında çıkardığı gürültüye benziyordu o garip ses.

Ama bu fikir gülünçtü elbet. Gerçekleri görmekten kaçınca insanın hayal gücünün ne kadar genişlediğini kanıtlıyordu yalnızca. Böyle bir haldeyken, tarladaki bir ağaç gövdesi de pusuya yatmış yol kesen gibi görünür insana. Ayrıca, buralarda kimse kendini asmazdı. Dünyanın bu köşesinde intihar çok azdır; hiç bir gün insanın içini bunu yapacak kadar karartmaz. Zaten biri intihar etmeye kalkışsa, çeker gider fundalığa, üç gün sonra da kemerinin tokasından başka bir yeri kalmaz ortada.

Su almaya her gidişimde, evin içine bakmaktan alıkoyuyordum kendimi; içeriyi gözetleyebileceğim yarıklara yaklaşmıyordum bile. Belirsiz, esrarlı olan, bayağı bir açıklamadan daha çekiciydi benim için. Ama akşamları ateşin başında otururken ya da geceleri uzanmış yatarken, evin içinde ne olabileceğini düşünüyordum hep.

Cumartesi günü bay Shine'a gidip, petrol kampından haber gelip gelmediğini sordum. Ama bay Shine bütün hafta inmemişti kasabaya, ertesi hafta da gitmeyi düşünmüyordu. Pazartesi aybaşı olduğu ve yerini alacağım sondajcının tatili o gün başladığı için, pazar sabahı dükkâna gitmeye karar verdim. Çıkınımı da yanıma alır, eğer haber gelmişse hemen yola çıkardım. Böylece pazar öğleden sonra kampa varırdım. Haber yoksa, sondajcının tatile çıkmadığını ya da işlerini başka türlü düzenlediğini anlar, istasyona giderek Guatemala'ya doğru yola çıkardım.

Pazar sabahı erkenden, kahve yapmak için su almaya gittim. Suyu almış dönerken evin önünden geçtikten sonra, artık bir içeri girip, etrafı kolaçan

etmeye karar verdim. Eğer bunu yapmazsam, aylar boyunca kurtulamazdım onu düşünmekten.

Birkaç basamak merdiven tırmanıp, kapıyı ardına dek ittim. Sağ yanımda, duvarın dibinde büyük bir şey vardı. Daha gün yeni ağarmakta olduğundan, ne olduğunu göremedim ilk bakışta.

Yaklaştım. Bir insandı bu. Bir ölü!

Gonzalo'ydu.

Gonzalo ölmüş!

Öldürülmüştü!

Yırtık pırtık gömleği kurumuş kanla siyaha boyanmıştı. Sağ elinde sıktığı bir tutam pamuk da kana batmıştı iyicene. Sırtından vurulmuştu, göğsünde, sağ omuzunda ve sol kolunda da bıçak yaraları vardı. Ceseti duvara dayamışlardı her halde; ben duvara vurunca da yana devrilmiş, başı da yere çarpmıştı.

Ceplerini aradım; beş peso, seksen beş centavo. En az yirmi beş, otuz pezosu olmalıydı oysa.

Demek ki para için öldürülmüştü.

Yanında ağzı açık, küçük, yelken bezinden bir tütün kesesi duruyordu. Yerde birkaç mısır yaprağı vardı. Demek ki şimdi yattığı yerde oturmuş sigara sararken saldırıya uğramıştı.

Çinli ile Antonio ayrılmışlardı buradan en son. Çinli katil değildi. Yirmi peso için kimseye dokunmayacak kadar akıllıydı o. Yirmi peso Çinli'ye çok pahalıya otururdu.

O zaman Antonio.

Hiç ummazdım ondan böyle bir şey.

Parayı Gonzalo'nun cebine koydum yeniden ve olduğu yerde bıraktım.

Kapıyı bulduğum şekilde kapadım ve evden ayrıldım.

Kahve yapmaktan vazgeçip, hemen eşyalarımı toparladım. Shine'a gidip, dükkâna ineceğimi ve eğer petrol kampında iş bulamazsam, oradan yoluma devam edeceğimi söyledim.

«Havadar evinde yalnızlık duymadın mı, Gales?» diye sordu.

«Hayır,» dedim. «Görülecek, seyredilecek o kadar çok şey vardı ki göz açıp kapayana dek geçiyordu zaman.»

«Eve geçersin diye düşünmüştüm. Ne de olsa evdir.»

«Petrol alanından döndüğümde orada sıvrisineklerin kaynaştığını söylemiştim size.»

«Yılbaşında iki yeğenim gelecek ziyaretime. Tatil yapacaklar burda. Onları oraya yerleştireceğim, dilediklerini yapsınlar. Sivrisinekleri defetmenin bir yolunu bulurlar ilkin her halde. İyi, o zaman Gales, haydi bol şans!»

El sıkıştık ve ben yola düzüldüm.

Bir şey söylememe gerek yoktu ki! Hiç kimse benim katil olacağımdan kuşkulanmazdı. Buradan hepsinden önce ayrılmış ve bütün zamanımı petrol kampında çalışarak geçirmemiş miydim? Gördüğümü söylemeye kalksam, soruların, gelip gidenlerin ardı kesilmez ve kim bilir daha ne işler açılırdı başıma. Petrol alanına vaktinde yetişemezdim o zaman da.

8

Sondajcı tatilden döndüğünde, aldım paramı, kamyonların biriyle istasyona oradan da trenle küçük bir kıyı kasabasına gittim. Fazla oyalanmadan, doğru en yakın büyük kasabaya geçtim. Böylece, eğer planlarımı gene değiştirmezsem, birkaç gün içinde Guatemala'ya ulaşabilirdim.

Kasabadayken, kulaklarımı dikip güneyde durumun nasıl olduğunu, yeni petrol alanları hakkındaki söylentilerin doğruluk derecesini, iş bulma olasılıklarını ve Arjantin'e gitmenin daha iyi olup olmayacağını öğrenmeye çalıştım. Ama orada işsizliğin en uç noktasına ulaştığını duyuyordum. Yalnızca Buenos Aires sokaklarında seksen bin kişi oradan kurtulmanın bir fırsatını kolluyormuş. Ne olursa olsun, Meksika'dan daha kötü olamazdı durumları her halde.

Parka gidip, bir sıraya oturdum. Ayakkabılarımı boyattım, bir bardak su içtim; kendimle ve dünyayla barış içindeydim. Tam kestirecektim ki, karşı sırada oturan bir tanıdığa ilişti gözüm.

Yanaştım yanına, «Selâm, Antonio!» dedim. «Nasılsın? Ne yapıyorsun burada?»

El sıkıştık. Beni gördüğüne çok sevindi. Yanına oturup, iş aradığımı söyledim.

«İyi. İki haftadır bir fırında çalışıyorum burada; hem ekmek, hem pasta pişiriyoruz. Yardımcı arıyorlar, hemen işe başlayabilirsin. Fırıncılık yaptın mı hiç?»

«Hayır. Yüzlerce değişik işe girdim-deve sürücülüğü bile. Ne allahın belası iştir bir bilsen ama fırıncılıktan anlamam hiç.»

«İşte bu iyi!» dedi Antonio. «İşe girersin o zaman. Eğer gerçek bir fırıncı olsan ya da pasta yapmak hakkında bir şeyler bilseydin, hiç bir işe yaramazdın. Sahibi bir Fransız; fırıncılıktan zerre kadar anlamıyor. Hamura biber koymanın iyi olduğunu söylesen, inanır hemen. Elbette sana fırıncı olup olmadığını sorduğunda, gözünü kırpmadan çocukluğundan beri bu işte çalıştığını söylemelisin. Usta Danimarkalı, gemi ahçısıymış önceleri ama kaçmış gemiden. O da fırıncılıktan anlamıyor hiç. Tek derdi, bir gün gerçekten fırıncılığı bilen birinin orada işe girmesi olasılığı. Bu Danimarkalının ve onun usta fırıncılığının sonu demek olur. Evet, sahici bir fırıncı on dakika içinde anlar onun ne olduğunu. Demek ki ustanın sorularını, sahibine söylediklerinin tam tersini söyleyerek cevaplayacaksın. Anladın mı? Ustaya, fırının içine hayatımda ilk defa giriyorum demelisin. O zaman seni hemen işe alır, yakınlık da gösterir.»

«Beceririm bu işi,» dedim «Ücret ne?»

«Gündeliği bir peso yirmi beş centavos.»

«Bu kadar mı?»

«Güldürme beni. Yemek, yatacak yer onlardan.

Sabun da parasız. Pamuk toplamaktan kat kat iyi bence.»

«Yemek nasıl? Bir şeye benziyor mu?»

«Eh, çok berbat sayılmaz.»

«Mmm...»

«Ama karnın doyuyor.»

«Mideyi dolduran o yemekleri çok iyi bilirim.»

Antonio başını sallayarak onayladı beni ve güldü. Bir sigara sardı, bana da verdi ama almadım. Birkaç nefes çektikten sonra, «Aramızda kalsın; yemek hiç de fena değil,» dedi. «Fırıncılar ve hamur işi ahçıları bol bol yumurta ve şeker kullanırlar; yiyeceklerle uğraşmak büyük zevk. Anlarsın ya orda burda bir düzine yumurta eksilse kimse farketmez, üç yumurtayı hemen bir kabın içine kırıp, biraz da şeker kattın mı, günlük besin ihtiyacını karşılamana epey yardımcı olur. Gece boyunca üç dört kez yaptın mı bunu, bayağı iyi hissedersin kendini.»

«Çalışma saatleri nasıl?»

«Değişiyor. Bazen gece onda başlayıp, öğleden sonra bir, iki, üç hatta beşe kadar sürdürüyoruz çalışmayı.»

«Bu da günde on beş ya da on dokuz saat ediyor değil mi?»

«Aşağı yukarı ama her zaman değil. Bazen, genellikle salı ve perşembeleri on ikiden önce işe başlamıyoruz.»

«Pek çekici değil,» dedim.

«Daha iyi bir şey bulana dek çalışılır ama.»

«Elbette,» dedim. «Günler otuz altı saat olsaydı daha iyi bir iş arayacak pek çok vaktimiz olurdu. Aman, neyse, bir deneyeyim bakalım.»

Bundan sonra, gece gündüz bir katille birlikte çalışacağımı, aynı kaptan yemek yiyip, büyük bir ola-

sılıkla aynı odada uyuyacağımı baştan hiç düşünmedim. Ya ahlâkî yönden, uygarlığın bu çeşit inceliklerine aldırmayacak kadar düşmüştüm, ya da çağımın o kadar ilerisine geçmiş, günün ahlak ölçülerinin o kadar üstüne çıkmıştım ki, insanların her davranışını anlıyor ve kendimde kınama ya da acıma nın ucuz duygusallığına kapılma hakkını görmüyordum. Çünkü, öyle tanınmasa ve bilinçsizce de yapılsa acıma bir kınamadır aslında. Antonio'nun karşısında bir dehşet duymalı, elini sıkarken tiksinmeli miydim? Ortalıkta, parmaklarında elmaslar, boyun bağlarında büyük inciler ya da apoletlerinde altın yıldızlarla o kadar çok hırsız ve cani dolaşıyor da, namuslu insanların hiç biri onların elini sıkmamazlık etmediği gibi, bunu bir şeref olarak görüyorlar ayrıca. Her sınıfın kendi hırsız ve katilleri vardır. Benim sınıfımınkiler asılır, diğerleri başkanın balosuna çağrılıp, orada benim gibi işçilerin suçları ve ahlaksızlıklarından yakınırlar.

Bir ekmek kırıntısı bulmak için kıyasıya mücadele etmek zorunda kalınca kendini batakta, insanlığın en aşağı ayaktakımı arasında sürüklenip giderken bulursun.

Bunları düşündükçe kan beynime çıkıyordu. Antonio birden bir soru sorarak beni gene yeryüzüne indirdi:

«Kasabada başka kim var biliyor musun?»

«Nerden bileyim? Daha dün akşam geldim.»

«Çinli, Sam Woe...»

«Tampiko'da ne yapıyor o?»

«Bilirsin hep açacağı lokantadan söz ederdi..»

«Yani açtı mı bir tane?»

«Açtı ya. Sam Woe gibi bir Çinli aklına koyduğunu yapar. Başka bir Çinli ile ortak şimdi.»

«Biliyor musun Antonio, senle bende böyle bir şey için gerekli yetenek yok. Eğer bir lokanta açmaya kalksaydım, eminim ki insanlar midesiz doğmaya başlarlardı. Sırf ben para kazanmayayım diye.»

Antonio güldü. «Ben de şanssız doğmuşum bir kez. Bir zamanlar sigara, şekerleme, su satmaya kalkışmıştım. Allah bilir daha neler neler ama hiç bir seferinde bir şey satamadım ve iflas ettim.»

«Antonio sanırım bizim derdimiz insanları dolandıramamak. Ee, iş hayatında da başarılı olmak istiyorsan dolandırmayı bileceksin.»

«Gidip, Çinli'yi görelim en iyisi. O da seni gördüğüne sevinir. Arada sırada, değişiklik olsun diye dışarıda yiyorum. Hep aynı yemekleri yemekten bıkıyor insan.»

Çinlilerin yaşadığı, lokanta ve dükkânlarının bulunduğu Sarı Mahalle'ye gittik oradan. Kasabanın diğer yerlerinde çalışanları çok azdı. Hep birlikte yaşamayı yeğlerlerdi.

Sam beni gördüğüne gerçekten sevindi. Elimi durmaksızın sıkarken bir yandan da gülüp gevezelik ediyordu. Bizi buyur etti; oturup yemeklerimizi ısmarladık.

Bu ülkedeki Çin lokantalarının hepsi birbirine benzer. Genellikle en fazla üç tane kabasaba, kare tahta masa, her masa çevresinde de üç dört iskemle. Yemek çeşitlerinin çokluğu göz önüne alınırsa, bir masada ancak, o da çok iyi huylu olurlarsa- üç müşterinin birlikte yemek yiyebileceği ortaya çıkar. Genellikle oturduğunuz yerden mutfakta olup biteni görebilirsiniz. Yemek çeşitleri ve sayısı, kasabadaki tüm Çin lokantalarında aynıdır. Bu yolla, aralarındaki haksız yarışma da ortadan kalkmış olur.

Sam'ın beş masası vardı. Her masada eski Az-

teklerin kullandıklarının benzeri, şişman karınlı, kırmızımsı kahverengi bir toprak su testisi, yağ ve sirke şişeleri vardı. Ayrıca büyük bir köşeye şeker ve küçük kaselere de tuz, toz kırmızı biber ve biber sosu konmuştu. Yarım çay kaşığı sıcak biber sosu koydunuz mu çorbanıza, artık içemezsiniz onu bir daha.

Sam ortağı ile birlikte garsonluk yapıyor, Meksikalı bir kız da yemekleri pişiriyordu. Önce, bir kap içinde büyük bir parça buz getirdiler, biz de su koyduk kaba. Ardından burada bolillo denen ekmekle, çorba geldi. Hazırlanış şekli değişse de hep şehriye çorbası olur bu. Antonio çorbasına büyük bir çorba kaşığı dolusu yeşil biber sosu doldurdu ben de iki kaşık dolusu koydum. Daha önce bu yakıcı sosun yarım çay kaşığının bile konduğu bir çorbayı normal bir insanın içemeyeceğini söylemiştim. Ama, ben normal değilim ki zaten. Biz daha çorbayı içerken, yanında kızarmış patatesle et, bir tabak pirinç bir tabak fasulye geldi. Sonra da bir tabak türlü. Bunların hepsi aynı zamanda kondu masaya.

Sonra her zamanki gibi değiş tokuş başladı. Antonio fasulyelerini, masada kendi hazırladığı domates salatası ile değiştirdi: ben de türlüyü verip omlet aldım.

Antonio pirincini çorbasına kattı, fasulyesini geri yollamasaydı, onları da koyardı çorbaya. Anlaşılan fırında çokça fasulye yiyordu, domates salatası da güzel olurdu hani.

Etin, ve kızarmış patateslerin üzerine bolca karabiber serptim. Pirince biber sosu, fasulyeye de şeker koydum.

Yemeğin sonunda dulce denilen bir tatlı getirdi-

ler. Ben câfe con leche, yani sıcak sütlü kahve içtim, Antonio ise yalnızca sıcak süt istedi.

Yemek yerken çok az konuştuk Antonio ile. Beynimizi derin konulara yorarak, sindirimi güçleştirmek istemiyorduk.

Yemek için ellişer centavos verdik. Bir Çin lokantası için normal fiyattı bu.

Sonra fırına gittim. Pastahaneye girip, satıcılardan birine patronu görmek istediğimi söyledim.

Patron, «Fırıncı mısın?» diye sordu

«Evet. Hem ekmek hem hamur işi pişiririm.»

«En son nerede çalıştın?»

«Monterrey'de.»

«İyi. Bu gece başlayabilirsin işe. Yeme içme, yatak, çamaşır yıkama bizden, gündelik de bir peso yirmi beş centavos. Dur bir dakika,» diye ekledi birden «Üzeri süslü pastalar yapabilir misin iyi?»

«Monterrey'deki son işimde süslü pastalardan başka bir şey pişirmedim ki!»

«İyi. Önce ustayla bir konuşayım, onun fikrini de alayım. Birinci sınıf pastacıdır. Ondan çok şey öğrenebilirsin.»

Beni yatakhaneye götürdü. Ustabaşı dışarı çıkmak için hazırlanmış, ayakkabılarını giyiyordu.

Patron, «İşte, Monterrey'den bir pastacı, iş arıyor. Bak bakalım, işine yarar mı?» dedi sonra. ikimizi yalnız bırakıp dükkana döndü.

Kısa boylu, şişman, çilli bir adam olan usta hiç de aceleci bir adama benzemiyordu. Ayakkabılarını giydikten sonra, yatağının kenarına oturdu ve bir sigara yaktı. Birkaç nefes çektikten sonra kuşku dolu gözlerle beni baştan aşağı süzdü.

«Fırıncı mısın?»

«Hayır,» dedim. «Doğrusu ya hiç anlamam bu işten.»

«Gerçekten mi?» dedi, daha kuşkuluydu. «Pasta yapmak hakkında bir şeyler bilir misin?»

«Çok yedim,» dedim. «Ama nasıl yapıldıkları hakkında hiç bir fikrim yok. Öğrenmek isterim ama.»

«İyi. Yak bir sigara. Bu akşam tam onda başlarsın işe. Bir şeyler yemek ister misin?»

«Şimdi değil ama gene de sağ olun.»

«Peki. Yaşlı adamla konuşurum ben. Yatağını da göstereceğim.» Bana karşı güvensizliğini yitirmişti sanırım, çok dostça davranıyordu.

«Eğer dediklerimi iyi dinler ve kendi fikirlerini uygulamaya kalkışmazsan, seni iyi bir fırıncı olarak yetiştiririm. Ama öyle kendi başına iş yapmaya kalkma, zararlı çıkarsın.

«Size çok minnettar olurum efendim. Her zaman birinci sınıf bir pastacı olmak isterdim.»

«İstersen yat uyu ya da git kasabayı bir dolaş. Nasıl dilersen öyle yap.»

«Oldu,» dedim. «Kasabada dolaşayım biraz.»

«İyi, saat onda, unutma sakın.»

9

Sözleştiğimiz gibi parkta buluştuk Antonio ile.

«Ne oldu?» diye sordu oturduğu yerden beni görür görmez.

«Bu gece başlıyorum.»

«İyi, iyi. Belki daha sonra senle Kolombiya'ya kadar gelirim.»

Yanına oturdum.

Konuşacak konu bulamıyordum. Düşünürken aklıma Gonzalo'dan bahsetmek geldi; tam zamanıydı şimdi. Aslında o kadar ilgilendirmiyordu bu mesele beni ama tepkisini ve vicdanında cinayet yükü olan bir insanın, başka birinin, cinayetini bildiğini açıklayarak onu şaşırttığı zaman ne yapacağını merak ediyordum.

Kuşkusuz, tehlikeyi göze almam gerekiyordu. Eğer Antonio onun katil olduğunu bildiğimi anlarsa eline geçen ilk olanakta beni ortadan kaldırmaya çalışacaktı. Hazırdım buna hatta tehlikenin kendisi beni kartları açık oynamaya kışkırtıyordu. Nasılsa böyle bir işe kalkışabileceğini önceden biliyordum ve

gerektiğinde kendimi savunabilirdim ama gene de onunla birlikte fundalıkta yolculuk etmez ya da Kolombiya'ya gitmezdim.

Durup dururken, «Antonio, biliyor musun?» dedim. «Polis tarafından aranıyorsun.»

«Ben mi?» Epey şaşırmışa benziyordu.

«Evet, sen!»

«Niye? Kötü bir iş yapmadım ki.»

Çok içten hattâ gerektiğinden çok içten gözüktü bana.

«Cinayet! Cinayet ve hırsızlık!»

«Sen delirmişsin, Gales! Ben mi cinayet suçundan aranıyorum? Fena şekilde yanılıyorsun. Evet, Emiliano Zapata'nın yanında kaldım bir süre ama cinayet falan yoktu işin içinde. Benzer adlı bir başkası olmalı.»

«Ad benzerliği falan değil,» dedim. Kedi fare oyunu oynamaktan sıkılmıştım artık. Kendimi tutamayıp bağırdım neredeyse: «Gonzalo'nun öldüğünü biliyor musun?»

«Ne?» diye bağırdı benden daha yüksek bir sesle.

«Evet,» dedim bu kez büyük bir sükunetle ama dikkatle seyrediyordum onu. «Gonzalo öldü, öldürüldü ve soyuldu.»

«Zavallı. Gerçekten iyi biriydi,» dedi Antonio üzüntüyle.

«Evet,» diye onayladım. «İyiydi. Yazık oldu. En son nerde gördün onu Antonio?»

«Pamuk toplama mevsimi boyunca içinde uyuduğumuz evde.»

«Bay Shine üçünüzün; sen, Gonzalo ve Sam'ın birlikte ayrıldığınızı söyledi.»

«Bay Shine öyle diyorsa, yanılıyor. Gonzalo gel-

medi bizle. Yalnız Sam ile ben gittik istasyona, trene binmek için.»

«Anlayamıyorum,» dedim. «Bay Shine pencerenin önünde duruyormuş ve üçünüzü kesinlikle görmüş.»

Bunun üzerine Antonio kısa bir kahkaha attı ve, «Bay Shine haklı ama ben de haklıyım. Yanımızdaki üçüncü kişi Gonzalo değil, çevre köylerden birinden Abraham'dan ucuza alacağını umduğu tavuklar için gelen bir yerliydi. Ama Abraham iki gün önce gitmiş ve sanırım bay Shine'a satmıştı tavukları.»

Ağır ağır, «Gonzalo'yu en son gördüğün evde onu öldürülmüş ve soyulmuş bir halde buldum,» dedim. «Her şeyi çalınmıştı ama, katil beş peso kadarını üstünde bırakmıştı.»

Kendi kendine hafifçe gülümseyerek, «Bu trajik durum karşısında ciddi olmak isterdim ama gülmemi tutamıyorum. Gonzalo'nun parasının kalanı benim cebimde.»

«Tamam işte. Ben de bundan sözediyordum.»

«Sen bundan başka şekilde söz ediyordun sanırım, Gales!» diye karşılık verdi Antonio. «Ama ben bu parayı kazandım. Sam biliyor olanları; ordaydı o zaman. O da beş peso yitirdi. Ucu ona da dokundu yani.»

Garip bir öyküydü doğrusu bu.

«Sam, ben ve Kızılderili dostumuz evden birlikte ayrıldık. Gonzalo kalıp, bir iyi uyku çekmek istedi. Sam ile ben trenle Kelaya'ya kadar gittik. Sam ordan trenle yoluna devam etti, bense kâh yürüdüm kâh yük vagonlarında yolculuk ettim.»

Antonio'nun söyledikleri doğruya benziyordu. Dahası tanık olarak Sam'ı gösteriyordu. Antonio'nun Gonzalo'yu öldürmek için Kelaya'dan gerisin

geri onca yol katetmesi hemen hemen olanaksızdı. Sam'ın da tanıklık edeceği gibi zaten dürüst yoldan Gonzalo'nun parasını kazanmıştı. Gonzalo'nun başka değerli bir şeyi de yoktu. Hepimiz birbirimizin tüm eşyalarını biliyorduk. Ve yarı çıplak dolaşmış olduğumuz için de üstümüzde bir şey saklayamazdık. Kuşkuya yer yoktu. Antonio suçsuzdu.

«Sevgili Antonio, Gonzalo'yu senin öldürmüş olabileceğini düşündüğüm için çok özür dilerim.»

«Önemli değil, Gales! İnan ki kızmadım. Ama gene de hemen benden şüpheleneceğin aklıma gelmezdi. Hiç kimseye bir kötülüğüm dokunmamıştı oysa.»

«Doğru, dokunmadı. Ama her şey sana karşı birleşmişti. Gonzalo ile evde en son sen ve Sam kalmıştınız. Eğer söylediğin gibi Gonzalo sizinle gelmediyse, evden çıkamadan öldürülmüştür. Bay Shine siz gittikten sonra, hiç kimsenin uğramadığını söyledi. Orada çalınacak bir şey olmadığı gibi, yol yok ki serserinin birinin yolu düşmüştür diyeyim. Ben de petrol alanından bir haber beklemekte olduğum için döndüm oraya. Beni evin içine bakıp Gonzalo'yu ölü olarak bulmaya iten tek şey meraktı. Birkaç bıçak yarası almıştı, en derini de göğsündeydi. Kan kaybından ölmüş olmalı.»

Ben yaralarını anlatmayı sürdürdükçe, Antonio da korkunç bir değişme oldu. Kâğıt gibi bembeyaz kesilmiş, dehşet dolu gözlerle bana bakıyor, dudaklarını oynatarak sürekli yutkunuyordu. Ama ses çıkmıyordu ağzından. Sol eliyle, etini paralamak istermişçesine yüzünde ve boğazında gezdirirken, sağ elini omuzuma ve göğsüme doğru uzatmış sanki yanında gerçekten birinin oturduğunu mu yoksa bu-

nun hayal gücünün bir oyunu, sonradan uyanacağı bir düş mü olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Ne düşüneceğimi şaşırmıştım. Tüm bunlardan bir anlam çıkmıyordu. Antonio birden, yaptığı kötü işin gerçek anlamını kavramaya başlayan suçlu adam haline girmişti. Oysa daha birkaç saniye önce ondan kuşkulandığım için bana gülüyordu. Bu davranışlarından nasıl bir sonuç çıkarabilirdim. Ama zorunluydum bunu yapmaya yoksa kendi karışık düşüncelerim içinde yitip giderdim. Gonzalo'yu kendimin öldürdüğünü bile kurmaya başlayabilirdim!

Parktaki sokak lambaları yandı. Gece birden sarmıştı çevremizi. Antonio'nun içindeki savaşın başladığı anlarda karanlık bastırmıştı, çünkü günbatımı aydınlığında yüzü samimi ve masum görünmüştü bana. Gecenin gelişi gerçek Antonio'yu görmemi engellemişti. Karanlığın güçlerinin kölesi olmuş onların etkisi altında sarsılan, tüyleri diken diken bir insanın yüz hatlarını incelemek benim için unutulmaz bir tecrübe olacaktı. Oysa sert ışık yüzünün anlamını çarpıtıyordu şimdi.

Ilık nefesi gerçekti ama, uzanan eli, kıvrılmış parmakları gerçekti. Geri kalan her şey bir oyundu yalnızca.

Yakınımızdaki sırada bir Kızılderili işçi oturuyordu; ücretleri zar zor boğazlarına yeten, sınıfının diğer on binlerce üyesi gibi paçavralar içindeydi o da. Genellikle, böyle bir işçinin, yatakhane adı verilen o pis otellerden birinde bir masada uyuyabilmesi için otuz centavosu bile olmaz. Bu yatakhanelerde sabah oldu mu, her ırk ve ulustan, tıp sözlüğünde yer alan ve daha da hiç bir doktorun sözünü işitmediği her çeşit hastalığı olan elli, seksen, hatta yüz

yatak arkadaşı, bir kapta yıkanır, bir havluya kurulanır ve aynı tarakla taranırlar.

Kızılderili sırada uyuyakalmıştı. Kol ve bacakları gevşeyip sarkmıştı, fazla çalışmış, yorgun vücudu ise bir paçavra yığını halinde çökmüştü.

Tam bu anda, bir polis geldi yavaşça. Sıranın çevresinde dönendi, gözlerini orada uyuyan adama dikmişti. Sonra sıranın arkasına geçtiği zaman, deri kırbacını kaldırıp, kuvvetle ve acımasızca uyuyan adamın omuzuna indirdi. Bir yandan da bağırıyordu: «Seni serseri seni, çabuk kalk git buradan yoksa içeri tıkarım seni! Parklarda uyumak yasak, sen de bunu biliyorsun. Gerçekten zora başvurmamı istemiyorsan çek git bir an önce.»

Bastırmaya çalıştığı bir inilti ile kılıç darbesi yemişçesine öne kapandı Kızılderili. Sonra vücudu dikleşti yeniden ve inleyip kıvranarak, yaralı omuzuna dokundu. Önüne geçip duran polis hain hain sırıtıyordu. Kızılderilinin gözlerindense büyük ızdırap gözyaşları boşanıyordu. Ama hiç bir şey söylemedi. Kalkmadı. Olduğu yerde oturmaya devam etti, çünkü bir vatandaş olarak parkta oturmaya hakkı vardı. Üstü başı ne kadar partal olursa olsun ve gecenin serinliğinin zevkini çıkarıp, müzik dinlemek için ne kadar çok şık bayan ve İspanyol efendileri dolaşırsa dolaşsın hiç kimse onun sırada oturma hakkını elinden alamazdı.

Evet, Kızılderili, bir milyonerin bir park sırasında oturmaya beş parasız bir yerliden daha çok hakkı olmadığı özgür bir ülkenin vatandaşı olduğunu biliyordu. Kızılderili istese orada yirmi dört saat oturabilirdi ama park sırasında uyumak yasaktı. Sıra, Özgürlük Alanında olduğu halde, özgürlük o kadar geniş değildi daha. Bu, yetkili herhangi birinin yetkisi

olmayanları kırbaçlayabileceği bir özgürlüktü: İki dünyanın arasındaki eski, cennetten kovulma öyküsü kadar eski karşıtlık; polisle, yorgun, ezilmiş, bitkin ve açlar arasındaki bitip tükenmez karşıtlık. Kızılderili haksızdı ve bunu bildiği için ağzını açıp hiçbir şey söylememiş, yalnızca inlemişti. Şeytan ya da cebrail -polis kendisini bu ikinci olarak görüyordu- haklıydı.

Hayır! Haklı değildi. Hayır! Hayır! Kan beynime sıçradı. İngiltere'de, Almanya'da, A.B.D.'de her yerde kırbaçlayan polis kırbaçlanan paçavralar içindekidir. Sonra da tepeleme dolu masalarının başına kendini beğenmiş bir halde çökenler, birisi masalarını sarsıp, ters çevirince, her şeyi bir parçaya bölünce şaşırırlar. Kurşun yarası iyileşir. Kırbaç yarası hiç geçmez. Gittikçe daha derine gider etin içinde, kalbe ve sonunda beyne varır. Varınca da dünyayı titreten bir çığlık kopar; 'intikam' çığlığı, Rusya neden Bolşeviklerin elinde? Çünkü Ruslar yeni çağ açılmadan önce en çok kırbaçlanandılar. Düzenleri yıkan, kıtaları sarsan saldırının yolunu polisin kırbacı, cobu açar.

Kırbaçlananlar 'intikam' diye haykırdıkları zaman vay haline kendini beğenmişlerin, züppelerin! Tokların vay haline, kırbaç darbeleri açların kalbine saplandığı ve uzun süredir acı çekenlerin kafasını değiştirdiği zaman! Baş kaldırmaya, devrimci olmaya zorladılar beni. Adalet sevgisinden, yoksul ve ezilenlere yardım etme isteği yüzünden devrimci oldum. Yoksunluk ve açlık kadar, haksızlığı ve zulmü görmek te devrimi yaratır.

Ayağa fırlayıp, polisin daha başında dikildiği sıraya gittim. Kırbacı havada şaklatıyor ve kıvranan

kırbacına bakıp parlak gözlerle sırıtıyordu. Benimle ilgilenmedi. Belli ki, sıraya oturacağımı sanmıştı.

Ama ben yanına gidip, «Beni hemen karakola götür,» dedim. «Seni rapor edeceğim. Ancak sana saldırıldığında ya da sokak kavgalarında o da izin verildikten sonra kullanabilirsin kırbacını. Bunu bilmen gerek.»

«Ama bu köpek burada sıranın üstünde uyuyordu,» dedi.

Bir buçuk metre kadar boyuyla, kendini savunmaya çalışıyordu şeytan herif.

« Onu uyandırıp burada uyumaması gerektiğini söyleyebilirdin. Eğer gene uyuya kalırsa, sıradan kaldırabilirdin ama hiç bir şekilde kırbaçlayamazsın onu. Hadi gel benimle karakola. Yarından sonra artık kimseyi kırbaçlayamazsın.»

Ufaklık polis bir an bana bakınca, beyaz olduğumu farketti ve şaka etmediğimi anladı. Kırbacını beline taktı ve yıldırım gibi bir sıçrayışta kayboldu gitti. Sanki yer yarılmıştı da içine girmişti.

Kızılderili tek kelime etmeden gecenin içine daldı. Ağır ağır Antonio'yu bıraktığım yere döndüm. Onu tekrar görünce ne yapacaktım?

Cinayet nedir diye düşündüm. Hepsi aynı yola çıkıyor; orman yasası. Bütün dünya bir orman. Ye, yoksa seni yerler. Sineği örümcek, örümceği kuş, kuşu yılan ve bu sürüp gidiyordu bir kısır döngü içinde. Sonunda bir dünya felaketi ya da devrim gelecek ve bütün daire yeniden başlayacaktı, ama bu kez ters yönden.

Antonio sen haklıydın! Haklısın! Yaşayanlar herzaman haklıdır. Suçlu olanlar ölürler. Eğer sen Gonzalo'yu öldürmesen, o seni öldürürdü. Belki, yo, ha-

yır kesinlikle. Orman yasası bu. Fundalıklar içinde öyle kolay öğreniliyor ki! Çepe çevre sarmış seni, hem sonra olağanüstü bir taklit yeteneğinin de doğal sonucu değil mi bu!

10

«Yo, hayır,» dedi Antonio, biraz daha sakinleşmişti. «Gonzalo'yu öldürmek istememiştim. Onun yerinde ben de olabilirdim şimdi. İnan bana. Ölümünden ben suçlu tutulamam.»

«Biliyorum, Antonio ölen sen de olabilirdin. Bir kez sımsıkı yakalamış bizi orman, dilediğini yaptırıyor.»

«Evet! Haklısın Gales. Burada, kentte böyle delice bir fikir imkansız gelmezdi aklımıza. Ama orada orman bütün gece konuşur seninle. Saldırıya uğrayan bir orman sülününün ölüm çığlığı, avının peşinde bir pumanın ulumaları, yalnızca mücadele ve kan. Ormanda dişler kullanılır, bizde de bıçaklar vardı. Ama gerçekten de bir oyundu yalnızca. Biraz eğlenmek istemiştik, başka bir niyetimiz yoktu.

«Bıçak kullandık ama bıçağın yerinde zar, oyun kartı ya da rulet masası olabilirdi. Mesele şuydu: yedi hafta çalıştıktan sonra cebimizde o allahın belası yerden ayrılıp daha iyi bir iş aramaya gidecek kadar paramız yoktu gene de. İkimizdeki paralar aşağı

yukarı aynıydı. Gonzalo'nun yirmi pesodan biraz fazla parası vardı, bende de yirmi beş peso.

«Pazar gecesiydi. Pazartesi sabahı yola çıkmak istiyorduk. Charley birkaç gün önce ayrılmıştı. Abraham da gitmişti, geriye Gonzalo, Sam ve ben kalmıştık.

«Paralarımızı yere koyup saydık. İkimizde de biraz altın biraz da gümüş para vardı. Paralar ateşin ışığında zar zor seçiliyordu, birden patladı Gonzalo.

«Bu bakır parçaları ne işime yarayacak benim? diye sordu. «Burada, yedi uzun hafta, haftada yedi gün, gün doğumundan batımına dek yakıcı sıcakta köleler gibi çalıştık. Sendeleye sendeleye eve döndüğümüzde yorgunluktan parmağımızı oynatacak, pişirdiğimiz azıcık aşımızı yiyecek halimiz kalmamış oluyordu. Kuru tahtada yattık. Ne pazar tatilimiz, ne eğlencemiz, ne müzik ne dans ne kızlar ne içki; mısır yapraklarına sarıp içtiğimiz pis kokulu tütünden başka hiç bir şeyimiz yoktu. Şimdi de şu hale bak ne yapılır ki bu iğrenç birkaç kuruşla?»

«Parayı ayağı ile itti.

«Gömleğim yırtık pırtık» diye söylenmeye devam etti. «Pantolonum parçalanmak üzere. Şu ayakkabılarımın haline bak Antonio, ne tabanı kalmış ne başka bir tarafı. İt gibi çalışmanın sonunda elimizde hiç bir şey yok. Bari kırk pesom olsaydı!»

Bunu söylerken yüzü aydınlandı birden.

«Kırk peso yeter bana. Meksiko City'ye gider, doğru dürüst giyecek bir şeyler alırdım. Bir kıza iyi akşamlar diyebilmek için insana benzemek gerek, değil mi ya! Üstelik birkaç gün daha idare edecek kadar para da kalırdı cebimde.»

«Haklısın Gonzalo,» dedim. «Benim de en gerekli şeyleri alabilmem için kırk pesom olmalı.»

«Ne düşünüyorum, biliyor musun?» diye sürdürdü sözlerini Gonzalo. «Parasına bir oyun oynayalım. Bu birkaç kuruş ikimizin de bir işine yaramaz. Ben senin paranı ya da sen benim paramı alırsan, hiç olmazsa ikimizden biri bir şeyler yapabilir. Şimdiki halde ikimiz de çaresiziz. Bedavaya çalışmış olmanın öfkesiyle bir oturuşta içkiye veririm şimdi ben paralarımı.»

«Gonzalo'nun fikri fena değildi,» diyerek sürdürdü anlattığı öyküyü Antonio. «Ben de kalanı içkiye verirdim. O allahın belası tequila'yı içmeye başladın mı bir kez, son kuruşunu harcayana dek ayrılamıyorsun şişenin başından. Durmaksızın içersin, ayık ya da sarhoş, senin içmediklerini de ayyaş dostların gövdeye indirir. Meyhane ve han sahipleri sarhoşları kazıklarlar; cebinde kalan son birkaç kuruşu da onlar araklar. Bilirsin bütün bunları, Gales!»

Elbette Ucuz tequila'yı bilirdim. Her kadehten sonra, öyle yanar ki gırtlağın başka bir şey içmek zorunda kalırsın. Meyhaneciler çöplere geçirilmiş turşu bulundurmayı hiç ihmal etmez; bunlar da insanın ağzını yakar. Böylece, birbiri ardına hızla tequila kadehlerini yuvarlamaya, sanki gizli bir nedenle insanın diline değdirmeden yutması gereken büyülü yaşam sıvısıymış gibi boğazını ıslatmaya devam edersin. Sonunda yeter dediğinde, artık varolmuyorsundur. Her şey silinmiştir, dert, üzüntü, öfke ve ihtiraslar. Yalnız kesin bir hiçlik kalır. Dünya ve benliğin yok olur gider.

Antonio, belleğini yokluyormuş gibi kara düşüncelere daldı bir süre. Sonra sürdürdü konuşmasını.

«Oyun kâğıdımız ya da zarımız yoktu. Çöplerle oynadık. Ama ortadaki bir peso bir ona bir bana geçiyordu. Beş pesodan fazlası el değiştirmedi hiç.

Sonra yazı tura oynadık. Garip değil mi birkaç pesodan fazlası girip çıkmadı cebimize bu kez de. Sam da oynadı ama onun parası da el değiştirmedi öyle çok. Bu arada vakit epey geç olmuştu; sanırım saat on, on bir sularındaydı.

«Sonunda Gonzalo iyice öfkelendi ve deli gibi küfretmeye başladı. Bu çocuk oyunundan sıkıldım artık diyor ve sabaha kadar bu işi bitirmek istiyordu.

«İyi ama Gonzalo, ne yapalım öyleyse?»

«Bilmiyorum,» dedi. «Beni delirten de bu ya. Burda yarım akıllı çocuklar gibi oyalanıp duruyoruz; bir öne bir arkaya hiç bir sonuca vardığımız yok. İnsanı çıldırtmaya birebir...»

«Sonra, bir süre ateşin başında oturdu; korlara gözünü dikmiş, birbiri ardına sigara sarıyor, yarısına kadar içip ateşe atıyordu. Derken birden fırladı yerinden ve, «Ne yapacağımızı biliyorum,» dedi «Paranın tümünü ortaya koyup, Aztek usulü duello yapacağız.»

«Aztek duellosu mu?» dedim. «O da ne?»

«Ne? Aztek duellosunu bilmiyor musun?» dedi. Gonzalo gerçekten çok şaşırmıştı.

«Hayır. Nerden bilebilirim ki Gonzalo? Yüzyıldan daha uzun bir süredir burada yaşamamıza karşın ailem İspanyol asıllıdır. Aztek düellosundan sözedildiğini duymadım hiç.»

«Çok basittir, Antonio. İki düz fidan alıp, bir iyi düzeltiriz, bıçaklarımızı uçlarına iyice bağladıktan sonra ikimizden biri yorgunluktan halsiz düşene dek birbirimize fırlatırız bunları. Birimiz diğerinden önce yorulacaktır, ayakta kalabilen kazanır ve parayı alır. Tamam mı!»

Biraz düşündüm. Delice bir fikir gibi göründü bana.

«Korkmuyorsundur her halde değil mi, İspanyol?» diyerek güldü Gonzalo.

«Sesinde sezinlediğim küçümseme çileden çıkardı beni. «Senden mi korkacağım? Bir Kızılderiliden ha? Bir İspanyol korkmaz hiç bir zaman! Görürsün şimdi. Hadi, şu senin Aztek düellosunu yapalım!» dedim.

Ateşten yanan bir dal aldık ve fundalıkta bir süre dolaşıp, iki uygun sopa bulduk. Sam'a bol çalı çırpı toplayıp iyi bir ateş yakmasını söylemiştik; attığımız yeri görmemiz gerekiyordu. Dalları soyup yonttuk ve çakılarımızı açıp sıkıca uçlarına bağladık.

«Bıçağın hepsini dışarı çıkarmayacağız, bir birimizi öldürmek değil amacımız. Bir oyun bu yalnızca. Ucu birkaç santim çıksın yeter. Tamam; iyi yapmışsın!» dedi benimkine bakarak. «Şimdi de bıçağın öbür ucuna bir parça odun bağlamalıyız yoksa mızrak normal ağırlığını ve dengesini yitirir ve düz fırlatılmaz, sallanır.»

Sonra sol kolumuzu otla doldurup üstünü kaba saba çuval beziyle sardık. «Bu çok önemlidir,» diye açıkladı Gonzalo. «İşin eğlencesi, mızrağı yakalayıp, darbeyi savuşturmakta. İyice korunmuş kol, eski çağlarda kalkanın yaptığı görevi görüyor. Bilirsin, eski Aztek savaşçıları da kalkan kullanırlardı. Anlaman gereken şey, yapacağımız bu düelloda birbirimizi öldürmek değil, yormak istiyor olmamız. Bunu aklından çıkarma; yalnız bir oyun bu».

Her şeyi hazır edince, Sam, «Ya ben?» dedi. «Bir kenarda durup sizi mi seyredeceğim? Ben de katılmak istiyorum.»

Çinli haklıydı. Bahiste ortaya konan parayı elin-

de tuttuğu ve tanıklık ettiği için o da bu işten bir şey kazanmalıydı. Bu Çinlilerin nasıl kumar hastası olduklarını bilirsin, Gales, değil mi? Ellerine imkan geçse kendi cenaze paralarını bile kumar masasına yatırırlar.

«İstersen ikimizden biri üstüne oyna, Sam!» dedi Gonzalo.

«İyi,» dedi Sam. «Senin üstüne oynuyorum, beş pesosuna. Kaybedersen benden beş peso alırsın. Ama bu aynı zamanda yirmi pesona da elveda demek olacağından kaybetmek istemezsin sanırım.»

Sam, verdiğimiz yirmişer pesoları önündeki bir taşın üzerine koydu, kendi beş pesoluk parasını da bunlara ekledi. Sonra ateşin iki yanına yirmi beş adım ölçtü, gösterdiği yerlere birer odun parçası koyduk. Düelloculardan biri sınırını geçerse, diğerine beş peso ceza verecekti.

«Sonra başladık mızrakları birbirimize fırlatmaya; darbeleri ot sarılı kollarımızla durduruyor ve geri fırlatıyorduk. Ateşin titrek ve dumanlı ışığında, Gonzalo'yu belli belirsiz seçebiliyordum. Bana fırlattığı mızrağı bile zar zor görüyordum; gece zifiri karanlıktı. İkinci atışta, sağ omuzumdan yaralandım. Bak işte, Gales!»

Gömleğini omuzundan sıyırdı, mızrak yarasını gördüm, daha iyileşmemişti.

Yavaş yavaş hızlandık, daha doğrusu heyecanlandık. Birkaç atış daha sonra, bıçak bu kez de pantolonumu delip bacağıma saplandı. Ama işimin bitmesine daha çok vardı.

Ne kadar atışları sürdürdük, bilmiyorum. İkimiz de pes demediğimizden, tempo gittikçe çılgınca hızlandı. Atışlarımızda yabanıl bir yer vardı artık ve bi-

zi seyreden biri bunun yalnızca bir oyun olduğuna kesinlikle inanmazdı.

«Belki yarım saat belki de bir saat boyu atış yaptık; geçen süreyi bilmiyorum. Gonzalo'yu da ciddi bir şekilde yaralayıp, yaralamamış olduğumu da bilmiyordum. Tek bildiğim, yorulmaya başladığımdı. Mızrak sanki kırk kilo birden ağırlaşmıştı, ve atışlarım yavaşlamaya başladı. Az sonra, yerdeki mızrakları almak için bile zorlukla eğilir hale gelmiştim, hatta bir keresinde eğilirken, yıkılıp kalacaktım az daha. Ama yere düşmemem gerektiğini biliyordum, çünkü bir düştüm mü bir daha ayağa kalkamazdım.

Gonzalo'yu göremiyordum artık. Hiç bir şey göremiyordum zaten. Olması gerektiğini düşündüğüm yöne fırlatıyordum mızrakları. Onu vurup vurmadığım umurumda bile değildi. Tek düşüncem ilk duran olmamaktı. Karşı taraftan mızraklar geldikçe; geriye fırlatıyordum bunları.

«Birden, parlayıveren ateşin ışığında Gonzalo'yu gördüm. Çok uzaklarına düşmüş olan mızrağı aramak için arkasını dönmüştü. Birkaç adım gitti, mızrağı buldu, kaldırdı yerden ve tam fırlatmak için bana doğru dönerken, sanki birisinden korkunç bir darbe yemiş gibi dizlerinin üstüne düştü bütün ağırlığıyla.

«Elimdeki mızrağı atmadım, çünkü yere dayayıp, yaslanmıştım ona. Yoksa yere yuvarlanacaktım. Eğer Gonzalo ayağa kalkıp mızrağını fırlatsaydı, mızrağı karşılamak ve geri atmak için kolumu kıpırdatamazdım.

Ama Gonzalo dizlerinin üstüne çöküp kalmıştı. Sam ona doğru koşarak seslendi:

«Tamam, bitti. Beş pesomu kaybettim. Antonio, sen kazandın. Gonzalo bıraktı oyunu.»

Ateşin yakınındaki sandığa doğru sürüklendim. Ama üstüne oturacak gücüm kalmamıştı. Yanında yere yığıldım. Sam, Gonzalo'yu ateşin yanına sürükledi ve biraz su verdi.

«Göğsünün kan içinde olduğunu gördüm. Ama çevremdeki hiç bir şeyle ilgilenecek halim kalmamıştı. Başım önüme düştü ve gözlerimi açtığımda kendi göğsümün de Gonzalo'nunki gibi kan içinde olduğunu gördüm. Umurumda bile değildi. Her şey vız geliyordu artık.

Sam, kırk pesoyu getirip, cebime doldurdu. Gonzalo'nun cebine de beş peso koyduğunu gördüm. Tüm bunlar çok uzaklarda olup bitiyormuş gibi geliyordu bana.

Yarım saat belki de bir saat böylece kaldık olduğumuz yerde. Ateş söndü.

Sonra, Sam, «Gidip biraz yatacağım, dinlenmemiz gerek,» dedi.

Ben sözlerini tekrarladım yeni bir şey söylermiş gibi:

«Evet, gidip biraz yatacağım, dinlenmemiz gerek.»

Gonzalo'nun da kalktığını gördüm. Benim gibi sendeleye, sendeleye, merdivenin kenarlarına sıkıca yapışarak, yukarı çıkıp eve girdi.

Yere yığılmış, tam uykuya dalarken, Gonzalo'nun sesini duydum:

«Sabah erken giderseniz, ben de daha kalkmamışsam, beni uyandırmaya uğraşmayın. Şöyle iyi bir uyku çekmek istiyorum. Çok yorgunum. Nasılsa sizinle birlikte trene binemem; yol param yok.»

Gündoğumundan önce, Sam'ın dürtüklemesiyle uyandım, gitme vakti gelmişti. O gece sekizde istasyonda olmalıydık, yoksa iki gün yitirecektik. Hâ-

lâ zifiri karanlıktı ortalık. Kulübenin içinde hiç bir şey göremiyordum; Gonzalo'yu bile. Uyandırmadık onu, bıraktık rahat rahat uyusun. Çıkınlarımızı alıp, gündoğarken yola koyulduk.

Evin biraz ötesinde, Abraham'ın tavuklarını almak isteyen Kızılderiliye rastladık.

İşte, Gales, olanlar bundan ibaret, gerçek bu...

«Antonio, o sabah Gonzalo'yu uyandırabilmenize olanak yoktu,» dedim.

«Sana gerçeği anlattım, Gales. İstersen hemen şimdi Sam'a gidip, bir de ondan dinle. O gerçeği biliyor.»

«Gerek yok buna, Antonio! Bu işi bırakalım burda artık. Sana inanıyorum. Gerçeği, duyduğum zaman tanıyabilirim.»

Açık hava müzik toplulukları çalmaya başlamışlardı.

Gözlerimi kapadım. Sert elektrik ışığından kurtulmak istiyordum. Yerde uzanan Gonzalo'yu gördüm; canlıların, umutluların dünyasından kovulmuş, avucundaki kana boyanmış, ham pamuk tutamını göğsüne bastırıyordu.

Pamuk.

Antonio ben farkına varmadan seyrediyormuş beni.

«Niçin ağlıyorsun, Gales?»

«Kapa çeneni! Sen... sen neler uyduruyorsun! Kafana ne garip düşünceler geliyor öyle!»

Sustu.

«Şu cenaze müziğini allah kahretsin, Antonio! Niçin 'Şendul'u ya da 'Evet, hiç muzumuz yok'u çalmıyorlar! Yaşam, eğlence, neşe demek. Cenaze marşları ölüler, komik operalar yaşayanlar için. Hay-

di gel, Antonio saat nerdeyse on olacak. O itoğlu it ne demişti? İşe vaktinde gel, dedi; gündeliği bir peso yirmi beş centavos olan işe!»

İKİNCİ KİTAP

11

Aurora fırınının sahibi bay Doux'un sürekli sıtma hastalığına yakalanmış gibi bir görünüşü vardı hep. Onu beti benzi uçmuş bir halde işinin başında görenler, ertesi güne çıkmayacak kadar hasta sanırdı. Ama gerçekte hareketli ve sağlam bir adamdı; bir oturuşta on iki güçlü kuvvetli adamın yemeğini yiyebilirdi. Sabahları dörtte kalkar, bir litre süt ve domuz etine kırdığı altı yumurta ile kahvaltı eder, üstüne de büyük bir bardak konyak içip, günlük erzağı almak üzere pazara giderdi. Fırın ve pastaneden başka, buzlu içecek, gazoz, dondurma, şarap ve biraya ek olarak kahvaltı, öğle ve akşam yemeklerinizi de yiyebileceğiniz, iyi iş yapan bir de lokanta-kahvehane karışımı bir dükkânı vardı. Fırınla lokanta Doux'un iki katlı yapısının alt katındaydı. Üstte otel vardı ama Doux işletmiyordu orasını; kiraya vermişti. Her gün kiracısıyla arasında çok ilginç konuşmalar geçerdi. Doux'un çenesinin neden sarımtrak yeşil olduğunu anlamak için bu konuşmalardan birine kulak kabartmak yeterliydi.

Tartışma genellikle su yüzünden çıkıyordu. Tropiklerde, paha biçilmez bir değere sahip olan su sürekli çatışmaların da baş nedenidir. Doğa için bir ölüm kalım sorunudur su; hayvanlar su için birbirlerini parçalarlar ve jaguar geyiğe su başında saldırmaz da biraz ötede dönüşünü bekler, sırf su yüzünden tutar kendini.

Bitkilerin, ağaçların su için savaşlarında bir tatlılık vardır. Ama insanlar su için girdiler mi birbirlerine, kurnazlık ve vahşette hiç bir varlık boy ölçüşemez onlarla.

Doux'un binası Latin-Amerika sömürge stiline uygun olarak bir avlunun çevresinde yapılmıştı. Avludaki tropik bitkilerin bazılarının boyu binayı aşıyordu. Alt katın ön bölümünde kahvehane, sağ kanatta, mutfak ve ambar, solda fırın, pastahane ve fırın işçilerinin yatakhanesi vardı. Arka bölümde de Doux'lar oturuyorlardı.

Üst kattaki otel bölümünün avluya doğru bir çıkıntısı vardı ve bütün odalar, yeşilliğe bakan bu çepeçevre balkona, otelin sokağa bakan yüzündeki odalar ise binanın ön yüzündeki ikinci bir balkona açılıyordu.

Damda iki büyük su deposu vardı, ikisinin kuyuları yarıydı. Biri alt kat, diğeri üst kata aitti ve ayrı motorlu tulumbaları vardı. Kurak mevsim geldiğinde, fırın ve lokanta kuyusu kurur ama otelin kuyusunda bol su bulunurdu. Kahve ile fırın susuz çalışamayacağından şenlik başlardı işte o zaman. Bay Doux otelin su deposundaki suyu kendi deposuna pompalamak isterdi, çünkü eninde sonunda iki kuyunun da sahibi oydu. Kiracısı razı değildi buna ama; kontratta otel su deposunu yalnızca onun kullanacağı yazılıydı. Eğer kahvenin deposundan su al-

masına göz yumarsa, günün birinde bu kez kendisinin susuz kalacağından ve müşterilerinin banyo yapma isteğini yerine getiremeyeceğinden korkuyordu. Tropiklerde, otelinde banyo yapma olanağı sağlayamayan bir otelcinin yapabileceği tek şey bir an önce kapatmaktır otelini.

İki depo da kapalı ve kilitliydi; kiracının da bay Doux'un da yalnızca kendi depolarını açacak anahtarları vardı. Bu yüzden Doux'un geceleri komşusunun deposunun kilidini zorlamak, depoya bir hortum sokup, hortumu da kendi pompasına takmak ve suyu boşaltmaktan başka seçeneği kalmıyordu. Kiracı genellikle motorun sesine uyanır ve velveleye verirdi ortalığı gece yarısı. Otelde kalanlarla birlikte, iyice kafayı çekip dalaşacak adam arayan kahve müşterileri de kavgaya karışırlardı. Şişeler, sandalyeler, ekmekler, buz parçaları ve korkunç küfürler uçuşmaya başladı havada. Bütün bu şamatanın ortasında, motor tarafsız ve çevresine ilgisiz bir şekilde çalışmayı ve bay Doux'un deposunu doldurmayı sürdürürdü. Depo dolunca da Doux motoru durdurur, hortumu geri çekerdi ve bir kez daha barış hüküm sürmeye başlardı binada. Ama sabah olur olmaz geceleri otel deposunu emniyet altında tutmak için önlemler almaya girişirdi kiracı. Doux da her seferinde ne yapar ne eder bu önlemleri etkisiz kılardı.

Bir sabah, otelci bir marangoz getirtip, depoya bir barikat yapmasını söyledi. Bay Doux hemen koşup polis getirtti, çünkü bina onundu ve kiracının Doux'un damında barikat yaptırması yasalara karşıydı. Elbet geceleyin depo gene zorlanıp açıldı, çünkü Doux'un dükkânlarının mutlak suya gereksinmesi vardı.

Doux'un hortlaklara benzemesi ve korkunç bir şekilde yemek yemesi için yeterli neden çoktu yani. İlk kahvaltısının ardından, pazardan döndükten sonra ettiği daha büyüğü geliyordu. Bu kez balık, kızarmış sığır eti, yarım şişe şarap, üç dört dilim kek yerdi.

Bu arada günün ilk müşterileri damlardı, mal getirenlerle pazarlık edip hesaplaşmak gerekiyordu; posta da gelirdi. Ardından bastıran müşteriler ekmek, francala, kek, bisküvi, pasta ve meyveli şekerlemeler arasından dilediklerini seçip alırlardı.

Sekiz buçukta, bay Doux sahici kahvaltı dediği yemeklerin başına oturur, karısı da katılırdı ona. Bu kez omlet, iki tabak et, bira, bol tatlı yer, ardından da bol kremalı kahvesini içerdi.

Bay Doux'da güzel bir kadının ince çizgileri vardı ama tombuldan da fazlaydı kilosu. Şişman kimselerin iyi huylu olacağı hakkındaki fikrin tersine bay Doux her zaman sinirliydi. Alışılmışın çok üstünde kek ve pasta siparişi geldiği zaman yüzünde hafif bir gülümseme belirirdi ama birkaç saniye sürerdi ancak, Kahve müşterilerle dolup taşar, müşteteriler oturacak yer için kavga ederken bile somurtur, her yeni gelene sanki kendisine yaşamının acılarını arttıran kişisel bir zararı dokunmuş gibi bakardı. Ayakkabı yerine yumuşak, eski terlikler giyerdi hep. Hiç dışarı çıkmazdı, yani ben hiç çıktığını görmedim -çünkü garsonlardan birinin yokluğundan yararlanıp, para ya da yiyecek çalacağından korkardı. Her yeri görür, orda, ona sorulmadan ondan gizli hiç bir şey yapılmazdı.

En çok üzüldüğü şey (her şeye üzülürdü ya) insanların en azından kendinin uyumak zorunda olmasıydı. Çünkü uyurken ondan habersiz bir şeyler ya-

pılabilinirdi. Bu nedenle en çok güvensizlik duyduğu kimseler fırın işçileriydi. Bayan Doux'un gün boyu geç vakte dek kahveye göz kulak olabilmesi için biraz uyumak zorunda kaldığı gece saatleri boyunca çalışıyorlardı onlar. Gene de gece geç saatlere kadar yatmazdı.

Kasaya da bayan Doux bakardı. Eğer bu iş için bir kadın tutmaya razı olsa bile, kimse uzun süre çalışmazdı yanında. Baş melek kadar dürüst bile olsa, bayan Doux, kadını her gün birkaç kez, birkaç peso içetmekle suçlardı.

Kasa işi zor işti. Bayan Doux garsonların hiçbirine güvenmezdi. Ya kasa başında oturur ya da kahvede dolanıp, müşterilerin ne yediğine bakardı. Müşteriler hesabı ödedikleri zaman, garson hemen parayı vermek zorundaydı. Bayan Doux'a göre eğer garsonların bazen yüz pesoya kadar varan paraları vardiya sonuna dek ceplerinde tutmalarına izin verilirse, işin bitiminden on beş dakika önce, arkalarında şapka ve paltolarını bırakarak tüymekten kimse alıkoyamazdı onları. Garsonların yalnızca altmış ya da yetmiş peso topladıkları zaman bile böyle şeyler yaptıkları doğru, ama Aurora Lokantasında böyle bir şey olanaksızdı.

Siparişin az olduğu günlerde, fırıncı ve şekercilerin başı belada demekti. Bayan Doux bile bile öyle bir emir yağmuruna tutardı ki hepsini, içlerinden birkaçı alacağını alıp, çeker giderdi. Çünkü kesat günlerde fırın masrafları, boşa harcanan paraydı ona göre. Eğer ertesi gün siparişler iki üç katına çıkarsa, ayrılanların yerine elbet yenisi alınmadığından, işçiler üç, dört hatta beş saat daha fazla çalışmak zorunda kalırlardı.

Kahvede çalışan çalgıcıların hali bizimkinden

beterdi. Fırıncılar hiç değilse bir şeyler üretiyorlardı ama bay ve bayan patronlara göre müzik çok garip bir para israfından başka bir şey değildi. Ama ne çare ki komşu kahvelerde müzik vardı ve iş yapmak istiyorlarsa Aurora Kahvesinde de müzik olması zorunluydu. Bay Doux her gün orkestra ile dolaşırdı. Boş kaldığı geceler, çalgıcılara suçun onların kötü çalmalarında olduğunu söylerdi. Bazen böyle bir kavganın sonunda, çalgıcılar çalgılarını alıp, paralarını ister ve ayrılırlardı. Bayan Doux bu durumdan çok memnun kalırdı, çünkü parası cebine kaldığı gibi, müşterilere de çalgıcıların kendiliklerinden gitmeleri hakkında açıklamada bulunabilirdi.

Ama birkaç gün sonra, müşteriler sabırsızlanmaya başlar, müzik isterler, bay Doux da ortalarda koşuşup çalgıcı arardı. Böyle anlarda bazen ancak bir gitarist bulabilir, müşteriler de iyi bir orkestra tutulana dek uğramaz olurlardı. Bir süre sonra başka bir kavga kopar ve aynı öykü tekrarlanırdı. Bir gün Meksiko-City'den sekiz kişilik mükemmel bir orkestra geldi ve ilk önce Doux'a başvurdular.

«Sekiz kişi için gün başına elli peso mu? Vermem o kadar para! Yemek de mi dahil? Delirmedim daha. Haftalık kontrat mı yapacağız, ayrılmanızı istediğimde üç gün önceden bildireceğim ha? Bütün kasabayı dolaşın isterseniz, bu koşullarla sizi işe alacak kadar oynatmış bir kahve sahibi bulamayacaksınız. Her gün için yirmi beş peso verebilirim size. İstedim mi bir günde bulabilirim gereken çalgıcıları.»

Orkestra başka bir kahveye gitti ve istediğini elde etti. Sonuç olarak, kahve her gece ağzına kadar doluyordu. Oysa bu bölge halkı kahve masalarında oturup, lokantalarda pineklemez genellikle. Burada,

dondurmalarını bitirine ya da bir şeyler içene dek oturup, sonra kalkarlar. Park ve meydanlarda dolaşmayı ya da kahve masaları yerine oralardaki sıralara oturmayı yeğlerler. Ama müzik, müşteriyi ikinci bir soğuk gazoz ya da bir şişe daha bira içecek kadar tutabilir kahvede. Buna hazır olurdu çoğu müşteri, çünkü ne de olsa kahve sahibi dürüst davranıp, müzik nedeniyle içeceklerin fiyatını arttırmamıştı.

Yeni orkestra nedeniyle tıklım tıklım dolan kahve Aurora'nın beş kapı ötesindeydi. Auora da marangoz dükkânındaki bir tabut gibi bomboştu. Bayan, boşa yandıkları gerekçesiyle ışıkların yarısını söndürmek istedi ama kocası dinlemedi bile bu önerisini. Saat başı, şapkasız, ceketsiz dışarı fırlayıp, sözde sinema afişlerine bakmaya gidiyordu. Aslında tek derdi Moderna'nın müşterilerini saymaktı. Rakip kahvenin önünden görünüşte başını çevirip bakmadan geçiyordu ama Moderna'daki her müşteriyi bu arada çok üzücü bir şekilde eski müşterilerinin de çoğunu görüyordu.

Birkaç gün dayandı. Sonunda kahvenin önüne çıkıp, Moderna orkestrasının birinci kemancısını yakaladı yoldan geçerken.

«Bir dakika, lütfen!»

«Evet?»

«Buraya gelip çalmak istemez misiniz? Elli peso ödeyeceğim.»

«Özür dilerim. Altmış beş alıyoruz.»

«Onu da ben vermem.»

«İyi öyleyse, patron! Eyvallah...»

Bir hafta sonra birinci kemancıya bir daha sordu: «Tamam elli pesoya, senor.»

«Anlaştık. Oldu. Cumaya o zaman.»

Bay Doux, içeri, karısına koştu. «Orkestrayı kiraladım. Elli pesoya!»

Orkestra elli pesoya çalmayı kabul etmişti, çünkü Moderna'da işten çıkartılmışlardı ve kasabada daha başka teklif almamışlardı. Bir yenilik olmaktan çıkmışlardı artık ve müşteriler daha değişik bir şey istiyorlardı.

İşin kaymağı alınmıştı bir kez. Aurora Kahvesi doluyordu dolmasına ama Moderna'nın her gece dolduğu gibi tıklım tıklım değil. Bu sefer bay Doux, orkestraya çok kötü çaldıklarını söyledi. Çalgıcıların kafası bozuldu, kavga çıktı, kahveden ayrıldılar. Bay Doux da böylece onlara işten çıkartacağını önceden haber verip ücret ödemekten kurtuldu ve bir kez daha parası cebine kaldı.

Sabahları on bir buçuğa doğru, bay Doux, hesap defterleriyle işini bitirir ve öğle yemeğine hazır olurdu. Zaten saat onda, öğlene kadar açlığa dayanamadığından soğuk bir tavuk yerdi. Ve de bu, günün ilk büyük yemeğiydi. sonra uykuya yatardı. Beşte kalkar, yıkanır, traş olur ve açlıktan ölmek üzere kahveye koştururdu.

Kapanış saatine kadar kahvede kalırdı. Bölge polisi kasaba halkının ahlakıyla ilgilenmezdi; kendi hallerine bırakmışlardı halkı. Kahvede bütün gece kalacak kadar zamanı ve parası olan, bunu yapmakta özgürdü; para da, zaman da sağlık da onundu nasılsa. Kahve boşaldığı zaman, canı isterse sahibi kapatırdı, polisin uyarısı ya da para cezası kesmesi söz konusu değildi. Resmi kapanma saati olmadığından, kimse de kuralları çiğneme zevkini tadamıyordu; geceyarısı olduğunda kahveler öyle boşalırdı ki, yanan ışıkların masrafını bile zar zor karşılardı alınan para. Meslek icabı bütün gece ayakta olması

gerekenler, kahvelere değil, daha ucuz olan ve günün, gecenin her saatinde sıcak yemek bulunduran barlara giderlerdi.

Kahve ne kadar boş olursa olsun, bizler fırında durup dinlenmeden çalışırdık geceyarıları.

Usta, «Tepsileri temizleyebilirsin,» dedi. «Bunu yaparsın artık. Yaşlı karı içeri girerse de...» diye devam etti. Ancak otuz yaşlarında olan bayan Doux'dan bahsediyordu. «Temizlemeye devam et. Burnunu her yere sokar ama seni çalışırken görürse bu işten anlamadığını çakmaz. Şimdi inmez aşağı zaten, yaşlı herif de yukarda onunla. Bu işe öyle çok zaman harcamazlar genellikle. O işi düşünmeleri, zaman ayırmalarına bile şaşıyorum. Yaparken bile kendilerini vermezler sanırım o işe. Her halde bizi düşünüp, kendimize bir iki yumurta ayırıp ayırmadığımızı merak ediyorlardır. İyi Fikir. Hemen yapıverelim bari.»

Birkaç yumurta aldı, alışkın bir şekilde ustalıkla kırdı, çabucak çırpıp, biraz yağ ekledi, fırına soktu; nefis bir omlet pişivermişti. Onu yiyip bitirdikten sonra, tepsileri temizlemeyi öğrendim. Sanıldığı kadar kolay değildi, düzgün yapmasını öğrenmek gerekiyordu. Sonra un tarttım, bu da ne biraz eksik ne biraz fazla olmamalıydı. Sonra beş yüz yumurta kırıp akını sarısından ayırmam gerekti. Annem gibi yapmaya kalksam bir hafta sürerdi her halde ama burada bu işi yirmi dakikada yapmak zorundaydım ve akların içine azıcık sarı karışsa, bütün iş berbat olabilirdi.

Sonraları, hamur karıştırma makinelerini kullanmayı, fırın ateşlerinin sürekli yanmasını sağlamayı, ekmek ve francala hamuru açmasını, turta kesmesini ve süsleme yapmasını ve daha pek çok şey öğren-

dim. Yavaş yavaş öğrendim hepsini; bu yolla insan her şeyi öğrenebilir. Sırasıyla gittin mi öğrenilmeyecek şey yok.

Cumartesi geldi - ödeme günü. Ama ücretler ödenmedi.

«Yarın,» dedi bay Doux.

Pazarları haftanın en çok çalışılan günüydü ama sıra ücret ödemeye gelince bay Doux pazarları hiç ücret ödemediğini açıkladı. 'Yarın.' Ama pazartesi de ödemedi, çünkü bankaya gitmemişti. Salı günü kasada yeteri kadar para yoktu, çünkü bankadan çektiği parayı aldığı mallara harcamıştı. Çarşamba günü önce garsonlara ödendi ücretleri, perşembe günü hazırda para yoktu ve fırıncılara ücret veremezdi. Cuma günü ortalarda görünmedi, ne zaman biri sormaya gitse, az önce evine gittiği ve rahatsız edilmek istemediği söylendi kendisine. Cumartesi günü iki haftalık alacak birikmişti ama pazar için erzak alması gerektiğinden masrafı çoktu, sonra zaten bankalar cumartesileri öğlende kapanıyordu. «Yarın,» dedi. Ama yarın pazardı ve pazarları hiç ücret ödemezdi. «Yarın,» dedi. Ama pazartesi günü bankaya gitmedi ve bu böylece sürdü gitti.

İlk paramı aldığımda orada üç haftadır çalışıyordum ve üç haftalık değil ancak bir haftalıktı ödenen para. Bu böylece sürdü gitti. Bay Doux, ücretlerimizi ancak haftalar sonra ödüyordu ama işimizde on beş dakikalık bir gecikme olsa ortalık birbirine girerdi, çünkü müşteriler ekmek ve pastalarını aksamadan dakikası dakikasına istiyorlardı. Günde, on beş, on altı bazen yirmi bir saate kadar çalışmak zorunda kalıyorduk. Bay Doux bunu olağan karşılıyordu; ücretleri zamanında değil kendi işine geldiği zaman vermek de olağandı onun için.

Ustaya dört aylık borcu vardı. İstese bile ayrılamazdı buradan, çünkü Doux'un paranın tümünü ödemesi aylar sürerdi. Geri kalan bizler için ise başka iş yoktu, olsaydı bile, gidip arayacak zamanımız yoktu. Fırında işimizin bitmesi öğleden sonra geç saatleri hatta akşamüstünü buluyor ve iş arayacağımız yerler de o zamana kadar çoktan kapanmış oluyordu. Aurora'daki işe dayanmak gerekiyordu. Yaşamak istiyorsan yemek yemek zorundasın ve yiyeceği başka bir yoldan elde edemediğin sürece, yiyeceği elinde tutanın istediğini yapacaksın.

Garsonların da hali bizden iyi değildi. Ayda yalnızca yirmi peso alıyorlardı ve bahşişlerle geçinmeleri bekleniyordu. Ama halk bol bahşiş vermiyordu; az müşteri gelince de garsonların işi güçleşiyordu iyicene. Müşterilerinin az olmasının suçu da onlara yükleniyordu ve bayan Doux'un aldıkları yirmi pesoda bile gözü vardı. Fırında çalışanlar yatakhanede kalıyordu, ama garsonların aileleri vardı, evde oturuyorlardı ve ev masrafları vardı karşılamaları gereken. Yiyecek bile verilmiyordu onlara. Yalnızca arada sırada bir lütuf ya da özel bir ayrıcalık olarak yemek yüzü görürlerdi.

Garsonlardan biri ateşlendi ve üç gün içinde öldü. Buraya ancak iki yıl önce gelmiş olan bir İspanyol'du. Morales adlı bir Meksikalı geldi yerine; akıllı, hareketli bir çocuktu. Kahveye pasta götürdüğüm zamanlar, Morales'in garson arkadaşlarından biriyle konuştuğunu farkederdim. Müşterilere hizmet etmedikleri zaman hep aralarında çene çalarlardı ama bir değişiklik vardı şimdi. Önceleri garsonlar havadan sudan, piyangodan, kızlardan, ailelerinden, uğraşlarından bahsederlerdi. Dedikodu yaparken bir yandan da gülüp şakalaşırlardı.

Ama Morales konuşurken, onu gülmeden dikkatle dinliyorlardı. Her zaman konuşan Morales, dinleyen ötekilerdi. Lokanta işçileri Sendikası'nın canlandığını gördüm.

Meksika sendikalarındaki hantal bürokratik mekanizma yoktu onlarda. Yöneticileri kendilerini 'memur' olarak görmezlerdi, genç, öfkeli devrimcilerdi onlar. Meksika sendikaları 1910-1920 Devrimi sırasında örgütlenmiş ve çok çağdaş biçimde gelişmişlerdi. Kuzey Amerika sendikalarının ve Rus Devriminin tecrübelerinden yararlanabilirlerdi; genç bir **Sturm und Drang hareketinin** patlayıcı gücüne ve daha yavaş yavaş ihtiyatla ilerleyen bugünden yarına taktik değiştiren bir örgütün esnekliğine sahiptiler.

Sokağın ucundaki Moderna'da garsonlar grev yaptı. Doux kendi yerinde böyle bir şey olabileceğinden hiç korkmadığından, bu işten çok sevinçliydi. Grev yapılan Moderna'da rahat edemediklerinden Moderna'nın müşterileri de Doux'un Aurora Kahvesine geliyordu şimdi. Rahatsız olmakta da haksız değillerdi, çünkü polis, grevci işçilerin mücadelelerinde tarafsız davranıyordu. Eğer bir müşteri grev yapılan bir kahveye gider de kafasına bir tuğla ya da şişe yerse, yarasına bakılması için Kızıl Haç istasyonuna gitmesine yardım edilir ama bunun dışında polis ilgilenmezdi yaralıyla. Kahvenin önünde duran grev gözcüleri ona uyarıda bulunmamış mıydı? Gazetelerde de olayı okumuş, yeterince el ilanı sıkıştırılmıştı eline. Bütün bunlardan sonra başına ne geleceğini tahmin edebilmeliydi. O kahveye gitmesine hiç bir gerek yoktu; başka birine gidebilir, alandaki bir sıraya oturabilir ya da yürüyüşe çıkabilirdi pekala. Havada taşların uçuştuğu bir yere bile bile girip

de, taşlardan birini kafasına yerse bir adam, bu işte tek suçlu kendisidir.

Dört günlük grev sonunda, Moderna, sendikanın isteklerini kabul etti.

12

Moderna'daki grevin sonuçlanmasından üç hafta kadar sonraydı. Kahvede ancak birkaç müşterinin olduğu bir öğleden sonra, Morales, Doux'a gidip, «Dinle, şimdi patron, sekiz saatlik iş günü, haftada on iki peso, günde bir öğün yemek, iki kez de kahve ve çörek,» dedi.

Bir an için gerçekten korkmuş göründü Doux, ama kendini çabucak toparlayıp, «Kasaya gel, Morales! Paranı alıp gidebilirsin. İşten atıldın!» dedi.

Morales, dönüp, beyaz ceketini çıkardı ve Doux'un tezgahın üstüne koyduğu parayı aldı.

Olanları seyreden garsonların hepsi hemen ceketlerini çıkarıp, kasaya gittiler. Doux şaşkın bir halde paralarını ödeyip, gitmelerini seyretti; gecikmeden başka adamlar bulacağına güveniyordu.

Doux, öfke içinde, karısını kasanın önünden öyle bir itmişti ki, kadın az kaldı yüksek taburedan düşüyordu. Her şey öyle çabuk olup bitmişti ki, bayan Doux, hayatında ilk kez ağzını açmak fırsatını bulamamıştı.

Sonunda, telaş içinde, «Ne oldu?» diye sorabildi. «Niçin paralarını ödedin?»

«Düşünebiliyor musun! Benden ücretlerini iki katına çıkarmamı ve çalışma saatlerini azaltmamı istediler. Daha başka isteklerini dinlemedim bile, attım hepsini işten.»

Bu açıklama bayan Doux'u sakinleştirdi.

«Şimdiye kadar yaptığın en akıllıca hareket, hayatım!» dedi. «Herkesin, Devrim dedikleri şeyle aklını bozduğu bu allahın belası ülkede ticaret hayatına atılmak aptallığını gösterdiğimiz günden beri bütün paramızı aşırı yüksek ücretlere yatırıyoruz. İşten attıkların Bolşevik'ti zaten. Üstüne üstlük hırsızdılar da; müşteriden aldıklarının tamamını vermezlerdi hiç.»

«Üzülme hayatım. Birkaç saat içinde istediğimizden de çok garson buluruz. İş bulmak için ordan oraya koşuşan o kadar adam var ki.»

Oturan müşterilere bayan Doux hizmet etmeye başladı. Yeni gelen müşteriler, etrafta garson göremeyince hiç oturmadan çekip gidiyorlardı. Birkaç yabancı gelip, bir şeyler ısmarladılar ve servisin yavaşlığının yöresel bir özellik olduğunu sandılar.

Ertesi gün kahvenin dışında grev gözcüleri vardı ve durmamacasına bildiriler dağıtılıyordu. İçeri girmek isteyen herkes grev gözcüleri ile karşı karşıya kalıyordu, ama durum genellikle sakindi, şiddet belirtisi yoktu. Çevrede polis görünmüyordu.

Doux'un sürekli müşterilerinden başka, yalnızca yabancılar girdiler içeri. Bildirileri okuyamadıkları gibi grev gözcülerinin anlattıklarını da anlamamışlardı. Grev gözcüleri, elbette, çoğu Kuzey Amerikalı, İngiliz, ya da Fransız olan yabancılarla uğraşmadılar, onlar da kısa sürede kasvetli havadan sıkılıp,

kalktılar. Bazıları ısmarladıkları yiyecek ve içeceklere dokunmamıştı bile.

Ne yazık ki garsonlar bayan Doux'u hayal kırıklığına uğrattılar; iş bulmaya hiç de hevesli görünmüyorlardı. İki gün sonra, Doux, iki tane bulabildi; biri İtalyan diğeri Yugoslavdı, paçavralar içinde, acınacak haldeydiler. Doux onlara beyaz ceketler, kolalı gömlek göğüslükleri ve yakaları ve kara papyon boyunbağları verdi yalnızca. Oysa bu ikisinin en acınacak durumda olan yerleri alt kısımlarıydı, acele pantolon ve ayakkabıya ihtiyaçları vardı. İspanyolca tek sözcük anlamıyorlardı ve garson olarak hiç bir işe yarayamazlardı. Doux ise grevcilere karşı mücadelesinde, bu yeni garsonları bir silah olarak kullanmak istiyordu.

Akşam, sekiz buçuk sularında, İtalyan içerde olanların, sokağın ortasındaymış gibi açıklıkla görülmesini sağlayacak şekilde, ardına kadar açık kapılardan birinin önünde duruyordu. Bu yörede bir adettir bu, çünkü müşteriler dışarısını seyretmeyi ve görülmeyi sevdikleri gibi gelip geçenler de içeri bakıp, kahvede iyi vakit geçiren insanları görmekten hoşlanırlar.

İtalyan kapının önünde durup, garson olmanın gururu içinde peçetesini silkeledi; normal koşullar altında iyi bir bulaşıkçı olabilirdi belki. Grev gözcüleri ilgilenmedi onla hiç, yalnız arada bir onun olduğu tarafa doğru bakıyorlardı.

Az sonra, elinde büyük bir sopa olan genç biri göründü. Gururlu yeni garson, içgüdüsel olarak bir adım geri çekildi ama genç adam eşiği atladı ve kafasına indirdi sopayı iki kez. Sonra sopayı attı eiinden ve kaygısızca yürüyüp gitti.

Garson yere yuvarlanmıştı ve kafasındaki yaradan kan boşanıyordu.

Doux, kapıya koşup, «Polis! Polis!» diye bağırmaya başladı.

Elinde copunu sallayarak bir polis geldi. Kahvedeki az sayıda müşteri ordan ayrıldılar hızla.

«Onu öldürdüler!» diye bağırdı Doux.

«Kim yaptı?» diye sordu polis.

«Bilmiyorum,» dedi Doux. «Her halde grevdeki şu garsonlardır.»

Grev gözcülerinden ikisi hemen öne atılıp, bağırdılar:

«İtoğlu it! Şiş göbek! Bunu bir daha söylersen, vücudundaki her kemiği teker teker kırarız.»

Bay Doux, hemen kahveye kaçtı gerisin geri ve başka bir şey söylemedi.

Oraya gelmiş olan ikinci bir polis, «Bu adama vuranı gördünüz mü?» diye sordu grev gözcülerine.

Grev gözcülerinden biri, «Evet, ben gördüm,» dedi. «Elinde odun olan genç biri geldi -bakın odun daha duruyor orda- ve kafasına indirdi.»

«Tanıyor musun onu?»

«Hayır. Bizim sendikadan değil.»

«O zaman grevle bir ilgisi olamaz. Başka bir meseledir her halde; karı kız dalgası olabilir.»

«Kuşkusuz öyledir,» diye onayladı grev gözcüsü.

İki polis, yere düşmüş olan garsonu alıp, karakola götürdüler; orada yarası sarıldı ve güvenliği için bir geceliğine alakonuldu.

«Hey, ordaki, evet, sen pis grev kırıcı!» diye seslendi grev gözcüleri Yugoslava. «Daha ne kadar kalacaksın orada? Senin kafana da demir bir çubuk inmesi yakındır. Elimizde başka odun kalmadı bu işe harcayacak.»

Bütün bunlar İspanyolca söyleniyordu ve Yugoslav tek kelime bile anlamadı ama söylenenlerin anlamını sezinledi, rengi uçtu ve odanın iç tarafına kaçtı.

Bay Doux söylenenleri duymuş ve elbette anlamıştı. Kapıya koşup, polis çağırdı gene. Ama gelen olmadı. On beş dakika kadar sonra köşede duran bir polis gördü ve çağırdı onu.

«Grev gözcüleri garsonumu ölümle tehdit ettiler!»

«Hangisi tehdit etti?» diye sordu polis.

«Şu!» diyerek Morales'i gösterdi. Morales tehditte falan bulunmamıştı, ama Doux en çok ondan nefret ediyordu elbette.

«Garsonu ölümle tehdit ettin mi?» diye sordu polis.

«Hayır, etmedim, böyle bir şey aklıma bile gelmez,» dedi Morales, «Pis, iğrenç grev kırıcı ile konuşmam bile.»

«İnanırım buna,» dedi polis. «Şimdi, onu ölümle tehdit eden kim?»

«Ona kapıya çok yaklaşmamasını söyledim. Damdan ya da balkondan ansızın bir şey düşebilir kafasına ve yaralanabilir,» dedi grev gözcülerinden biri.

Polis, kapı eşiğinde duran bay Doux'a döndü.

«Beni dinleyin, bay patron, böyle şeyler söyleyerek ne yapmak istiyorsunuz? Doğru değilmiş dediklerniz.»

«İyi, ama öbür garsonu neredeyse öldürdüler,» diye savundu kendini Doux.

«En iyisi adamlarınızla anlaşın,» dedi polis. «Böyle şeyler olmaz o zaman.»

«İşte bak!» diye böğürdü Doux. «Artık polis tarafından gerektiğince korunmaktan bile yoksunuz.»

«Yavaş gel bakalım,» dedi polis. «Polis gücüne hakaret etmekten vazgeçsen iyi olur, yoksa tıkarım seni içeri.»

«Ben vergilerini ödeyen bir vatandaşım ve polis tarafından korunma hakkına sahibim.»

«Bunun vergiyle ne ilgisi var?» diye kesti sözünü polis. «Garsonlar da vergi ödüyor. Adamlarınla olan anlaşmazlığı hallet de polis çağırmakdan vazgeç artık.»

Bu tartışma sürüp giderken, Yugoslav duraksama içinde kahvede duruyordu. Bu arada, garsonların tarafını tutar görünen bir kalabalık toplanmıştı. Eninde sonunda kendisi de ücretli bir işçi olan polise epey cesaret vermişti kalabalığın garsonların tarafını tutması ve bunu belli etmesi. Ama Doux'un, polis müfettişleri arasında onu işini ihmal etmekle suçlayabilecek yakın bir tanıdığı olup olmadığından emin olamazdı elbet.

Polis gittikten sonra, Yugoslav beyaz ceketini çıkardı ve o günlük parasını almak için kasaya yanaştı. Bay Doux ne olduğunu, niçin ayrılmak istediğini sordu. Adam cevaplayamadı Doux'un sorusunu ama ayrıntılı el kol hareketleriyle arkadaşının kafasına bir sopa yediğini ve aynı şeyin kendisine de olmasını istemediğini anlatmaya çalıştı. Dışarıda, grevciler ve gelip geçenler bu ilkel işaret dili gösterisini büyük bir zevkle izliyorlardı. Doux, Yugoslava eğer kalırsa tamamıyle güvenlik içinde olacağını anlatmaya çabalıyordu ama zavallı adam Doux'un sözüne güvenmiyordu.

Bu ülkeyi biraz daha iyi tanısa, hiç bir zaman, hiç bir yerde güvenlik içinde olmayacağını, sonuna

kadar dört duvar içinde kalamayacağını ve dışarı çıkdığı an işinin bitirileceğini bilirdi. Çünkü yüzü kasabadaki her işçi tarafından çok iyi tanınıyordu, fotoğraf ya da afişe gerek yoktu. Kahvenin dört duvarı bile bir sığınak değildi onun için, çünkü herhangi bir gün, ertesi ya da ondan sonraki gün, biri içeri girip, bir şey ısmarlayabilir, garson masasına geldiğinde kafasına bir şişeyle öyle bir vurabilirdi ki, onu götürmek için cankurtaran arabasına gereksinme duyulabilirdi. Kahvedekiler olup biteni kavrayana kadar, intikamcı epey uzaklaşır, hiç kimse, hattâ açıkgöz bir dedektif bile bulamazdı onu.

Bu ülkede çok az grev kırıcı olmasının nedeni budur; onlara karşı etkin önlemlerin alındığı iyi bilinirdi. Savaş savaştır ve işçiler yalnızca bir çarpışmayı değil, tüm kavgayı kazanana dek savaşı sürdürmekte kararlıydılar. Savaşan devletler kendilerinde her türlü silâhı kullanma hakkını görürler, savaşan işçiler neden öyle yapmasınlar? İşçiler genellikle saygın yurttaşlar sayılma isteğine kapılma yanlışını yaparlar, oysa kimse bu yüzden onlar hakkında daha iyi bir kanıya varmaz.

Bay Doux elbette grev kırıcılığı ücretini verirken, Yugoslavı aldattı ve kırılan bir su bardağı için kırk centavos keserek ona yalnızca elli centavos verdi. Ücretini aldıktan sonra, kapıya yaklaşıp dışarı, grevdeki işçilere baktı. Ceketsiz, pis paçavralar içinde orada dururken, grevciler, sefil adamın gerçek yüzünü iyice gördüler. Sonunda cesaretini toplayıp, kahveden çıktığında grev gözcülerinden biri hemen onu alıp, sendika binasına götürdü, geceyi geçirecek bir yer gösterdi ve tenekecilerin birinin yanında ona bir iş bulacağına söz verdi.

İtalyanın başına ise çok değişik bir şey geldi.

Ertesi sabah, karşısına çıkarıldığı Polis Şefi sadık grev kırıcılığını öveceği yerde göçmen belgesini görmek istedi.

Bir çevirmen aracılığı ile, «Yok,» dedi.

«Bu ülkeye nasıl girdin?»

«Gemiyle.»

«Oh! gemiden kaçtın demek.»

«Hayır, paramı ödeyip, bıraktılar beni.»

«Oh, evet, böyle izinli ayrılışları çok iyi biliriz biz. Demek ki ilk gemiyle seni İtalya'ya yollaması koşuluyla, Konsolosunuza teslim edeceğiz seni. Baş belasısın sen, senin gibilere de burda yer yok.»

Bir polis memuru, onu, teslim aldığı andan başlayarak sorumluluğunu üstlenecek ve gemiyle yurduna geri yollanana dek yanında tutacak olan Konsolosa götürdü.

«Ne işler çevirdin, hırsızlık mı yaptın?» diye sordu Konsolos.

«Hayır. Kafama bir odun yiyene kadar Aurora'da garson olarak çalışıyordum.»

«Ama Aurora'da grev var. Bilmiyor muydun bunu?»

«Bilmez olur muyum! Başka türlü garsonluk işine alınmazdım ki. Gerçekte marangozum ben.»

«Bak buraya, bu ülkede işçilerin hükümeti vardır. Grev kırıcılar sevilmez burada. İşte görüyorsun, bu ülkedeki faaliyetlerin sona erdi. Kaçmaya da kalkma, çünkü seni yakalayıp, mahkemeye veririm. Şimdi benim sorumluluğum altındasın; yurda gemiyle yollanana dek hapishanede beklememen için kefil oldum sana. Burada hapishaneler şakaya gelmez, epey dert açarlar insanın başına. En azından oralardan kurtardın paçanı. Adımını ona göre ayarla.»

İki gün sonra, ülkeye yasa dışı yollarla girmiş olduğu gerekçesiyle sınır dışı edildi.

Aurora'da grev kırıcıları sorunu işte böyle çözümlendi.

Kahveye gelmeye devam eden birkaç sadık müşteri vardı daha; onlara Doux ve karısı hizmet ediyordu ama iş yaptıkları söylenemezdi. Fırında bizim de dışarıdan verilen siparişlerden başka yapılacak fazla bir işimiz yoktu.

Bir öğleden sonra, kahvede altı yedi müşteri vardı; içlerinden biri de polis denetçisi Lamas'tı. Her gün öğleden sonraları ve akşamları muntazaman Aurora'ya gelirdi ve hep 'yarın' ödeyeceğini söylediği epey bir borcu birikmişti. Evli ve iki çocuk sahibi olduğu gibi geçindirmesi gereken iki metresi vardı, bu nedenle de borç içindeydi. Şimdi dondurmalarını yiyip, içkilerini yudumlayan müşterilerin arasına oturmuştu; masaların birinde kâğıt, diğerinde domino oynanıyordu.

Bazı ülkelerde, grev gözcüleri saygın, yasalara uyar ve yöneticileri dinleyen yurttaşlardır. Çok çıkmaz sesleri, ve bir polis, «Geri çekilin! Trafiği engelliyorsunuz!» dediği zaman sanki paralarını polis ödüyormuş da bunun tersi doğru değilmiş gibi hemen dağılıverirler.

Meksika'da işçiler öyle pek disiplinli değillerdir ve sendika başkanları üyelerin eylemlerine uymak gereksinimini duyarlar. İşin dikkate değer yanı, hemen hemen her grevde başarıya ulaşmalarıdır.

«Hey, sen!» diye seslendi müşterilerden birine, bir grevci. «O dondurmayı yeme. Suyla şekerden yapılmış, içinde bir kaşık bile kaymak yok. Grevin acısını senden çıkarmak istiyor, domuz, tek cebine giren para azalmasın.»

Ama müşteri Doux'un bir arkadaşı olacak ki, «Bu dondurmanın parasını sen mi veriyorsun ben mi? Pis budala sen de!» diye bağırdı.

«Dikkat et de senden kurtulmanın bir kolayını bulmayayım, pis grev kırıcı!» dedi gözcü dışarıdakilerin coşkun kahkahaları arasında.

Müşterilerden birinin yanında kamışla meyve suyu içen bir hanım vardı.

«Hâlâ kız oğlan kız mı?» diye bağırdı diğer bir grev gözcüsü. «Acele et de, dostum, sıranı başkasına kaptırma.»

Bayan hiç bir şey duymamış gibi, içeceğini yudumlamayı sürdürdü, ama yanındaki adam bağırarak cevap verdi:

«Çeneni kapa, pis herif! Seni ilgilendirmez bu.»

Bu sırada Doux, kapıya gidip bağırdı:

«Müşterilerimi rahatsız edemezsiniz. Sesinizi kısın ve konuklarımı bırakın!»

«Konuk mu? Konuk falan değil onlar. Bir sürü iğrenç pezevenk hepsi,» diye bağırdı gözcüler. Çevrede dolanan bir grup genç de katılmıştı grevcilere şimdi.

Bu kez onlar başladı: «Doğru dürüst bir ücret öde, iyi yiyecek ver yoksa derini yüzeriz. Elini çabuk tutsan iyi edersin, yoksa başına çok iş açarız.»

Denetçi Lamas kendisine gösterilmiş olan güven ve saygıyı haklı çıkaracak bir şeyler yapması gerektiğini hissederek kalkıp kapıya gitti. Geçen hafta, üstüne yeşil süsleme ile Adela yazılı, yirmi beş pesoluk bir pasta yaptırmıştı. Adela iki metresinden biriydi ve pasta doğum günü içindi. Lamas doğrudan fırına girmiş ve pastanın gül motifleriyle süslenmesini istemişti özel olarak. O pastanın parasını da vermemişti daha.

Kapının önünde durup, konuşmaları dinledi. Sonra tek bir kelime bile söylemeden, tabancasını çekti ve kabzası ile en yakınındaki gözcünün kafasına öyle bir vurdu ki kan fışkırdı birden. Sonra düdüğünü öttürdü. Gelen iki polise tüm grevcileri ve birkaç seyirciyi karakola götürmelerini emretti.

Tam onlar götürülürken, Morales geldi. Üç saatliğine başkasına bıraktığı gözcülüğü devralacaktı. Olanları duyunca, içeri, «İçerdeki piç herif, şimdi başını belaya soktun işte. Görürsün sen gününü. Şimdiye dek bir oyundu bu bizim için ama artık ağız değiştireceğimize emin olabilirsin,» diye bağırdı, sonra da sendikaya gitti.

On dakika sonra, sendika başkanı karakola gelip müfettiş Lamas'ı görmek istedi.

«Onunla birkaç kelime konuşmak istiyorum. Sarhoş olmalı!»

Denetçi çağırıldı. Geldiğinde, Başkan, Polis Şefini istedi, o da hemen geldi. Sendika Başkanını görünce telâşlandı ve işe girişti hemen.

«Grev gözcüsüne niye vurdun?» diye sordu Şef Denetçi Lamas'a.

«Kahvedekilere hakaret ediyordu.»

Şef, öfke içinde baktı Lamas'a, «Birine hakaret etmekten başka bir şey yapmayan birine vurma hakkını kim veriyor size?»

Lamas tam cevap verecekti ki, Şef, susturdu onu. «Yönetmeliğinizi bilmiyor musunuz?» Yazıcıya döndü. «Yaz bunu: 'Lamas yönetmeliği bilmiyor'!»

Sonra Lamas'a döndü. «Burası size göre bir yer değil, mesele çıkaramayacağınız bir köye atanmanızı sağlayacağım. Eğer gene böyle bir şey olursa, polislikten atılırsınız. Hiç de olmayacak bir şey değil bu. Şimdi, bu adamları niçin tutukladın?»

«Müşterilere ve bay Doux'a hakaret ettiler,» dedi Lamas çekine çekine.

«Hakaret! Hakaret! Ne demek istiyorsun hakaret ettiler sözüyle?»

«Orospu çocuğu dediler,»

«Eğer her orospu çocuğu diyeni tutuklayacaksan, bütün ülkenin çevresine bir cezaevi duvarı yapman gerekir! Delirmişsin sen.»

«Tehdit de ettiler.»

«Tehdit? Bununla ne demek istiyorsun?»

«Bay Doux'u öldüreceklerini söylediler.»

«Biz böyle bir şey demedik,» diye bağırıştı gözcüler.

Şef, küçümseyerek baktı Lamas'a. «Kimse sana seni öldürmek istediğini söylemedi mi hiç? Karın? Arkadaşların? Tanıdıkların? Onların kafasına da tabancanın kabzasıyla vurdun mu?»

«Ama bu sefer çok ciddi göründü bana tehditleri.»

«Ciddi mi! Kimin için? Tutukladıklarından biri bile kimseye vurdu mu, bay Doux'un kahvesini soyup zarar verdi mi? Belli ki yok böyle bir şey; olsa hemen söylerdin. Evet, polisin görevi Doux'un canını ve malını korumak ama bu hiç bir insanın geçinemeyeceği kadar düşük ücret vermesini desteklememiz, ya da adamlarını, aileleriyle yürüyüşe çıkacak zamanı bulamayacakları kadar uzun süre çalıştırmasına yardımcı olmamız demek anlamına gelmez. Eğer adamları buna katlanırsa, bu bizi ilgilendirmez, ama eğer daha fazla dayanamayacaklarına karar verirlerse, onları bu nedenle tutuklamak da görevimiz alanı içinde değildir, kesinlikle. Bay Doux neden adamlarıyla anlaşmıyor? Eğer bunu yapsaydı, rahatı kaçmazdı şimdiki gibi. Bu durumda ise düzensizliğin

sürüp gitmesine göz yumulamaz, çünkü genel huzursuzluğa neden olabilir. Aurora'yı iki aylığına kapattırıyorum; ancak o zaman kafamızı dinleriz biraz.»

Yazıcıya döndü. «İki aylığına kapatma kararını yaz, ben de hemen imzalayayım. Size gelince bay Lamas, ben Vali'den oturacağınız yer hakkında bilgi edinene dek işten el çektirilmiş sayınız kendinizi. Tutuklular serbesttir. Başka şikâyet var mı?»

«Hayır,» dedi grev gözcüleri.

Şef ayağa kalkıp, ayrılmak üzere olan sendika başkanının elini sıktı.

Şef, «Bu bölge polisi bu meseleyle ilgilenmeyecek artık,» dedi «Bundan sonrası size kalmış bir şey. Beni hemen çağırdığınız iyi olmuş, çünkü, bu konularda gerici olan memurlar vardır hep.»

«Gerici ya da kişisel yükümlülük ve borçlarının çokluğu yüzünden zamana ayak uyduramayan,» diye ekledi sendika başkanı.

«Lamas bu çeşit masraflarının olmayacağı bir bölgeye atanacak. Aklımda bir yer var bile. Bir çeşit eşkiya yatağı. Eğer yeteneği varsa orada gösterebilir bunu, yoksa işten atarız. Diktatörlüğün en iyi yönetme biçimi olduğuna inanan eski kafalılardan o da. Yakında tüm bu eskileri çıkaracağız bölümlerimizden. Bu arada son kalanların da eski alışkanlıklarına dönerek kendilerini ele vermeleri kötü bir şey sayılmaz.»

«Başka ülkelerde,» diye bağırdı Başkan. «Örneğin Birleşik Devletler'de, bu gerici eski alışkanlıklar, ultramodern kurumlar halinde.»

«Biliyorum,» diye cevapladı Şef. «Komşularımızı pek çok konuda kendimize örnek alıyoruz ama her konuda olmamalı bu, özellikle zamanımızın ruhuna

uymayanları ayıklamakta büyük bir özen göstermeliyiz. Sertlik yöntemleri artık geçersiz ve haksız. İki ayaklı eşeklere gelince, Birleşik Devletler daha çoğuna sahip bu türün bize oranla.»

13

Yeşil şeritli üniformalı iki polis memuru bay Doux'a gidip, kapatma emrini verdiler. Korkunç bir darbeydi bu onun için. Karısına seslendi:

«Görüyor musun Bolşevik hükümetimizin yaptıklarını! Bana iyi bir oyun oynadılar.»

Paytak paytak yürüyerek gelen karısı, «Ne oluyor?» diye sordu.

«Kapattılar dükkânı.»

«Buralara gelmemeliydik dedim sana hep. Bu ülke çılgınlarla dolu. Ne yasa, ne düzen var. Vergilerini, hem de geciktirmeden öde dur ama hiç bir konuda söz hakkın olmasın.»

«Bir an önce kapatmalısınız burasını,» dedi Doux'a emri veren memur. «Yoksa yüz peso ceza ödemek zorunda kalırsınız.»

«Müşterilerimin içkilerini bitirmelerine izin verirsiniz artık değil mi?»

Memur saatine bakıp: «Yarım saat sonra kapatmalısınız,» dedi. «Başka müşteri kabul etmemeniz için bir memur kalacak burada. Ona para ödemek zorundasınız.»

«Ona para mı vereceğim?»

«Bizim ödeyeceğimizi düşünmüyorsunuz her halde değil mi? Sizin yasalara uymanızı sağlamak için özel ödeneğimiz yok.»

İki memur dışarı çıkıp, kapının önüne dikildiler ve yarım saat beklediler. Sürenin bitiminde de içeri seslendiler. Öfkeden küplere binmiş olan Doux kapıları kapattı. Yalnızca otelin girişi açık bırakıldı, çünkü otel huzuru bozmamıştı.

Ama kahvede gene huzur yoktu. Tam tersine, işler daha da hareketlendi, çünkü bu kez Douxlar birbirlerine girip, yumruk yumruğa geldiler.

Bayan patronu yiyip bitiriyordu öfke; yitirdikleri her centavo içine oturuyordu. Terlikleriyle, boş masalar arasında paytak paytak döneniyor ve kocasının yaşamını cehenneme döndürüyordu. Göğsünü bağrını açıkta bırakan kolsuz sabahlığından, şişman gevşek eti ve parlak sarı ipek çoraplarından fırlayan baldırları görünüyordu. Bu, giysisinden taşan et yığınının iğrenç değil de baştan çıkarıcı bir görünümü olmasının tek nedeni gençliğiydi. En çok beş yıl sonra, çekicilik yitip, yerini iğrençliğe terkedecekti. Sabahlığın açıkta bıraktığı kolları bedeninin diğer kısımları gibi gevşek olmasa, bir güreşçininkilerden ayırdedilemezdi. Ensesindeki et yığını şimdilik hafif bir çıkıntı yapıyordu ama birkaç yıl içinde muhteşem boyutlara erişecekti muhakkak.

Ortalarda hep bu giysiler içinde dolaşırdı. Başka bir yerde olsa, hiç de hafife alınmayacak bir genelev maması sanırlardı onu. Sabahlığını değiştirirdi arada sırada; grisi, pembesi, yeşili, koyu sarısı ve soluk moru vardı. Başka giysisi olup olmadığını bilmiyorum çünkü değişik bir şey giydiğini görmedim hiç.

Bay Doux, her zaman gömlek ve pantolon giyer

ve yalnızca pazara giderken şapka takardı. Hep siyah renkli olan pantolonlarının belinde dar, deri bir kemer, beyaz gömleğinin üstünde de siyah papyonu olurdu. Göbeği balon gibi şişikti. Bayan patronun da epey göbeği vardı ama bol sabahlığının içinde belli olmuyordu pek. Ne yazık ki ön tarafında fazla olanın arkasında eksikliği duyuluyordu. Arkasının da epey iri olmadığı anlamına gelmez bu ama göbeği ile olan orantısı, vücuduna bir uyum veremiyordu. Gene de Doux'un şikâyetçi olmaya hakkı yoktu; ortada fırlamış kemiklerden rahatsız olma tehlikesi olmadığı gibi, tutunabileceği sağlam bir yan da vardı karısında.

«Bu çılgın ülkeye gelmekle delilik ettin,» diye bağırıyordu karısı.

«Ben mi? Bana hep sokaklarda kürekle toplanmayı bekleyen milyonların yattığını söyleyen sen değil miydin?»

«Seni gidi pis yalancı!» diye feryat etti kadın. «Seni pis Marsilya pezevengi! Bütün paramı alıp, iki yılda yüzde bin getireceğini söylemedin mi?»

«İyi ya, haksızmıymışım? Buraya geldiğimizde elimizde avucumuzda hemen hemen hiç bir şey yoktu. Hepsi sekiz yüz peso muydu ne... Daha şimdiden ev ve kahve için altmış, seksen bin teklif ettiler. Ben niçin satmıyorum? Çünkü daha çok ettiğini biliyorum.»

«Daha mı çok eder?» diye parladı kadın. «Bir avuç at boku kadar bile etmez. Kapalı olduğu zaman ne değeri olabilir ki? Sana yapımda kullanılan tuğlaların fiyatını bile vermezler artık. Yeni hükümet kurulduğunda, o adı batasıca domuz, tek kollu komutan Obregon geldiğinde söylemiştim sana. Canımıza okudu işte.»

«Devrimin, paranın değerini, çalışma koşullarını, mülkiyet hakkındaki yasaları ve bununla ilgili olan her şeyi değiştireceğini nereden bilebilirdim? Ama yeni hükümet kurulduğundan beri de işlerimizin bir düzene girdiği de bir gerçek. Önceleri daha iyiydik diyemezsin ya?.. neredeyse nefes alabilmek için bile kim var kim yoksa yüz peso yedirmek zorundaydık. Herkes avuç açıyordu bize.»

«Ya şimdi?» diye yaylım ateşine başladı kadın. «Bir değişiklik mi var? Şimdi de çalışanlar avuç açıyorlar. Önce mutfakta, sonra garsonlar, gör bak, sıra fırına geliyor. Bu da başımıza gelince, toparlanıp dilenciler gibi eve dönmek gerekecek.»

«Çeneni kapa, Allahın cezası!» diye haykırdı Doux öfke içinde. «Açgözlülüğün ve cimriliğinle her şeyi mahvediyorsun.»

«Ben mi cimriyim? Cimri? Eğer ben olmasam paranın hepsini orospulara harcamıştın şimdiye kadar. Bir de bana cimri diyorsun.»

Aile sırlarını da öğrenmeye başlamıştık. Bayan patronun doğru söylediğine inanasım gelmiyordu; bu kaçamaklar için adam nasıl zaman bulmuş olabilirdi? Ama elbette, küçük tartışmaları, karı koca arasında normal sayılan bir konuşmadan başka bir şey değildi, çünkü aslında büyük bir uyum içinde yaşıyorlardı ve onları rahatsız eden tek şey uyanmaya başlayan işçilerin, patronlarının kazancıyla ilgilenmeye başlamalarıydı. Benzeri meraklar pek çok kralı tacından etmiş ve imparatorlukları yerinden oynatmıştır. Grevdeki işçilerin de Douxların aile mutluluğunu biraz olsun sarsmasına şaşmamak gerek.

Günler geçtikçe, bu karı koca tartışmaları hem şiddetini arttırdı, hem de sıklaştı. Gün boyu sürdüğü gibi geceleri yatakta yan yana yatarlarken de kesil-

miyordu kavgaları. Orada çalışan bizler, doğdukları andan birbirlerinin kafasına masa lambasını, bulaşık tasını ve küveti fırlatacak duruma gelene kadarki yaşam öykülerini dinledik.

Kadın, kocasının kahvesine fare zehiri koymayı düşünür, o da her gece karısının boğazını keseceği usturayı düşler duruma geldiklerinde, Doux erkeğin üstünlüğünü kanıtladı.

Polis Şefine gidip, iki aylık kapatma kararını kaldırtıp, işçileri yeniden işe almak için ne yapılması gerektiğini sordu. Şef kendi yapabileceği hiç bir şey olmadığını söyledi. Sendika ile anlaşması gerekti; ikisi arasındaki sorun çözüme ulaşmadan kahve açılamazdı.

«İflas ettim demektir bu,» dedi Doux. «Garsonlar da işsiz kalmış olurlar hepten.»

«Onlar için üzülmeyin,» dedi Şef. «İnsanlar kahvelerde oturup çilekli dondurma yemek istedikleri sürece, kendilerine hizmet edecek garsonlara gereksinme duyarlar. Artık hep tıklık tıklım dolu olan Moderna'ya bakın bir, anlarsınız bunu. Bütün eski müşterileriniz oraya gidiyor şimdi, elbette. Ama benim elimden bir şey gelmez. Dükkânınız kapatıldı ve iki ay boyunca kapalı kalacak. Sendikaya gidip, işinizi onlarla halletmenizi salık veririm.»

Aynı gün, öğleden sonra, Doux, Morales'e rastladı ve yumuşak başlılıkla yaklaştı yanına.

«Dinle, Morales!» dedi «Her koşulunuzu kabulleniyorum. Garsonların işe dönmelerini sağlayabilir misin?»

Morales, baştan aşağı süzdü onu ilgisizce. «Sizi tanıyor muyum? Oh, evet Auora'nın sahibi Doux,- sunuz siz. Ama biz garsonların sizle bir ilgisi yok ar-

tık, yanınızdan ayrıldık, hatırlamıyor musunuz! Bizle bir işiniz varsa, sendikaya gitmelisiniz. Eyvallah.»

Doux, sendikaya bir mektup yazıp, Başkanla görüşmek istediğini açıkladı ve Başkandan garsonların greviyle ilgili durumu tartışmaları için kendisini kabul etmesini istedi.

Ertesi gün, cevabını aldı. Tek ve kesin bir cümleydi bu: «Eğer sendikayla bir işiniz varsa, adresimiz: Calle Madera No. 18, İkinci kat...»

Başkan imza atmayı bile gereksiz görmüştü.

Bay Doux'un gitmekten başka seçeneği yoktu, çünkü ustura gece gündüz aklından çıkmıyordu, hatta yemek yerken bile ekmek bıçağını ustura olarak görüyordu.

Sendika binasındaki bir işçi, «Bekleme odasında oturun,» dedi. «İçerde bir toplantı yapıyorlar ama uzun sürmez.»

Yarım saat kadar sürdü ve beklerken Doux duvarlardaki sloganları okuyup anlama fırsatını buldu. Bu sloganlar kızdırdı onu önce. Ama okudukça, Başkanının kapısının ardında kendisini bekleyenden daha çok korkmaya başladı; şimdilik bir daktilo sesi duyuluyordu yalnızca.

Sonunda, bir işçi, «Başkan şimdi sizi görecek,» dedi.

Doux, Başkanın yazıhanesi olan küçük odaya girerken sinirli sinirli yutkundu. Başkanın gözünün içine bakmaya niyetliydi ama yapamadı bunu, çünkü duvarlara takılmıştı gözü. Başkanın masasının ardındaki duvar baştan başa kırmızı siyah bir bayrakla kaplıydı ve bayrağın üstünde iri harflerle BÜTÜN DÜNYA İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN! sloganı haykırıyordu.

Bu altüst etti Doux'u. Kararlı ve sert bir tonda konuşmak istediği halde, ürkek ürkek kekeledi:

«İyi günler. Ben Aurora Kahvesinin sahibi Doux'um.»

«Tamam,» dedi Başkan. «Oturun. Ne istiyorsunuz?»

«Kahvemin açılmasını sağlayıp sağlayamayacağınızı öğrenmek istiyordum.»

«Evet, bu ayarlanabilinir,» dedi Başkan. «bazı koşulları yerine getirirseniz elbet.»

«Oh, garsonların tüm isteklerini kabule hazırım.»

Başkan bir kâğıt aldı, bakıp, «Garsonların istekleri sizle ilk konuştukları günden beri değişti,» dedi.

«Değişti mi?» diye yutkundu Doux, korkuyla.

Başkan tam bir işadamı gibi, «Hayır, şimdi haftalık olarak on beş peso istiyorlar,» dedi.

«Ama on iki demişlerdi.»

«Olabilir. Ama sonra grev yaptılar. Bir hiç uğruna grev yaptıklarını mı sanmıştınız? Şimdi on beş oldu. Eğer hemen kabul etseydiniz, on iki olurdu.»

«Tamam,» dedi Doux, oturduğu yerde doğrularak. «On beşi kabul ediyorum.»

«Haftalıkları cumadan ödeyeceksiniz. Düzensiz ya da ertelenen ödeme günlerine izin veremeyiz artık,» diye devam etti Başkan.

«Ama böyle ödeyemem ben. Elimizde hazır para oldukça ödemeye alışkınız biz.»

Başkan, başını kaldırdı. «Şimdiye kadarki uygulama şeklinizin önemi yok. Artık neyi yapmanız gerektiğine biz karar vereceğiz. Sonunda, yüz yıllardır burada sürüp giden kötüye kullanmalara bir son veriyoruz. İşte iş, işte ücretler. Siz adamlarınızdan nasıl her şeyi dakikası dakikasına yapmalarını istiyorsanız aynı dakiklikle ücretlerini ödeyeceksiniz.»

«Ama bu zor olacak,» diye kendini savundu Do-

ux, «Eğer ücretleri dediğiniz gibi ödersem, cumartesileri mal alacak kadar para kalmaz elimde.»

«Bu bizi ilgilendirmez. Önce ücretler gelmeli, yoksa işçilerin elinde kendi alışverişlerini yapacakları para olmaz. Bize göre de, elinde hazır para olmayanın işçiler yerine siz olmanız daha iyi.»

Doux, zorlukla nefes alıyordu. «Ama çalışma haftası cumartesileri bitiyor. Ücretleri niçin cuma'dan ödeyeyim?»

«Niçin? Niçin? Anlamıyor musunuz sahiden?» Başkan şaşırmıştı. «İşçiler size beş günlük kredi veriyor. O size beş tam gün emeğini verirken siz onun emeğinin sermayesiyle iş yapıyorsunuz. İşçi neden size beş günlük emeğini borç versin? Aslında, haftalıkları önceden, pazartesi sabahı ödemelisiniz; en iyisi öyle olurdu. Ama o kadarını istemiyoruz.»

«Oldu, o zaman. Bunu da kabul ediyorum. Bir öğün yemeği ve kahve, çörek molasını da. Her şey yoluna girdi artık her halde?»

Doux ayağa kalktı.

«Biraz daha oturun,» dedi Başkan. «Daha halledilmesi gereken birkaç pürüzlü nokta var. Grev günleri için de ücret ödemelisiniz.»

«Ben mi? Grev günleri için para mı ödeyeceğim. Aylaklık için de ücret vermek mi gerekiyor?»

«Grev aylaklık değildir,» dedi Başkan kararlı bir sesle. «Ve eğer adamlarınız grev yaparsa, onlara tam ücretlerini ödemek zorundasınız. Yoksa, bütün otel ve kahve sahipleri bizi uzun bir greve zorlar ve elimizde avucumuzda ne varsa hepsi tükeneceğinden bir daha grev yapamayız. Oh, hayır patron, böyle bir şeye razı olamayız. Grevi parasal yönden biz desteklerdik. İşçiler için bir çeşit borç verme merkeziyiz biz ama grevin mâli yükünü siz çekeceksiniz.

İşçilerin bu duruma gelmesini, grev yapılmasını önlemek için çok zamanınız vardı baştan. Savaşın giderlerini, işini sürdürebilmek için barış isteyen taraf öder.»

«Bu şimdiye kadar karşılaştığım en büyük haksızlık,» diye bağırdı Doux.

«Pekalâ; isterseniz siz ve sizin gibilerin yıllar yılı yaptıkları haksızlıkları saymaya başlayayım.»

«Görülüyor ki, bütün bunları ödemekten başka seçeneğim yok,» dedi Doux canı sıkkın bir halde

«En iyisi bu günden verin,» dedi Başkan, «yarın, bir günlük daha fazla ödemek zorunda kalacaksınız.»

«Saat beşten önce döner, tüm meseleyi bir sonuca bağlarım,» dedi Doux, ikinci kez ayağa kalkarak.

Başkan da yerinden kalkarken, «Biraz fazladan para getirin,» dedi.

«Daha mı?» diye bağırdı Doux.

«Evet, kahveyi iki aylık süre sonunda değil şimdi açmak istediğinizi sanmıştım.»

«Her şeyi kabul ettiğime göre, bu da anlaşmamızın bir parçası değil mi?» dedi Doux; iyice sinirlenmişti.

«Hiç de değil,» dedi Başkan. «Kahvenin kapatılmasının garsonların grevi ile ilgisi yok. Bunu benim kadar siz de biliyorsunuz. Denetçi Lamas'tan grevcileri dövmesini istediniz.»

«Öyle bir şey yapmadım,» diye ısrar etti Doux.

«Görülüyor ki bu konuda anlaşamıyoruz. Ne olursa olsun olay sizin dükkânınızda oldu ve sorumlu tutulması gereken sizsiniz. Kolaylıkla önleyebilirdiniz bunu.»

«Hadi, söyleyin daha ne yapmam gerektiğini?» dedi Doux.

«Sendikamıza tazminat olarak on bin peso ödemelisiniz. Siz bunu öder ödemez, Valiye sizin için bir teminat belgesi götüreceğiz. O zaman kahve yeniden açılabilinir.»

«On bin peso ödememi istiyorsunuz?» Doux yığılıp kaldı sandalyeye, soğuk soğuk terliyordu.

«Ödemeye mecbur değilsiniz; sizi zorlamıyoruz. Ama ödemezseniz, kahve iki ay kapalı kalır,» diye sözlerini sürdürdü Başkan. «Elbette iki ayın sonunda, birikmiş ücretlerini vermek zorunda kalacaksınız işçilere. Onlar da yaşayacak değil mi ya! Sonra başka bir işe girmelerine de izin veremeyiz, çünkü siz kahvenizi açar açmaz işe hazır olmalılar. Açılış gününüzde garsonunuz olmaması çok kötü olurdu.

«Durumu size ilk ve son kez açıklayacağım: İşinizi mahvetmek, hatta karışmak değil amacımız. Hedefimiz, işçinin yarattığı değerden yalnızca iyi bir pay almasından çok, o iş kolunun verebileceği en yüksek payı hakkıyla alması. Bu ise sizin düşündüğünüzden çok daha yüksek. Şimdi, bütün işkollarının kapasitesini iyice araştırıyoruz; işçiyi geçindirebilecek kadar ücret ödeyemeyen işkolları iflas etmeye mahkum. Biz de iflas etmeleri için elimizden geleni yapacağız. Eğer böylesi işkollarından bazıları toplum için önemliyse, o zaman toplumun işçiye doğru dürüst bir geçim düzeyi sağlamasının bir çaresine bakacağız. Sözgelimi, bence, toplum sizin kahveniz olmadan da yapabilir, ama kurulmuş bir kez. Ve siz onu, daha çok zenginleşmek için işletmeyi sürdürdükçe, orada çalışan işçilere doğru dürüst ücret ödeyebileceğiniz kadar para getirmek zorunda. Eğer

kar edemeyecek duruma gelirseniz bir gün, o zaman kendiliğinizden kapatırsınız dükkânınızı.

«Bunları size anlatmamın nedeni bizi bir şantajcı grubu sanmamanız. Hayır, bizim tek istediğimiz, size bir servet yaratanların, hak ettikleri paylarını alması. Onlar paylarını aldıktan sonra gene size yeterince para kalacaktır.»

Doux, Başkanın dediklerinin yalnızca yarısını anlayabilmişti. Orada şaşkın şaşkın oturakalmıştı. On bin peso verme fikri sersemletmişti onu iyice. Karısının korkusundan evet demeye cesaret edemiyordu, çünkü onun kararının ne olacağından emin değildi. Gecikme ise daha fazla para yitirmek demekti. Dükkân iki aylığına kapalı kalırsa, on bin pesodan daha fazla para kaybedecekti. Üstelik bir de biriken ücretleri ödemek zorundaydı. Kafasında hesaplar yapa yapa sonunda delirecek hale geldi.

Sonunda kalktı yerinden. «Bir daha düşüneyim,» dedi.

Başkan'ın odasından ayrılıp, merdivenden indi ve dışarı, sokağa çıktı. Yüzündeki teri silip, temiz havayı çekti içine. Sonra eve doğru yürümeye koyuldu. Yürümek rahatlatmıştı onu, sorunu sakin kafayla bir kez daha gözden geçirmeye başladı. Parktaki sıralardan birine oturup, istenen paranın tümünü hemen ödemenin daha ucuza geldiği sonucuna vardı. Ya karısı? Eğer önce eve giderse, gene kavga çıkacaktı. Evet dese, «Niçin hayır demiyorsun?» diyecek; hayır dese, bu kez de, «Niçin evet demiyorsun?» diye üstüne çullanacaktı.

Ne yaparsa yapsın hepsi yalnış sayılacaktı, çünkü pek çok para ödemek gerekiyordu ve ödenenin iki katını getirmeyen bir şeye para vermek, bayan patronla kavga çıkarmak demekti. Sonunda gu-

rurlu ve erkekçe bir cesaret geldi Doux'a ve yaşamında ilk kez karısına danışmadan, bağımsız iradesini kullanmaya zorladı onu. Bunu en iyi şekilde, karısını öfkelendirecek olan kararı omuzlamakla yapabileceğini düşündü: bankaya gidecek, gerekli parayı çekecek ve karısına hiç bir şey söylemeden sendikaya gidip, işi daha uzatmadan hemen bitirecekti.

Yarım saat sonra istenen her pesoyu ödemişti.

«Kahveyi bu akşam yedide açabilirsiniz,» dedi Başkan. «O zamana kadar iptal emrinin elinize geçmesini sağlayacağım.»

Doux, her birinin üstünde usulünce yapıştırılmış yasal pullar olan makbuzları katladı.

«Sayın Başkan, ufak bir noktaya değinmek istiyorum,» dedi.

«Ee?»

«Gerçekten haftalıkları cumaları mı ödemeliyim?»

«Öyle yapsanız çok iyi olur, Doux!»

«Eğer cuma günü ücretini alan işçi cumartesi günü ortalarda görünmezse ne olacak? Gündeliğin üstüne mi oturacak?»

«Vay, vay,» dedi Başkan, gülümseyerek. «Hesabınız epey kuvvetli. Sizden beklemezdim bu kadarını. Siz adamlarınızın ücretlerini bir gün değil tam altı hafta geciktirmiştiniz, bilmem hatırlıyor musunuz?»

«Ama eninde sonunda ücretlerini aldılar hep. Hem ödeyeceğimi de biliyorlardı,» dedi Doux göğsünü gere gere.

«Sizin o kadar güvenilir olup olmadığınız hiç de kesin değil. Gizlice dükânı satıp, ücretleri ödemeden kaçabilirdiniz; bunu yapan patronlar yok değil. Ama siz böyle davranmazdınız her halde. Sizin yaptığınız, ücretleri birkaç hafta daha elinizde tutarak,

garsonlara ait olan parayı onlara faiz ödemeden kullanmaktı. İşçilerden niçin size ücretlerini faizsiz olarak borç vermeleri bekleniyor? Buna artık bir son verilmeli. Haftalıkların çarşambaları ödenmesini, bu yolla riskin iki tarafça eşit olarak paylaşılmasını istemediğimiz için şanslı saymalısınız kendinizi. Şimdilik cumada bırakalım. Eğer adamlarına iyi davranırsan, hiç biri gündeliği cebine atıp kaçmaz. Ama arada bir bir işçi böyle davransa bile bu yüzden iflas etmezsin. Bu sorunu cevaplıyor sanırım. Eğer saat yediye kadar dükkânı müşterilerine hazırlamak istiyorsan, acele etmelisiniz biraz.»

Doux sendikadan çıkıp evine gitti.

14

«Çok aklı başında bir iş yapmışsın,» diyerek Doux'u şaşkınlık içinde bıraktı karısı. «Ama daha baştan, benim dediğim gibi yapsaydık, bütün bu dertler gelmezdi başımıza.»

«Senin istediğin gibi mi?» dedi bay Doux. «Her zaman her şey senin istediğin gibi oldu. Bana garsonları atmamı, ucuza çalıştırabileceğimiz bir sürü işsiz olduğunu söyleyen sendin.»

«Haksız mıydım? O zaman iş diye ölüyorlardı. Yalnızca iki serseri bulabileceğimiz günlerin geleceğini düşünememiştim. Orda yanıldım işte. Üzülme, yitirdiğimiz paranın acısını çıkarırız yakında. Fırın ve pastahane bunu karşılamak zorunda. Onlar garsonlardan çok daha iyi işçi; en azından komünist değiller.»

İşte böyle. Fırında ve pastahanede çalışan bizlere düşüyordu zararı kapatmak. Şimdi, Doux, reklama para yatırıyordu. Gazete ve sinemalardaki reklamlarda, ekmeğinin, pastalarının ve hamur işlerinin mükemmelliği anlatılıyordu.

Bunun sonucunda artık her gece işe onda, cumartesileri dokuzda başlıyor, ertesi gün öğleden sonra dört, hatta beşe kadar çalışıyorduk. Yeni kural buydu. Beğenmeyen çekip gidiyordu. Doux, kimsenin işe alınmak için başvurmadığını söyleyince de geri kalanlar gidenin de işini bir süre için üstlenmek zorunda kalıyorlardı. Bazen aynı günde iki kişinin ayrıldığı oluyor, o zaman iki kişilik işi daha yapmak gerekiyordu fazladan.

Doux ücret ödememek için elinden geldiğince geciktiriyordu yeni adam almayı. Bunu biliyorduk, çünkü yolladığımız adamları boş yer yok diye geri çeviriyordu. Biz siparişleri yapmamaya başlayana dek sürüp gidiyordu bu böyle. Ismarlanan, doğum günü pastası ya da özel bir gün için diğer bir yiyecek maddesi olunca, bayan Doux'un başı derde giriyordu. O zaman bay Doux ortalardan kaybolur, müşteriyle cebelleşen karısı olurdu. Bu dayanılmayacak bir hal aldığı zaman, bir ya da iki yeni adam alındı. En düşük ücreti kabul edenleri işe aldığından, adamlar bu mesleği hiç bilmedikleri gibi, çabucak kapacak zekadan da yoksun olurlardı.

Usta her gün Doux'la erzak yüzünden kavga ederdi. Bir gün, elimizdeki şeker çok azalmıştı. Usta Doux'a gidip iki yüz kilo şeker gerektiğini söyledi.

«Tamam, tamam,» dedi Doux. «Hemen getirteyim.»

Ama sırf parayı birkaç gün daha fazla cebinde tutabilmek için ısmarlamadı şekeri bir türlü. Öyle bir an geldi ki zırnık şeker kalmamıştı. Fıçının dibinde kalanları, bütün şeker kaselerinin bomboş olduğu kahveye götürmek için gelen garsonlarla kavga edip duruyorduk. Sonra Doux, deli gibi ordan oraya koş-

turup, elinden geldiğince çabuk şeker bulmaya çalışırken, biz de fırında bomboş durup onu beklemek zorundaydık; çünkü şeker olmadan pasta pişiremiyorduk, daha da kötüsü pastaların pişirilmesi gerektiğinden, ortalığı temizleyip, yatmaya gidemiyorduk.

Yumurta konusunda da aynı şey söz konusuydu. Bir hafta beş yüz kutu ısmarlandı ve geldi. Sonra, sıra son elli kutuya geldiğinde, Usta, Doux'a yumurta ısmarlamak gerektiğini söyledi.

«Yarına kadar bekleyemez mi?» diye sordu Doux.

«Evet, yarına kadar bekleyebilir ama bir dakika bile daha fazla değil.»

«Oldu o zaman,» dedi Doux, bir günlük geciktirebildiğine çok sevinmişti.

Ertesi sabah, Usta, yeniden koştu yanına.

«Acele etmelisin. Yarından sonra, hiç yumurtamız kalmayacak.»

Bu kez Doux, ertesi güne kadar bekleyebilir mi diye sormadı; ama sorumluluğunu üzerine alarak gene geçiktirdi. Ve sonunda hepimizin elini kavuşturup yumurta beklediği an gelip çattı.

Buz için de aynı şey. Dondurmanın saat ikiye kadar yapılması gerekiyordu. Karışımı zamanında hazırlasak bile Doux çok geç ısmarlamış olduğu için buz elimize geçmezdi bir türlü. Saat birde geleceğine üç hatta dörtte gelir, biz de kahve için dondurma hazırlanana dek işi bırakamadığımızdan iki üç saat boşu boşuna bekler dururduk.

İşte böylece, Doux parasını birkaç saat daha fazla cebinde tutmak istediğinden ve işgücümüzü saat başına değil de gün başına satınaldığından, zamanımızı, çalışmasak da böyle işe bağımlı olarak harcıyorduk.

Beğenmezsek, işten ayrılabilirdik; bu bir gerçekti. Gider açlıktan geberirdik, çünkü işler çok az ve birbirinden çok uzaktı. Çıkan işleri de o yörenin insanları kapıyor ve geçinilemeyecek kadar az ücretleri kabul ediyorlardı; bu parayla, aileleriyle birlikte yaşamayı başarmalarına gözümle gördüğüm halde inanamıyordum.

Seçim yapma olanağı yoktu. Ya açlıktan ölecek, ya da patronun isteğine boyun eğecektin. Garsonlara dilediğince davranamadığından, onlara yaptıramadıklarını da bize yüklüyordu. Biz ayaktakımıydık. İşten ayrılsak, dışarıda en az yirmi kişi vardı, yiyecek ekmek ve pastanın bol bol olduğu, üstelik bu aç adamların kendi masalarında hiç görmediği düzgün yemeklerin verildiği fırında çalışmak isteyen.

Garsonlar akıllı çocuklardı; uyanık, hareketli Meksikalı ve İspanyollar. Ama fırında çalışanlar evsiz serserilerdi; ne bir bilenleri vardı ne soranları. Bazısı İspanyolca bile konuşamıyordu. Çalışma koşullarımız ve aldığımız para biraz onuru olan bir işçi için hiç çekici değildi. Bizim de bir ölçüde genel bir bireysel onurumuz vardı ama işçinin çalışma koşullarını bununla iyileştiremezsin; çünkü patronun kendisinin de o çeşit onuru vardır ve bunu kendi çıkarına kullanmayı bilir. Savaş alanı onundur; bütün hileleri bilir ve saldırıları başarıyla savuşturabilir. Biz, gezgin işçiler, yalnızca biraz para biriktirip, küçük bir işe atılmak ya da Kolombiya'ya ya da başka bir yere şansımızı denemeye gitmek için bilet parası denkleştirmek istiyorduk. Kendi çıkarımızı korumaya çabalıyorduk vargücümüzle.

Bizden sonra gelenlerin başına gelecekler hiç mi hiç ilgilendirmiyordu bizi. Herkes kendisinin en

iyi arkadaşıdır. Ben otlarken, otlar seyrekleşirse, köklerinden çekip çıkarırım, olur biter.

Doux ve kasabadaki diğer patronlar, bizi kendi çıkarlarımızı gözetmeyi öğrenmeye fırsat bulamayacak kadar çok çalıştırmayı çok iyi biliyorlardı. Girişimciler için yeni bir ülkeydi burası. Herkesin tek bir düşüncesi vardı; bir an önce, başkalarının başına gelenlere hiç aldırmadan zengin olmak. Petrolcülerin, madencilerin, tüccarların, otel sahiplerinin, çiftçilerin -daha doğrusu birkaç pesosu olan herkesin tek emeli buydu. Hepsi bir şeyleri ya da birilerini sömürmek zorundaydılar. Eğer sömürecek bir petrol alanı, gümüş madeni, hiç bir şey bulamazlarsa, sefillerin açlığını sömürürlerdi. Herkes, her şey para getirmeliydi, getiriyordu da.

Aç işçilerin damar ve kaslarında, madenlerde olduğu kadar altın vardı. Altın madenini işletmek için epey sermaye gerekliydi; üstelik tümünü yitirmek olasılığı vardı her zaman için. Petrol alanında para kazanmak için bazen on kez iki bin beş yüz ayaklık sondaj yapmak gerekebilirdi, üstelik büyük giderler sonucunda yalnızca kuru kuyular açmış olmak da vardı hesapta. Ama bir işçi hareket edebildiği sürece kuru bir kuyu değildi asla; altın madeni ya da petrol alanından çok daha rahatlıkla sömürülürdü.

Macar Apfel'i ele alalım. Meksika'ya geldiğinde cebinde birkaç yüz peso vardı, ama iş bulamadı. Küçük bir kulübe kiraladı, bir hurdacıdan araçlar, bir diğerinden de biraz eski saç aldı ve bu hurdalardan kovalar ve su depoları yapmaya başladı.

Bir gün, bir adam gelip, «Bana bir su deposu yapabilir misin?» dedi.

«Elbette, eğer yüz pesoyu peşin verirsen olur,» dedi Apfel

Ama bu depoyu tek başına yapamazdı.

Bir Çin lokantasında, dilenen, paçavralar içinde bir yurttaşına rastladı, Budapeşte'den. Adam lokantaya girip, Apfel'in masasına gitti ve yarım yamalak bir İsapanyolca ile masada duran ekmek artığını istedi.

«Al,» dedi Apfel. «Macar değil misin sen?»

«Evet. Budapeşte'denim.»

Macarca konuştular bir süre.

«İş arıyor musun?» diye sordu Apfel.

«Evet, uzun süredir iş arıyorum ama hiç yok.»

«Doğru, iş yok buralarda,» diye onayladı Apfel. «Ama ben sana bulabilirim.»

«Gerçekten mi? Bunu yapabilseniz size öyle minnettar olurdum ki.»

«Aralıksız on dört saat çalışman gerek günde ama.»

«Olsun, iş iştir yeter ki yemek paramı çıkarayım.»

«Parası da pek iyi değil. Yalnızca iki peso elli centavos.»

«Bana yeter o kadarı.»

«O zaman yarın sabah gel,» dedi ve çalıştığı kulübenin yerini tarif etti. «Ben de orada çalışıyorum. Ufak bir sipariş aldım da.»

«Bir yurttaşımla birlikte çalışacağıma sevindim.»

«Elbet sevineceksin,» dedi Apfel. «Seni başka kim alırdı işe? Hiç iş yok ki.»

Adam büyük bir istekle çalışmaya başlamış Apfel için. Günde on dört saat. Tropik iklimli bu ülkede. Damı oluklu demir levha ile örtülü tahta bir kulübenin içinde. Gündeliği iki peso elli centavoya.

Böcek ve sivrisineklerin geceleri cehennem aza-

bı çektirdiği ucuz hanlarda yatak parası gece başına elli centavo -hoş, yatak denemez ya buna; üstüne yelken bezi gerilmiş dört tahta parçası. Elli centavo Çin lokantasında öğlen yemeği, bir elli de akşam yemeği için. Yirmi centavoya bir fincan kahvaltı kahvesi, on centavoya iki kuru francala. Günde birkaç sigara. Bir bardak soğuk su beş centavo- uzun gün boyu iki üç bardak da su içer. Sonra gömleği iyiden iyiye dökülmeye başladı, ayakkabılar ise daha Apfel için çalışmaya başlamadan önce parçalanmıştı. Yeni ayakkabılar bir haftalık, bir gömlek, iki günlük çalışma demekti; üstelik bu süre boyunca yiyeceğe hiç para vermemesi gerekiyordu. Bu böylece iki, üç, dört hafta sürdü. Sonra bölge düşkünler evine götürüldü -sıtma, humma, Allah bilir daha bin bir çeşit hastalık. İki gün sonra çam ağacı tahtasından bir tabuta tıkılıp, toprağa gömüldü.

Ama Apfel, ısmarlanan depoyu bitirdi ve aynı cinsten üç iş daha aldı. Her zaman aç göçmenler bulabiliyordu; Macar olmazsa Avusturyalılar, Almanlar, Polonyalılar ya da Çekoslovaklar. Liman onlarla kaynıyordu ve hepsi de Apfel'e, kendilerine iş verdiği için, çok minnettar kalıyorlardı. Artık çalışma süresi oniki saatti; zamanla ilerleme olmuştu onda, işsizleri sömürmek istemiyordu. Ama gündelik gene iki elliydi, artık gereksinme duyduğu ustabaşına üç buçuk veriyordu. İlk depoyu yapmasının üstünden dört yıl geçti böylece; şimdi bir arabası vardı ve Kuzey Amerikalılar Mahallesinde bir ev yaptırmıştı.

Evet yardım elini uzattığın, ve bu yardım yüzünden, aşırı çalışma yüzünden, uyumak zorunda kaldığı fare deliği yüzünden, beslenme yetersizliğinden, hummadan ölen ve yoksul gömütlüğüne gömülen bir yurttaşın kemikleri bile altına çevrilebilinirdi.

Budapeşte gazeteleri, yurttaşları Apfel'in 'çalışkanlığı ve girişkenliği ile birkaç yıl içinde büyük bir servet edindiğini' yazdılar. Bir gecede servet ediniliyordu bu şekilde. Tek yapacağınız, değişik altın madenlerini sömürmekti.

Yabancılar için bu çok kolay oluyordu, çünkü eğer yerliler ya da vatandaşları olmayanlar sorun çıkarırlarsa, hemen elçilikten korunmalarını isterlerdi; o zaman da özgürlük kahramanı Amerika askeri müdahale tehdidinde bulunurdu.

15

Fırında çalışanların yatakhanesi teneke damlı büyük tahta bir sandıktı - ev denemezdi buna. Gün ışığı içeri camsız ve telsiz pencere deliklerinden giriyordu. Kapıya altı tahta basamakla çıkılıyordu; sahanlık, eski yumurta küfeleri, boş teneke kutular, eski ipler, halatlar, çürümüş paçavralarla tıklım tıklım doluydu ve sıçan sürüleri cirit atıyordu bunların arasında. Yağmur mevsiminde, burası bataklığa döner ve yüzbinlerce sivrisinek için ideal çiftleşme yeri olurdu.

Yatak adını verdiğimiz şeyler arasında ancak geçecek kadar boşluk kalan yatakhanede bizden başka büyük kertenkeleler, dev hamamböcekleri ve örümcekler de barınıyordu. Ayrıca ortalarda dolaşan üç de köpek vardı; hele uyuz olan biri vardı ki görünüşü korkunçtu. O iyileştiği zaman bu kez öbürleri bu hastalığa yakalandılar. Ama köpekler bizi çok seviyorlardı, biz de onları kovalamıyorduk; sokaklarda ya da parkta yürüyüşe çıkacak zamanımız ve gücümüzün bile olmadığı ve uyuyamayacak denli

yorgun bir halde yelken bezinden karyolalara yığıldığımız o günlerde tek avuntumuzdu onlar.

Arada bir Antonio ya da ben odayı süpürürdük. Yerler hiç silinmezdi ama dam aktığından, ne zaman tropik sağnak indirse, ki yağmur mevsiminin son haftalarında her yarım saatte bir olurdu bu, içersi su dolardı. Yatakta iliklerimize dek ıslandığımız da olurdu sık sık. Gece dinlenmemiz, sağanak sırasında tekrar tekrar kalkıp, yataklarımızı damın yağmuru sızdırmadığını umduğumuz bir köşesinin altına çekmek oyunuydu.

Hepimizin birer cibinliği vardı ama delik deşikti hepsi de. Sivrisinekler bu yırtıkları büyük bir kolaylıkla buldukları gibi, sağlam sandığımız yerlerden de girerlerdi. Cibinlikleri elimizden geldiğince dikip, onarmaya çalışırdık ama ertesi gün eski deliğin yanında bir yırtık büyümeye başlardı. Cibinliklerin, çürük iplik parçalarıyla birbirine tutturulmuş büyük deliklerden oluştuğunu söyleyebilirdiniz.

Bu cibinlikten başka, yırtık pırtık battaniyelerimiz ve kirli yastıklarımız vardı. Bizden öncekiler, duvarda asılı teneke çerçeveli bir ayna, birkaç çıplak kadın ve pek çok ülkede savcıların hakkında kovuşturma açacağı cinsten fotoğraflar bırakmışlardı. Ne kadar ilerici olursa olsun, hiç bir güzel sanatlar kurulu bu fotoğrafları savunamazdı, çünkü sanatla değil doğal süreçlerle ilgiliydi bunlar. Ama on yaşındaki bir oğlan çocuğunun, kırsaçlı bir denizci kadar kolaylıkla bunları satın alabileceği bir ülkede, ilgi çekmiyorlardı hiç; yalnızca yasaklanan meyve çekici gelir bize. Biz de bu fotoğraflarda öyle ilgi çekici bir yan göremiyorduk. Onlarla uğraşacak vaktimiz yoktu zaten.

Gündüzleri saat dokuzla iki arası yatakhanede

kalmak olanaksızdı; deneyen, tavada kızarmış ete dönerdi her halde. Ama biz denemedik elbette, çünkü o saatlerde fırındaki ocakların önünde çalışır oluyorduk. Geceleri tam hava serinlediğinde, enfes bir uyku çekmek yerine çalışmaya gitmemiz gerekiyordu.

İş zor değildi aslında; öyle olduğunu söyleyemem. Ama hiç durmadan on sekiz saat boyunca ayakta durmak, bir oraya bir buraya koşturmak, eğilip kalkmak, ıvır zıvır bir sürü eşya taşıyıp yerleştirmek, belli bir yerde sekiz saat ağır iş yapmaktan çok daha fazla yoruyordu insanı. Sürekli, «Çabuk, çabuk, yuvarlak francalaları fırından çıkar... Şeytan alsın canını, acele etsene, yağla şu tepsileri... Allah kahretsin seni, çırpma makinesini taksana karıştırıcıya... Çabuk olun, çırpılmış yumurta akı gerek bana... Bunun tuzu çok kaçmış; durmayın da bir çaresine bakın... İki kilo şekerli krema istiyorum... Bir saat önce söylemiştim size... Ne, Allah kahretsin. Niçin dün kaynatmadınız karameli? Şimdi mahvolduk işte... bir José'nin tökezleyip, elindeki dondurmaları yerlere dökmesi eksik kalmıştı. Sağol, José, böyle devam edersen, bugün de saat altıya kadar burdayız demektir.» Sürekli bir itişip kakışma, koşuşma, bağırıp çağırma ve telâş egemendi buraya. Fırında bir aşağı bir yukarı koştururken günde en az kırk kilometre yol alıyordum sanırım.

Üstelik çalışanlar da sürekli olarak değişirdi. Yenilerden birini tam eğitmişken, bu kez başka biri çekip gidiyordu. Aslında, karşılaştığımız en büyük engel eğitim sorunuydu.

Doux, «Şimdi ücret ödemem gereken iki yeni adamınız daha var, gene de daha fazla iş yapmıyorsunuz,» derdi.

Bir bakıma haklıydı da, ama bunun nedeni yenilerden hiç birinin bu işi bilmemeleriydi. Her şeyi tek tek göstermek gerekiyordu onlara; hatta sıcak tepsinin ya da tahta bir kaşığın nasıl tutulacağını bile. Bunla uğraşana kadar kendim en az on kere yapabilirdim aynı işi. Birkaçı çabucak kapardı işi ama çoğunun tek yaptığı ayaklarımızın altında dolanıp, bizim çalışmamızı da yavaşlatmaktı. Bir hamur işi ahçımız vardı; birinci sınıf pastacılardan tavsiye mektupları doluydu cepleri ama en basit hamuru bile açmayı beceremezdi.

Doux, sonuna dek sömürebildiği yabancı işçilerin sırtından kazanırdı parayı en çok. Meksikalı işçiler iki, üç en fazla dört hafta dayanırlar, sonra, «Burda iş çok fazla,» deyip ayrılırlardı. Bu arada birkaç peso biriktirebilenleri, sigara, sakız, deri kemerler, meşin tabancalıklar, şekerleme, meyve gibi şeyler satmaya başlayarak, ticaret hayatına atılırlardı. Bu işten günde aşağı yukarı bir peso kazanırlar ama bununla idare edip, özgür kalmayı başarırlardı. Bu sokak satıcılarından bir kısmı mesleklerinde yükselerek, dar sokaklardan birinde ufak karanlık bir delik kiralayıp, dükkan açarlardı. Ama biz, fırının verdiği güvenliği yitirmekten korkarak ayrılamıyorduk işten bir türlü.

Elbette günde bir peso yetmezdi bize, çok daha fazlası, yatacak yer ve yemekten başka bir peso yirmibeş sentavo kazanıyorduk biz. Daha iyi bir yaşam sürmek istiyorduk sonra. Ancak, kendilerini özgür kılacak parayı biriktirecek kadar çalışanlar üç buçuk pesoluk pamuklu pantolonlarla yetinirlerdi; ama bize göre değildi o pantolonlar. Bizimkiler yedi sekiz pesoluklardan olmalıydı. Eğer daha ucuz bir şey giyersek, beyaz adam olmanın verdiği onur ve

konumu yitireceğimizi sanırdık. 'Özgür' adamlar altı, sekiz pesoluk ayakkabılar giyerlerdi. Bunlarla sokakta dolaşmaya kalkışmak aklımızın ucundan bile geçmezdi. Neye benzerdik kim bilir! En azından kızlar yüzünden böyle bir şey yapamazdık. Bizim ayakkabılarımız onaltı, onsekiz pesodan daha ucuz olmazdı hiç. Eninde sonunda beyazdık biz ve diğer beyazların Amerikalıların, İngilizlerin, İspanyolların, Fransızların ve tüm diğerlerinin- gözünde öyle kalabilmek için, iyi ücret uğruna fırındaki kölelikten kurtulamazdık. Soylu olmamanın getirdiği zorluklar, hele beyazların kalabalık yerli nüfusun içinde çok küçük bir azınlık oluşturduğu tropikal ülkelerde çok daha önem kazanıyordu.

Biz toplumsal konumumuzu yitirmemek için büyük çaba harcadığımız halde, toplumdaki yerimizin belirsiz olduğunu da kabul etmek gerek. Amerikalılar, İspanyollar ve İngilizler bizi kendileri ile bir tutmuyorlardı. Onlar için biz yalnızca zengin beyazların topuklarına yapışıp, dünyanın her yanında onları izleyen pis çamur, ayaktakımıydık ve hep böyle kalacaktık. Ama bu çamuru yaratanlar, büyük patronlar, güç ve kâr peşinde koşanlardır; ve işler karışıp da yaptıkları pisliği temizlemeleri istendiğinde kârlarını toparlayıp evlerine dönerler, çamuru çürümeye terkederler.

Kanları karışık olanlar; Melezler bile bize yabancı ayaktakımı diye bakardı. Saf kan yerliler, bütün ülkeye dağılmış olan Kızılderili kabileleri de kabul etmezlerdi bizi içlerine. Bizim gibi şehirli göçmen işçilerle, yarı serserilerle ne ilgileri olabilirdi ki! Yerlilerin hepsi, ve melezlerin en az üçte ikisi bizim gibi proleter oldukları halde aramızda aşılmaz bir uçurum vardı. Dil, geçmiş, alışkanlıklar, adetler, felse-

feler, görüşler ve fikirler öyle değişikti ki hiç bir ortak bağlantı kurulamıyordu.

Bir gün Antonio ile alışverişe çıkmaya karar verdik. O yeni bir şapka, gömlek ve ayakkabı aldı. Ben de yeni bir pantolonla, İngiltere'den getirtildiği sanılsın diye tabanlarına iri harflerle Oxfords damgası vurulmuş olan bir çift güzel, kahverengi ayakkabı aldım. Ödemek zorunda kaldığım yüksek fiyatın nedeni doğal olarak yapım ya da malzemenin üstün niteliği değil de yalnızca o sözcüktü.

Dosdoğru yatakhaneye dönüp, yeni aldıklarımızı giydik.

«Kalan parayla ne yapacağız?» diye sordu Antonio.

«Bilemiyorum,» dedim. «Gereksiz bir sürü ıvır zıvır almanın bir anlamı yok bence.»

«Yok gerçekten,» diye doğruladı beni Antonio.

«Harcamayıp, cebimizde tutmak da aptalca olur,» diye sürdürdüm sözü.

«Evet,» dedi Antonio. «Aptalca olur, çünkü çalınabilir.»

«Ama bankaya yatırmanın da iyi bir fikir olduğunu sanmıyorum,» dedim.

«Birkaç pesomuzu götürüp, bir hesap açtırmak istersek kendimizi gülünç duruma sokmuş oluruz ancak,» dedi, haklıydı da.

«Bu olayı unuttur unutturabilirsen ondan sonra,» dedim. «Zaten, banka kapanmıştır şimdi, açık olduğu saatlerde de biz çalışıyoruz.»

«Bu parayla ne yapacağız o zaman? Canım hiç tequila istemiyor,» dedi Antonio.

«Benim de. Kokusunu çekemem şimdi, doğrusu.»

«Ne yapabiliriz biliyor musun?»

«Ne?»

«Kızlara gidebiliriz.»

«Enfes bir fikir, Antonio! En azından paramızı nereye, ne için harcadığımızı biliriz, üstelik daha iyi bir şekilde de kullanamıyoruz parayı nasılsa.»

«Elbette, Gales, orda haklısın, bak. Fırında çalışıp, bu fare deliğinde uyumaktan başka bir şey yapmazsak, çıldırabiliriz.»

«Evet, hem duvardaki şu fotoğraflar da sıktı artık. Bu kağıttan, aptal kızlara dayanamıyorum artık.»

«Ben de. Sanki evlenmişiz gibi. Gözleriyle bizi izleyip, her hareketimizi seyrediyorlarmış gibi geliyor bana. Bıktım artık onlardan. Yeni yüzler görmek istiyor içimiz.»

Bunu söyleyerek, Antonio oturduğu yatağın kenarından kalktı ve duvara giderek, güzel, çıplak kadınların hepsini yırttı. Sonra ikimiz de birer gümüş peso ayırarak, eski bir ayakkabının içine sakladık; bununla çıplak duvarlarımızı süsleyecek yeni kadınlar, esinlendirici durum ve canlı hareketlerin fotoğraflarını satın alacak bu yolla hayal gücümüzün körlenmesini önleyecektik.

Kızlar üzerinde iyi bir etki bırakabilmek için üstümüze son bir kez çeki düzen verdik ve yaşamın acımasız değil güzel olduğu, resimlerden daha sıcak ve tatlı olan gerçek şeyi aramaya gittik.

Akşam olmuştu bile. Gidecek epey yolumuz vardı, çünkü kızlar, kasabanın dışındaki büyük bir mahallede yaşarlardı. Bu, kızlar için olduğu kadar, karşılığında yükümlülük altına girmeksizin yaşamın güzel yanlarını tatmak isteyen erkekler için de iyiydi.

16

Müzik sesi ve neşeli kahkahalarla karşılandık. Kızlara doğru attığımız her adımda yaşamın sıkıcılığı ve tekdüzeliği uzaklaşıyordu bizden. Müziğin ve kahkahaların olduğu yerde güzellik hüküm sürer.

Bu mahalledeki evlerin önünde ancak elli altmış santim genişliğinde beton kaldırım vardı. Sokak ise kaldırımdan bir metre, hatta daha fazla aşağıdadır; basamak olmadığından, inmek isteyen atlamak zorunda kalır. Sokaklar çamurlu, pis kokulu bataklıklar halindeydi; Yerlerdeki taş ve kopmuş büyük beton parçaları ile son yağmurdan kalan suyla dolu olan derin çukurlar, geçişi olanaksız kılıyordu. Ama gene de arabalar ve taksiler yolcu getirmek, beklemek ve götürmek için bu yollara girerlerdi. Sık sık arabalar çamura saplanır ve kurtarılmalarına çalışılırken büyük bir gürültü patırtı kopardı. Sürücüler yakınmazlardı ama, bunu gülerek oyunun bir parçası, mahallenin bir özelliği olarak karşılarlardı.

Sokak köşelerinde, küçük gezgin çalgıcı grupları olurdu. Bunlar kasabadaki sürü sepet sokak top-

luluklarından çok daha iyi çalarlardı. Topluluklarda genellikle bir keman, viyolonsel, klarnet, flüt ve trompet olurdu. Bazılarında flüt yerine borazan bulunurdu. En iyileri ise keman, saksafon, viyolonsel ve gitardan oluşanlarıydı. Çalmayı bitirince, bir şapka dolaştırırlardı dinleyenler arasında. Ama kızlardan başka para veren çıkmazdı pek.

Çalgıcı toplulukları lokanta ve meyhanelere de gidip çalarlardı; oralarda para kazanma şansları az da olsa gene sokaklara göre daha iyiydi. Her kahve ve meyhanede dans vardı, çünkü her yerin kendilerinden gülümsemeleri ve müşterilerle dansedip içki içmeleri beklenen kızları vardı. Bu kızların baş görevi müşterilere para harcatmaktı; yüzdelerini alırlardı bundan, elbette. Küçük adamlar, dansederken, tek sözcük etmeden kalplerini açabilirler karşılarındakilere; hangi dansın nasıl edilmesi gerektiği hakkında hiç bir kural yoktu. Bunun sonucu olarak çoğu kimse cennetteki meleklerin bile yüzünün kızarmadan seyredebileceği kadar düzgün dansederdi. Ama arada bir bir çift çıkıp şeytanın büyükannesini bile yüzünü önlüğü ile kapamak zorunda bırakacak biçimde dansederdi. Başka yerlerde seyredecek daha uğursuz şeyleri olduğundan, o görmezdi nasılsa, diğerleri aldırmazdı zaten, devriye gezen polis ise bir sigara yakıp, birkaç dakika gülümseyerek bakar, sonra geçip giderdi.

Casa Roja'da Virginialı bir Zenci kadın gösteri yapıyordu biz geçerken. Kahvenin ortasında tek başına göbek dansı yapıyordu ama gerçek göbek dansını, Havva Cennet'ten çıkıp da canının istediğini yapabildiği zaman icat ettiği göbek dansını. Yalnız erkekler değil, oradaki kızlar da bu mükemmel sanat gösterisini izlemek için ayağa kalkmışlardı; yal-

nız uyumadıkları zamanlar işlerine yarayabilecek uyum ve hareketleri kapmak istiyor da olabilirlerdi. Sokaktakiler açık kapıların önüne birikmişlerdi.

Dansın sonunda yere çöktü. Her yandan sağıredici bir alkış yükseldi. Orda diz çökmüştü; kolları arkaya atılmış, göğüsleri titreşiyor, vücudu, kuruyan bir dağ ırmağının son yorgun damlasının ardından duyulabilinecek son bir iççekişle dalgalanıyordu. Yorgun bir halde göbeğini çekti içine, yorgun bitik eğdi başını alnı yere değene dek. Sonra derin ve sağlıklı bir neşeyle coşan bir haykırışla fırladı ayağa; sol eli kalçasına dayalı, sağ eli hafifçe yuvarlak bir biçimde yukarı uzanmış, ince uzun bedeni ise dimdikti. Gözleri pırıl pırıldı, dolgun dudakları arasından beyaz dişleri parlıyordu. Zafer dolu bir kahkaha attı ve tüm dünyayı kendisini kucaklamaya çağırıyora benzeyen bir arzu ile vücudunu öne doğru gerip, «Yaşasın aşk! Yaşasın!» diye bağırdı.

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra gök gürlemesi gibi bir alkış koptu yeniden, gürültülü bir müzik izledi bunu. Dansöz ince giysisini düzeltti, sık saçlarını arkaya doğru itti ve kendisini yalnızca bir şişe ile bardağın beklediği masasına gitti.

Nedir sanat? Sanat, ruhlarımızı mutlu kılıp, hayran bırakandır. Bu nedenle, Virginialı Zenci kadının göbek dansı gerçek doğal ve olgun sanattı.

Erkekler ona, kuşku içinde, samimi bir hayranlıkla bakıyorlardı ama ne gariptir ki hiç biri ona yaklaşmıyor ya da dansa kaldırmıyordu. Belki de tanrıların kayırdığı bir sanatçı olduğu için, ona verebilecek değerde bir şeyleri olmadığını hissediyorlardı. Daha alçakgönüllü görünen ve en yetenekli Kazanova'yı bile perişan edebilecek güçte böylesi ihtiras

fırtınalarının izlerine rastlanmayan diğer kızlara gittiler.

Kızlar dansözü haksız yollardan kendileri ile yarışan bir düşman olarak görmüyorlardı-tam tersine; on dakika öncesine kadar eksikliği duyulan bir canlılık getirmişti salona. Daha önce ilgisiz, duygusuz, hatta sıkılmış görünen erkeklerin gözleri ateş gibi yanıyordu şimdi.

Antonio ile birlikte, kahvenin kapısında durmuş, içerisini seyrederken, kalabalıkta yitirmiştim onu. Şimdi içerde gördüm. Dansedecek birini bulmuştu. Onu Casa Roja'da bırakıp, çevreye bakınmak için dolaşmaya çıktım.

Sokaklar satıcılarla doluydu; küçük tablaları, el arabaları, ufacık dükkanları buraya bir panayır havası veriyordu. Sıcak biberli börekler, içine kızarmış sığır eti, balık, tambon, sosis ya da peynir doldurulmuş gevrek ekmekler, mısır, kıyma ve kırmızı biberle yapılan bir Meksika yemeği olan sıcak tamale, mısır satılırdı. Muz, portakal, perse ağacı meyvesi, ananas ve karpuz dilimleri Hindistan cevizi alabilirdiniz. Bazıları sigara, pura, pipo tütünü, şekerleme, gazete, bölgesel ya da Amerikan, İngiliz Fransız ve diğer yabancı dergileri satarlardı küçük tezgahlarda. Pek çok yerde tuhaf tadları olan, yarım düzine kadar bölgeye özgü sovuk içeçek bulunurdu - horchata, jamaika, tamarında, chia ve mamey. Kalabalık sokaklarda dolaşan bir sürü çocuk ve kadın ayak satıcısı gelip geçenlere ellerindeki sepet ya da puro kutularındaki şeker, sakız, kibrit, piyango biletleri, kavrulmuş kabuk çekirdeği, fıstık, meyve şekerlemeleri ve çiçekleri satmaya uğraşırlardı.

Yüzden fazla satıcı geçimini sağlıyordu burada. Kadınlar mallarını satarken küçük çocuklarının elin-

den tutup yanları sıra gezdirir, kucaklarında da bebeklerini emzirirlerdi. Ne küçük satıcıların, ne de kadınlarla etekleri dibinde dolaşan çocukların ahlakı bozulmazdı burada.

Yüzlerce namuslu kadın, kız ve çocuk hatta aileler evlerine gidip gelirken bu mahalleden geçerlerdi. Hiç de aldırmıyorlardı buna. Namuslu insanlar için her şey temizdir. Başka yoldan gidebilirlerdi ama mahalleden geçen en kestirmesiydi.

Bütün bölgede ancak dört polis memuru ile bir komiser vardı. Onlara çok az iş düşerdi ve karışmaları gereken bir sorun çıktığında epey ilgi toplardı bu semtte. Tutuklamak zorunda kaldıkları sarhoşların sayısı çok azdı, çünkü pek sarhoşa rastlanmazdı burada. Üniformalı polislerden başka, halkın arasına karışıp bu bölgede çalışabilecek olan uluslararası haşhaş, marihuana ve kokain satıcılarını gözleyen iki üç tane de sivil vardı.

Kalabalığın arasında görebileceğiniz, iktidardaki güçlerin diğer temsilcileri de Halk Sağlığı Dairesi denetçileri ve elbette vergi toplayıcılarıydı. Buradaki herkes, ayak satıcısı, tezgah sahibi, meyhane sahipleri ve o her zaman gülümseyen kızların hepsi vergi öderdi; gelecek Nisan'a kadar değil ama, yo hayır, hemen şimdi burda nakit para olarak, çek kabul edilmezdi - ya da anında atılırdı buradan. Vergi ister çok, ister az olsun, vergi toplayan çok iyi bir adam olduğu için verilmezdi yalnızca; vergisini verenler işlerinde sınırsız bir şekilde korunurlardı. Gerçekten demokratik olan bir Cumhuriyet Hükümetinden umacağınız gibi, şüpheli bir durumda, kendilerine yapılan hizmetin karşılığını ödemeden savuşmaya kalkan adam olursa, anında, kızlara arka çıkılırdı.

Mesleklerinin zirvesine ulaşmış olan kızlar İs-

panyolca'dan başka yalnızca Fransızca değil, İngilizce, Almanca ve İtalyanca da konuşurlardı. Bunun neden bazı eğlence biçimlerinin, anadilinin müziği eşliğinde daha zevk verici olması, yabancı bir dilin hiç bir zaman dokunamayacağı ânı ve tellere vuran sözcüklerin bazı duyguları en iyi şekilde uyandırmasıydı. Böylesi sözcükler ilk utanma duygusunun anısını, istek duyulan ilk kızı ve ilk erginlik duygusunu getiren o gizemli saatlerin duygularını yaşatır yeniden.

Yalnızca İspanyolca bilen zavallı kızların işi zordu ve kısa sürede bir pesoya çalışmaya başlarlardı; tek müşterileri bu tür bir eğlenceye fazla para ayıramayan zavallı yerli işçilerdi. Bu kızlar, ufacık odaların en kaba saba döşendiği ve en ucuza verildiği, sokak çalgıcılarının yalnız arada sırada, başka yerlerde rekabet çok olduğu zamanlar uğradığı, mahallenin en kuytu köşelerinde yaşarlardı. Bu bölgede, kızlar öyle sade giyinirlerdi ki hiç dikkat çekmeden rahatlıkla kasabaya inebilirlerdi. Paralarının ancak ruj ve pudraya yettiği günler de olurdu, ama konukları için su, sabun, antiseptik ilaç ve temiz havlu bulundurmak zorundaydılar. Odaya her an bir Sağlık Kurulu denetçisi girip kızın sağlık belgesini ve odanın temizliğini gözden geçirmek isteyebilirdi. Kızların dış görünümleri onların kendi sorunlarıydı ama diğer gerekli eşyaların sağlık yönetmeliğine uyması zorunluydu. Yoksa karantinaya alınırlardı; para cezasından ya da cezaevine atılmaktan daha çok korkulurdu bundan, çünkü çok para giderdi.

Ama kölelik yoktu burada. Her kız kendi hesabına çalışırdı. Evden ya da mahalleden istediği anda ayrılabilirdi. Ödenmemiş kira, yiyecek ya da çamaşır yıkama parası bahanesi ile onu durduracak yaş-

lı bir mama yoktu. Kiralar bir hafta önceden peşin ödenirdi kesinlikle, önceden ödeyemeyen semtten ayrılmak zorundaydı. Sokaklarda müşteri ararken yakalananlar hapse atılırdı.

Semtin girişindeki, dans salonlarının pırıl pırıl ışıkları ile apaydınlık olan ve Altın Bölge denilen yerde Fransız kızlar otururdu. Fransızcayı çok çabuk konuşurlardı ve hepsi de Parisli olduklarına yemini basardı; çoğu Paris'i hiç görmemişti elbet, Londra, Berlin, Napoli, Budapeşte, Varşova, Leningrad ve hatta Fransa başkentine daha da uzak düşen yerlerden gelmişlerdi buraya. Hiç birinin resmi pasaportu yoktu, çünkü bu dünyanın en eski mesleğine kendini adamış hanımların göç etmesine izin verilmez; ama hepsi de kendilerine göre bir yolunu bulup, girmişlerdi ülkeye.

Parisiiler, semtin en şık kızlarıydı; Altın Bölge'de kalabilmek için böyle olmak zorundaydılar. Kazançları, giyim kuşam giderlerini karşılayamaz olunca, ki bu çok görülen ve birdenbire oluveren bir şeydi, kızlar zorunlu olarak daha ucuz olan bölgeye geçerlerdi. Böylece, işi pek iyi kavrayamayan ve onları bu meslekte başarıya ulaştıracak olan ustalıkları öğrenemeyen pek çok kız Altın Bölge'den düşe düşe sonunda kendilerini uçurumun dibindeki ufacık odalarda buluverirlerdi.

Altın Bölge'deki kızlara gelen erkekler için pesolar, dolarlar hiç bir şeydi; örneğin yedi sekiz ay fundalıklarda çalışıp, eline hiç para harcama olanağı geçmemiş olan petrolcüler ceplerini yakan binlerce dolarla gelirlerdi. Yirmiden fazla harcamamak kararıyla başlasalar bile, ertesi sabah ikinci sınıf bir otobüsle otellerine dönebilmek için bir peso dilenir hâle düşebilirlerdi. Sonra bu ülkeye yalnızca

bunun için gelen eli açık Amerikalı turistler vardı. Acemilere, petrol, altın ya da gümüş madeni hisseleri, zavallı para yatıranın kendisinin bir kutu dolusu götürmediği sürece içinden petrol çıkması olanaksız hayalet kuyuların hisselerini satan vurguncuları da unutmamalı. Bu kadar kolay kazandıkları paralar ceplerinde, bir eve, bir kızdan diğerine koşarlardı yorulmak bilmez bir canlılıkla. Hem dikkat edin, bu sanatın ustalarına gidiyorlardı; o çok tecrübeli kadınlar en kuru ağaç gövdesinden güçlü bir pınar fışkırtabilirlerdi.

Semtteki bitişik sıra evlerin çoğu tahtadandı ve hepsi de birbirine benzerdi. Birkaçı dışında tek odaydı bunlar; bir sokağa açılan bir kapıları ve camsız ama bazen sivrisineklere karşı tel takılı olan parmaklıklı bir pencereleri olurdu. Tek kapı hem güvenlik hem de giriş çıkışın gizlisiz saklısız olması içindi; arka kapıdan tüymenin olanağı yoktu.

Böylece kızlar açık kapılarının önünde oturur, gezinir, ya da birkaç kişi biraraya toplanarak çene çalıp gülüşürler, sorunları varsa da belli etmezlerdi.

Kızların çoğu kapılarının önünde otururken tığla dantel ya da mendil kenarı işlerlerdi. Geçerliliğini hiç yitirmeyen bir taktikti bu. Haftalar, aylar boyunca yabancı bir ülkede, denizde, ormanda, petrol alanında ya da fundalıkda uzun süre kalan erkeklere evlerinin sıcak, rahat havasını anımsatırdı.

Bir erkek geçtiği her kapının önündeki bir kız tarafından tatlı söz ve işaretlerle içeri girip iyi vakit geçirmeye çağırılırdı. Bu çağrılar da genellikle öyle cüretkâr sözler verilirdi ki, en demirden karşı koyma erir, en kutsal an çiğneniverirdi oracıkta. Ama kapısının önünden geçer geçmez, kız peşini bırakırdı adamın, çünkü o artık komşusunun sınırla-

rı içindeydi ve orda ancak komşusunun hakkı vardı çekici çağrılarda bulunmaya.

Bu kızlardan yakanızı kurtarabilmek için tek bir yol vardı; «Param yok,» demek. Eğer kız size inanırsa serbestçe geçip gidebilirdiniz. Çoğu kez inanmaz, şaka eder gibi elini ceplerinize sokmaya çabalar ama bir kuruş bile almazdı.

Bu bayanlar, evlerine giderken bu semtten geçmek zorunda olan saygıdeğer çevre halkına satışmazlardı hiç. Çoğu, hoşlandıkları adamların tekliflerini kabul eder, kapılarının önünden her geçeni çağırmazlardı. Bir erkek bir kapının önünde durup oradaki kızla yakınlık kurmak istediğinde, eğer herhangi bir nedenden ötürü kız adamdan hoşlanmamışsa, ne kadar çok para verirse versin emeline ulaşamazdı. Bazı bayanlar Çinlileri, bazıları Zencileri, kimisi de Kızılderili kabul etmezdi. Ama bütün işlerde olduğu gibi, dar günlerde kızlar üç gün önce öfkeyle reddedecekleri birine gülümsemek zorunda kalabilirlerdi.

Bayanlar aldıkları paranın hakkını verirlerdi. ama tapılan kadının aşkı denen şey yoktu onlarda. Zaman para demekti ve bu semtte ufak tefek tatlılıkları, sevgi dolu şakaları, arzu dolu saatleri ve isteğine ulaşma anına doğru el yordamıyla ilerleyişi boşuna arardınız. Evet, sanatlarında çok başarılıydılar ama sevgiliye duyulan tatlı özlemi onlarda bulmak olanaksızdı.

Böylece, kızlar, seven, sevilen kadının ölçüye vurulamayan değerini bir kez daha kanıtlıyorlardı. Bunu onlar da biliyor, gizlemeye kalkışmıyorlardı hiç; erkeklerin peşinde oldukları şeyi satarlardı yalnızca. Sanatçı ve iyi iş kadınlarıydılar; müşterilerini çekmesini ve işlerini yürütmesini bilirlerdi.

17

«Oo, burda mısın Antonio?» diye karşıladım onu. «Bütün semtte seni aradım. Eve gittin sandım sonunda.»

«Yo, eve gitmeyi düşünmüyordum daha, Gales. Haydi gel Pasifiko Salonuna gidip, şansımızı deneyelim.»

Pasifiko yaldızlı, geniş bir salondu. Bir yanda bir sürü girinti vardı; buralara üç yanı rahat, yastıklı sıralarla çevrili masalar konmuştu. Arka duvarda da boylu boyunca benzer kanepeler vardı. Girintilerin karşısında, yüksek tabureleri olan bir bar ve köşedeki yüksekçe yerde de çalgıcı topluluğu görülüyordu. Duvarlar, gerçek boyutta yapılmış çıplak kadın resimleriyle süslenmişti. Bu güzel kadınların size saklanacak bir şeyleri olduğunu anımsatacak incir yapraklarına aldırdıkları yoktu. Bu ülkede erkekleri, kadınları hatta çocukları insan bedeninde incir yapraklarının çıktığına inandırmaya çalışmak çok gülünç olur.

Uzun kanepede oturan kızlar kendilerini dansa

kaldıracak olanları beklerken, erkekler de barda ya da girintilerde oturuyorlardı. İki üç erkeğin yanında kızlar vardı ve sanki New-Yorklu zenginlerin gittiği bir balodaymışlar gibi büyük bir kibarlık ve neşeyle konuşuyorlardı birbirleriyle. Ama daha iyi vakit geçiriyorlardı, çünkü eğer isteseler kalplerindekini söyleyebilirlerdi, oysa yüksek sınıfın arasında böyle bir konuşma, diğerlerinin sizin dilin inceliklerini bilmediğinizden kuşkulanmalarına yol açar.

Çalgıcılar dans müziği çalıyordu boyuna, ama erkekler harekete geçemiyordu bir türlü; sıkılgan ve utangaç görünüyorlardı. Kızlar böylesine dostça ve davetkâr gülümsemeseler, hiç biri dansetmeye cesaret edemeyecekti. Barda oturup sürekli içerek hem de gerçekte istemedikleri kadar çok içerek utangaçlıklarını örtbas etmeye çalışıyorlardı. Başka türlü göstermeye cesaretleri olmadığından, erkekliklerini bu yoldan kanıtlıyorlardı onlar da. Pasifico'da, gülümsemelerine bayıldıkları ve güzel yüzlerine bakmaktan zevk aldıkları kızların yakınında kalabilmek için sürdürüyorlardı içmeyi. Ama kızların gülümsemelerine rağmen gene de çekingenliklerini yenemiyorlardı ve kızları birbirleriyle dansetmek zorunda bırakıyorlardı. Sonunda, birkaçı cesaretlerini toplayıp kızları dansa kaldırdı. Ardından öbürleri de yavaş yavaş rahatlamaya başladılar.

Parça bitince erkekler genellikle eşlerini kanapelerine götürüyor, kendileri de bara ya da girintilerden birine gidip oturuyorlardı; ama arada sırada erkeklerden biri, bir iki, hatta eğer kendisine güvenemiyorsa üç, dört kızı masasına gelip, bir şişe bira ya da daha kuvvetli bir şey içmeye çağırırdı.

«Ne içersiniz, bayan?»

«Bana viski soda.»

«Konyak alayım ben.»

«Bana bir şişe bira.»

«Bir paket sigara olsa iyi olur.»

Böyle çağırıldıklarında şampanya ya da pahalı şaraplar ısmarlamazlardı hiç, ama eğer gösteriş yapmak isteyen ya da dört aylık kazancını bir gecede yemeye kararlı olan biri gelirse, şampanya ve daha neler neler ısmarlar, ve, «Ben ısmarlıyorum, kızlar!» diye çağırırdı onları. O zaman yirmi hatta daha fazla kız kanepede toplanır ve eğlence başlardı. Böyle durumlarda, hiç bir şey yasak değildi ve kapanma saati diye bir şey olmazdı.

Salon sahibinin, işini zarar etmeyecek bir biçimde yürütmesini düzenleyen yasal izin belgesi duvarda göze çarpan bir yerde asılıydı. Yanlış anlaşılmaları önlemek için 'Bütün İçkiler Bir Pesoya' gibi yazılar asmıştı çevreye. Fiyatlar ya da başka bir konu hakkında polisin düzenleme yapmasına gerek yoktu. Müşterilerle, malsahipleri sunum ve isteme göre, özgür rekabet yoluyla, aşırı kısıtlayıcı izin belgelerinin yarattığı koşulların olmaması sayesinde, kendi aralarında ayarlıyorlardı işleri. Eğer çok fazla meyhane açılırsa, yetkililerin karışmasına gerek olmazdı; gereksiz olanlar kendiliklerinden iflas ederlerdi. Yalnızca aldıkları paranın karşılığını iyi verenler yaşayabilirdi.

Antonio ile içeri girdiğimizde bir masaya oturmuştuk. Bira ısmarladık. Sonra kızlarla dansedip, bizimle birlikte oturmaya çağırdık onları; viski ısmarladılar. Onlarla ne konuşacağımızı bilemiyorduk. Hallerine acıdım doğrusu, konuşacak konu bulmak için canları çıkıyordu. Müzik yeniden başlayınca seviniyordum; ayaklarımızla dillerimizle olduğundan daha çok ilerleme yapabiliyorduk.

Laf olsun diye bir sürü aptalca soru sorduk onlara. Sağlık denetimi için haftada bir mi, iki haftada bir mi doktora gidiyorlardı? Kahvehanelerde dansetmeyenler dansedenlere oranla daha çok kira mı veriyorlardı? Ne kazanıyorlardı?

Daha ilginç konulardan bahsedeceğimiz yerde böyle aptalca sorular sorup durduğumuz için bizi epey acemi ve aptal buldular her halde. Ama belli etmediler bize bunu; edemezlerdi, çünkü somurtmak, sinirlenmek onların işini bozabilecek lükslerdi. Sevimli tavırlarını sürdürdüler.

Dansetmiş olduğum kıza, «Bir tane daha içer misiniz, bayan?» dedim.

«Sağolun, iyi olur.»

«Ismarlayayım o zaman,» dedim.

Öylece oturdu orda ve ısmarladığım içkiden birkaç yudum aldıktan sonra, konuşmaya başladı.

«Ben Charlottenburg'danım,» dedi Jeannette.

«Oh, Paris'li sanmıştım sizi,» dedim.

Gururu okşanmıştı. Söylediğine göre gerçek Fransız kızları sık sık kopan kavgalarda, ona «'Boche' (*) derlermiş. Adı Olga'ydı aslında ama sağlık belgesi Jeannette adına çıkarılmıştı, yapıştırılan resmi de kimliğini kanıtlıyordu.

Jeannette, 1914-1918 savaşı sırasında Buenos Aires'teymiş. Orada mesleğinde çok başarılı olmuş ve küçük bir servet yapmış.

«Birden evime dönmek, ne halde olduğunu görmek istedim,» dedi bana.

Babasını ve annesini çok sefil bir durumda bulmuştu. Savaştan önce babası büyük bir Berlin şir-

(*) Amerikalılar için Yankee, İngilizler için Tory dendiği gibi Almanlar için kullanılan aşağılayıcı sözcük.

ketinde fabrika kapıcısı olarak çalışıyormuş ama savaştan sonra onu işten çıkarıp yerine sakat bir eski askeri almışlar.

Annesi ve babası çok yoksul bir yaşam sürmüşler, yaşlılıklarında aç açık kalmamak için, biriktirdikleri paraları devlet tasarruf bonolarına yatırmışlardı. Ama hükümet paranın değerini düşürüp de, öksüzlerin, dulların, hizmetçi kızların ve namuslu yaşlı insanların biriktirdiklerini vicdansızca çalınca, Bartel ailesinin -Jeannette Almanca soyadının bu olduğunu söylemişti ama inanmadım ben- o sözde yaldızlı güvenliği, yüznumarada bile işe yaramayacak denli değersiz kağıt parçalarına dönüvermişti. Eğer biri çıkıp böyle bir dolandırıcılık yapmaya kalkışsa, toplum tarafından damgalanır, belki de hapsedilirdi.

Barteller havagazı ile kendilerini öldürmeye karar vermişler ama tam o sırada bir yardım kurumu onlara iki haftalık dövülmüş kabuksuz buğday, pirinç, bir kutu sığır eti konservesi ve kurutulmuş sebze yollamış. Dört hafta daha kıt kanaat geçinmişler bunlarla.

Sonra güzel bir öğleden sonra Jeannette çıkıp gelmiş ansızın. Buenos Aires'den Hamburg'a. Yanında o kadar çok para varmış ki istese Charlettonburg'da koca bir sokağı satın alabilirmiş. Yeni Dünya'dan getirdiği dolarlarla.

«Sevgili kızım, Nerden buldun bu kadar parayı?» diye sormuş annesi.

«Arjantin'de bir sığır çiftliği sahibi ile evlendim. İki milyon baş sığırı vardı ve öldüğünde bana küçük bir servet bıraktı.»

«Kızımın başına böyle bir talih kuşunun konacağı kimin aklına gelirdi?» demiş annesi. Böylece Je-

annette mahallede Arjantinli milyonerin dul eşi olarak tanınmış.

Jeannette bir avuç dolarla savaştan önce rahat yarım milyon eden bir apartman satın almış ailesine. Yeni Dünya'da ticari düşünmeyi öyle iyi öğrenmiş ki, tapuyu kendi üstüne yapmış, ama apartmanın gelirini ailesine bırakmış. Sonra onlara borsa fiyatlarına göre oynayacak olan sağlam hisse senetleri almış, bunları güvenilir bir bankaya yatırıp, kârı ailesine ödemelerini söylemiş.

Bu iş bitince, birkaç hafta tatil vermiş kendine; o yorucu yıllardan sonra bunu haketmiş doğrusu.

Tatilini iyi geçirip, eğlenebilmesi için karşı cinsin işbirliği gerekmiş elbette. Onsuz ne değeri kalır zevkin, eğlencenin. Ama Jeannette bunu bir iş olarak görmemiş bu kez, tatilde olduğundan hoşuna giden birini seçmiş özenle.

Barteller apartmana taşınmışlar; Jeannette, yaptırmış olduğu çatıkatında oturma iznini de almış yerleştirme yetkililerinden. Bir sabah kızıyla konuşmak için yatak odasına giren Baba Bartel onu yatakta bir erkekle birlikte bulmuş. Jeannette ile erkek arkadaşı gece geç vakte kadar bir gece klübünde oturup, bol bol şampanya içmişler, bu yüzden de zamanında uyanıp, daha erken bir saatte gerektiği gibi sessizce evden ayrılamamış adam.

Baba Bartel, adamı dövmek, öldürmek ya da buna benzer korkunç bir şey yapmak istiyormuş. Adam çok kibar ve terbiyeliymiş ama; Bartel'in saldırganlığına karşın gene de aşağı yukarı giyinmeyi başarmış büyük bir beceriklilikle. Sonra Jeannette'in yardımıyla kapıdan çıkıp merdivenlerden inerek kaçıp kurtulmuş.

Ya Jeannette? Artık kuvvetlerini iki ayrı cephe-

ye yaymak zorunda olmayan babası bütün öfkesiyle yüklenmiş üstüne.

«Niye geldin buraya, orospu, niye gelip bizi herkese rezil ettin?» diye bağırıyormuş kızına. «Öz kızım yüzüme bu karayı sürmeden önce namuslu bir kapıcı olarak intihar etseydim keşke. Allah kahretsin, orospusun sen! Defol, evimi terket biran önce!»

Anne, onu sakinleştirmeye çalışmış ama adam iyice çileden çıkmış bu sefer. Yaşlı adamı öfkeden kudurtan fabrika kapıcısı olarak kazandığı onurun çamurlara düşmesi, ayaklar altında çiğnenmesiymiş. En az yüz kere, onuruyla yaşlanmış olduğunu ve şimdi bir ayağı çukurdayken, bir melek olduğunu sandığı öz kızı tarafından rezil edildiğini söylemiş.

Jeannette sessizce dinlemiş bunları. Öyle uzak, garip ve anlatılmaz bir biçimde gözükmüş ki olanlar, kendini modası geçmiş bir melodramı seyrediyor sanmış.

Baba Bartel üçüncü kez, «Bir daha gözüme görünme, benim kızım değilsin artık!» dediğinde anlamış ancak bunların kendisine söylendiğini.

O zaman gereken karşılığı vermiş. Sinirlenmeden, canlı, sohbet eder gibi rahatça anlatmış: «Kızın değil miyim? Belki sen sorumlusun dünyaya gelişimden ama ben istemedim bunu senden. Bana sorulmuş olsa seni seçmezdim sanırım. Beni bu evden atmaya ne hakkın var? İyi bir babasın doğrusu! Daha önce kimse orospu dememişti bana. Buna kalkışanın yüzünü parçalardım tırnaklarımla: Ama yalnızca babam çıktı bunu bana yakıştıran! Neyse ne, bir anlaşmazlık yok aslında, sen haklısın! Tam o söylediğindenim ben. Şimdi seni geçindiren para da bir orospunun kazandıkları.»

Baba susmuş. Kızına bakıyormuş yalnızca. An-

ne ise oturmuş sessizce ağlıyormuş. Bir kadın olarak, erkeklerde bulunmayan o güçlü seziyle gerçeği anlamışmış az çok zaten. Ama güçlüklerle dolu geçen bir ömür ona bazı şeyleri kendi haline bırakmayı, gereksiz yere her şeye burnunu sokmamayı öğretmiş. Gerçeği bütün çıplaklığıyla öğrenmemenin daha akıllıca olacağını düşünmüş; yaşama dayanmak daha kolay oluyormuş bu yoldan.

Jeannette kağıtlarını açık oynayıp, bir an önce bu işi bitirmek istiyormuş. Bir milyonerin dul karısı rolünü oynamak baştan beri hoşuna gitmemiş zaten, ama bu kadar parayı nasıl elde ettiği hakkındaki bitmez tükenmez sorular karşısında aklına ilk geleni söyleyivermiş bulunmuş bir kez. Chorlottenburg'da geçirdiği süre az da olsa bu rolden bıkıp usanmasına yetmiş.

«Evet bir orospunun kazandıkları,» diye tekrarlamış üstüne basarak. «Her iki, üç ya da dört dolar bir erkek demektir. Kaç kişiyle yattığımı, sizi havagazı ile intihar etmekten kurtarmak için kaç kişi gerektiğini siz hesaplayın artık. Senin onurlu bekçi yaşamına gelince, intihar etmiş olarak gömülmek hiç de büyük bir onur değil. Ama bana gelen erkeklerin hiç biri, sarhoşlar, hatta uzun seferler dönüşü insana genç boğalar gibi saldıran denizciler bile orospu demedi bana. Hepsi de ayrılırken dostça, kibarca, «İyi geceler» der, çoğu da terbiyeli ve içten bir şekilde «Sağolun, bayan!» diye eklerlerdi. Niçin? Çünkü kimseyi aldatmadım ben. Senin namus dediğinden ben anlamam. Bana gelen herkes verdiğinin karşılığını alır; bununla övünürüm ben, namusum budur. Aldığım parayı hakettim her zaman, bugün ise edindiğim tecrübelerle, daha da çok hakediyo-

rum. İşte benim onurum ve namusum; kimseyi aldatmamak.

«Tamam, orospuyum! Ama param var, senin ise namuslu bir bekçi olarak hiç yok. Sana kimse beş para vermez namusun için. Sana harçlık vermesem, bütün gün evde oturup, dırdırınla annemin yaşamını cehenneme çeviriyorsun. Eğer bundan bir zevk alacaksan, buyur hemen koş sokağa, herkese Arjantinli milyonerin dul karısının bir orospu olduğunu anlat! Umurumda bile değil. Vız gelir bana, vız. Vizemi almıştım zaten. Ay sonundan önce gitmeyi düşünüyordum, ama şimdi bir saat içinde gideceğim. Schveningen ve Ostende'de birkaç hafta güzel vakit geçiririm; param var nasıl olsa. Sonra yeniden çalışmaya başlayacağım. Hedefime ulaşmak için bir on beş bini daha biriktirmeliyim. Şimdi artık beni yalnız bırakın lütfen. Giyinip, eşyalarımı toplayacağım.»

Baba Bartel robot gibi kalkıp gitmiş. Jeannette annesine, «Babamla ilgilen. Onu yalnız bırakma; aptalca bir şey yapabilir,» demiş. Annesi de gitmiş odadan. Jeannette çabucak toparlanmış; yarım saat sonra hazırlanıp kapatılmış bavullarıyla koridordaymış. Dördüncü kata inip, telefonla bir taksi çağırmış.

Yaşlı çift kendilerine gelecek zamanı bulamadan, taksi sürücüsünün çaldığı kornanın sesi duyulmuş, Jeannette bavullarını taşıması için içeri çağırmış onu. El çantasından ikiyüz dolar çıkarıp, masanın üzerine koymuş, annesini öperek vedalaşmış. Sonra sessizce babasının başını elleri arasına alıp, öpmüş ve «Hoşçakal, babacığım,» demiş. «Benim hakkımda o kadar kötü şeyler düşünme ve bir trajedi yaratma. Anla, yoksa tifodan ölecektim. Tifo iğ-

neleri ve hastahanede bakım görebilmek için para gerekti, her şey böyle başladı işte. İyileştiğimde çalışamayacak kadar zayıf düşmüştüm ve bu iş sürüp gitti. Hayatımı ona borçluyum, siz ikiniz de öyle. Ya... Artık her şeyi biliyorsunuz, ayrıntıları da kendiniz çıkarabilirsiniz. Hadi, hoşça kalın. Bu dünyada bir daha sizi görebilir miyim, kim bilir?»

Yaşlı baba ağlamaya başlamış, kızını kolları arasına alıp öpmüş ve, «Güle güle, çocuğum!» demiş. «Yaşlandım da ondan böyle yaptım. Her şey yolunda şimdi. En iyisini sen bilirsin. İlerde yaz bize. Senden haber almak anneni de beni de her zaman sevindirecek.»

Sonra gitmiş Jeanette. Zamanla yaşlı ana babası, bu ahlâksız gelire alışmışlar, Jeannette'in dört ayda bir yolladığı paraları geri çevirmemişler hiç. Namusun ayakta kalabilmesi için açlıktan ölmemek gerek, çünkü namus kavramı her gün kaç öğün yemek yediğine, kaç öğün yemek istediğine ve kaç öğün yemediğine bağımlıdır. Üç ayrı namus anlayışı ve çeşidi olmasının nedeni de budur.

«Sonra,» diye sürdürdü öyküsünü Jeannette. «Santiago'ya Şili'ye, Lima'ya, Peru'ya gittim ve sonunda buraya geldim. Burda iş yapabilmek için usulünü iyi bilip erkekleri iyi tanımak gerek. Rekabet çok fazla.»

«Bu hep böyle sürüp gidemez,» dedim.

«Elbette. Dünyanın en acıklı şeyi kapısının önünde oturan ya da sokaklarda dolaşan ve biz gençlerin elimizin tersiyle itivereceğimiz davranışlara boyun eğen yaşlı bir kadındır. Otuzaltı yaşına gelene dek kalacağım bu işte, sonra bırakacağım. Kazandığımı biriktirdim; lüks bir yaşama dalıp, avuç dolusu para harcamadım hiç. Burdaki Amerikan bankasında

kaç param olduğunu öğrenmek ister misin? Gözünle bile görsen inanamazsın! Hem önemli değil zaten. İlerde kendime Almanya'da küçük bir konak ya da Kanada'da bir çiftlik alacağım ve evleneceğim.»

«Evlenecek misin?»

«Niçin olmasın? Elbette otuzaltı yaşında evleneceğim; bir kadın ancak bu yaştan sonra yaşamdan gerçekten zevk almaya başlar. İyi bir yaşantı sürmeye ve evlilik yapmava kararlıyım. Tecrübem büyük, erkekleri de anlarım, kocama öyle bir yaşam ve yatak vereceğim ki benim değerimi çok iyi bilecek.»

«Ama büyük bir riske giriyorsun, Jeannette! Dünya küçüktür hem de çok küçük ve açık konuşmak gerekirse üç ya da beş dolarlık bir tanıdığa rastgelmek evliliğini yıkabilir!»

Güldü Jeannette, «Benim için söz konusu değil böyle bir şey. Daha tanımıyorsun beni! Babama da söylemiş olduğum gibi: Benim namusum kimseyi aldatmamamdır; hele gelecekteki kocama böyle bir şey yapmak aklıma bile gelmez. Evlenmeye karar vermeden önce açıkça anlatacağım ona paramı nasıl kazandığımı. Eğer bunun üstesinden gelebilirse diyeceğim ki «oldu, şu koşullar altında evleniriz o zaman: sen hiç bir zaman paralarımı nasıl kazanmış olduğum hakkında beni kınamayacaksın, ben de seni paramı yediğin için ayıplamayacağım.»

Böyle bitti öyküsü.

Jeannette'i alacak olan adamın halinden memnun olması için her nedeni var demektir. Eğer ahlaklılık taslayan ukâlalardan biri değilse bir hafta içinde hatta bir gecede Jeannette'in servetinden beş kat daha değerli olduğunu anlayacaktır, çünkü

evliliklerinin sıkıcı bir hale gelmesine hiç bir zaman izin vermeyecektir karısı. İnsanın bütün isteklerini doyurmasını çok iyi bilir; deneyle saptandı bu!

18

Fırına gittiğimizde saat on bir buçuk sularıydı. Yatakhaneye gidip, iş giysilerimizi giymek için fırından geçmemiz gerekti; herkes harıl harıl çalışıyordu.

Usta bizi görünce saatini çıkardı. «Saat neredeyse on iki,» dedi.

«Biliyorum,» dedim. «katedralin saatini gördük az önce. Bu arada konu açılmışken söyleyeyim: benden paso!»

«Ne zamandan beri?»

«Şimdiden başlayarak.»

«O zaman yaşlı adama haber ver en iyisi. Kahvenin önünde duruyor.»

«Biliyorum. Söylemene gerek yok. Kahveden girdim içeri.»

«Ben de bırakıyorum işi,» diye bana katıldı Antonio.

«Niçin ikiniz de ayrılıyorsunuz?» diye sordu Usta.

«Burda kalıp, günde on sekiz saat çalışacak kadar enayi değiliz,» dedi Antonio.

«Siz içmişsiniz,» dedi Usta.

Antonio neredeyse dövecekti adamı.

«Ne dedin?»

«Eh, artık izin verin de saatin nerdeyse oniki olduğunu söyleyebileyim,» diye sertçe karşılık verdi Usta, «Burda ondan beri çalışıyoruz, yapılacak o kadar çok iş var ki...»

«Ne istersen söyle ama bize değil,» dedim. «Patronumuz değilsin artık.»

«Tamam, tamam...» dedi Usta. «O zaman bir an önce çekip gidin. Burda uyumanız için bir neden yok, yarın kahvaltı da verilmeyecek size.»

«Senden böyle bir şey istedik mi?» dedi Antonio. «Kahvaltı etmek istesek bile sana gelip ricada bulunmazdık.»

Bunu söyleyip, yatakhaneye gittik ve iş paçavralarımızı boş bir şeker çuvalına tıkdık. Tam ayrılırken Antonio bir şey anımsadı birden.

«Dur. Eski ayakkabının içinde iki pesomuz kaldı, gidip alalım. Yeni resimler almaları için onlara bırakacak değiliz ya pesolarımızı!»

Pesolarımızı aldık ve bir kez daha geçtik fırından.

«Resimleri kim yırttı?» diye sordu Çek.

«Biz. Canın mı sıkıldı buna?» diye tersledi Antonio. «Konuş hadi. Tam havamızdayız zaten. Kendi resimlerimize istediğimizi yapabilmeliyiz her halde.»

«Sizin olduklarını bilmiyordum. Ama, yırtmanıza gerek yoktu,» dedi başka bir işçi.

«Ahlaksız fotoğraflardan hoşlanmıyorum,» dedi Antonio. «Eğer böyle şeylere bakmak istiyorsanız ille de, gidip kendiniz satın alın. Bizim böyle resimlere aldırdığımız yok, değil mi Gales?»

«Bizim yok! Bunu söyleyebildiğime memnunum,». dedim büyük bir inandırıcılıkla.

Sonra, Doux'a gidip, paramızı istedik.

«Yarın gelin,» dedi.

«Biz senin yarınlarını iyi biliriz,» dedik.

Antonio, torbasını yere koydu, tezgahın üstünden Doux'a doğru eğildi ve sesini yükselterek, «Şimdi paramızı verecekmisin yoksa vermeyecek misin? Kazandığımız paraları ödemen için polis çağırmamız mı gerekiyor?» diye bağırdı.

«Öyle bağırıp durma, müşteriler duyacak,» dedi Doux alçak sesle. Elini cebine sokup, «Ödeyeceğim. Kimsenin bende bir centavosu bile kalmamıştır. Bir şişe bira ister misiniz?»

«Niçin olmasın?» dedi Antonio. «Kabul etmeyecek denli gururlu değiliz.»

Bir masaya oturduk, garsonlardan biri bira getirdi.

«Doux'a bir şişe birayı hediye edecek değiliz elbet, yaşlı cimri!» dedim. «Hayır diyeceğimizi sandı, yoksa hiç ikram etmezdi.»

«Elbet,» dedi Antonio. «Onun için evet dedim zaten, aslında canım istemiyor!»

Doux, niçin ayrıldığımızı sormadı. Beklenmedik ayrılışlar doğaldı burada; aldırmadı hiç, bizi kalmaya inandırmaya da çalışmadı; boşuna olacağını biliyordu bunun, tecrübeleriyle.

Kasaya gidip, paramızı çıkardı, getirip masaya koydu. Sonra tek bir kelime söylemeden tezgahın arkasına geçti yeniden; bir daha da bizim tarafa bakmadı bile.

Antonio ile küçük bir kahveye gidip, birer bardak kahve içtik ve işleten kadından torbalarımızı ertesi sabah kahvaltı etmeye dönene kadar orda bı-

rakmak için izin kopardık. Sonra yeniden kızlara döndük; orada yaşam fırında olduğundan çok daha güzeldi.

Ertesi gün, alandaki sıralarda bütün sabah pinekledikten sonra, bir pansiyona gidip elli centavoluk iki yatak ayırttık ve torbalarımızı eşya odasına bıraktık.

Adlarımızı geçirdiler deftere, oda ve yatak numaralarımızı verdiler. Her odada altı ya da sekiz yatak vardı ve bunlar boş yerlere rastgele konmuştu.

Gece ya da gündüz her saat banyo yapmak mümkündü. Yirmibeş centavoya bir duş. Sabun, havlu ve bir çeşit hasır yıkanma bezi olan rafya verirlerdi. Suyu akıtmak için musluk yerine bir zincir vardı. Bir elle zinciri çekmek gerektiğinden, tek elle yıkanmak zorundaydınız. İki elinizle sabunlanırken su kesilirdi; böylece boşuna su harcanmamış olurdu. Bir duş aldıktan sonra, uzun bir uyku çekmek için yataklarımıza uzandık.

Akşam sekiz sularında kalkıp, yeniden kasabaya indik; sonra geri dönmeyi düşünüyorduk. Bir meyhaneye girdik. Uzun boylu bir adam bara yaslanmış, tequila içiyordu; ayağında mahmuzlu binici çizmeleri vardı, sert ve kaba ifadeli yüzünde kocaman bir bıyık dikkati çekiyordu.

Tam biz dışarı çıkarken, «Hey, oradakiler!» dedi «İş arıyor musunuz?»

«Belki. Nasıl bir şey? Nerde?»

«Pamuk toplayıcılığı. Konkordia'da. Bay G. Mason. Normal işçi gündeliği, tren yolu yakınında. Yol parası üç peso altmış centavo yalnızca.»

«Adam alma yetkiniz var mı?»

«Elbette. Yoksa söyler miydim size.»

«Oldu. Bir kağıda yazıverin o zaman.»

Barmenden bir parça kağıt aldı ve gömlek cebinden çıkardığı ufacık bir kalemle bir şeyler yazdı üstüne.

Notu okudum : «Bay. G. Mason Konkordia. Bu adam pamuk toplamaya gelmiştir. L. Wood.»

İş üzerine konuştum Antonio ile ama o gelmek istemedi. Ertesi sabah Antonio'yu pansiyonda bırakıp, Konkordia'ya giden trene bindim.

Gider gitmez Bay Mason'u buldum hemen; pek çok işçinin harıl harıl çalışmakta olduğu tarladaydı, iş de epey ilerlemişti. Ama bay Mason elimdeki kağıdı görünce: «C. Wood? Tanımıyorum. Bana işçi yollamasını söylemedim bu adda birine. İşçi aramıyorum ki. Yeterince var,» dedi.

«Siz bay G.Mason'sunuz değil mi?»

«Hayır, adım W.Mason.»

«Buralarda oturan bir G.Mason var mı?» diye sordum.

«Hayır.»

«O zaman sizsiniz bu. Pamuk da topladığınıza göre W yerine G yanlışlıkla yazılmış olacak. Adı gerçekten o mu bilmem ama o Bay Wood denilen adam burada bir bay Mason'un oturduğunu ve pamuk toplamaya başladığını nasıl bilebilir?»

Çiftçi kararsız görünüyordu. «Hiç bir fikrim yok, senin kadar habersizim olanlardan. Ama Wood adlı kimseyi tanımıyorum ve adımın baş harfi G değil W'dir.»

«Aman ne iyi iş,» dedim. «Zaten beş parasız olan birine bir de tren bileti aldırt. Size bir şey söyleyim mi bay Mason; bal gibi haksızlık bu. Birisi hem paramı, hem zamanımı boşa harcattı bana.»

«İstersen, pamuk topla burda.»

Bay Mason yumuşamıştı şimdi. «Ama sarfetti-

ğiniz çabaya değmez. Yerlileri çalıştırıyorum yalnızca; çok çok ucuza topluyorlar. Barınabileceğiniz bir yer de yok buralarda,» dedi.

«Açıklamanıza gerek yok, durumu görüyorum,» dedim.

«Marangozluk yaptınız mı hiç?»

«Mesleğim bu benim.»

Dünyanın bu köşesinde açlıktan ölmek istemiyorsan elinden her iş gelmeli. Marangozluktan anlamazdım hiç ama iş başa düşüp de elime aracı alınca, gerisi kendiliğinden gelir diye düşünmüştüm.

«Marangozsan eğer, sana iş bulabilirim,» dedi bay Mason.

«Kendine yeni bir ev yapan bir çiftçi var, marangozluktan hiç anlamadığından bitiremiyor evi bir türlü. Bir kağıt vereyim eline. İstasyon'dan yürüyerek bir saatlik uzaklıkta.»

Süt kuzusu değildim ben. Hiç bir çiftçinin marangoz aramadığını ve yol paramı ödemesi için başına ekşimeden beni başından savmak istediğini bal gibi biliyordum. Kuşkum yok ki Bay Wood'a kendine işçi yollamasını söylemiş, bu arada da daha ucuza Kızılderili işçiler tutmuştu. İşsizlere böyle oyunlar oynarlar işte; kaç kişinin geleceğinden emin olmadıklarından bütün bölgeye haber salarlardı. Çiftçiler çevredeki tüm akraba ve tanıdıklarına kendilerine işçi yollamalarını tembih ederlerdi. Son pesosunu da yol parasına harcayan sefiller, enayiler bulunurdu hep, nasılsa. Sonra çiftçi en ucuza çalışacak işçileri alırdı işe, üstelik ücretleri de düşürürdü; göçmen işçiler, dönüş parası olmadığından, kilosu üç centavoya bile olsa pamuk toplamak zorunda kalırlardı.

Mason'la tartışmanın bir anlamı yoktu, çünkü

ondan hıncımı alabilmek için suratını dağıtmam gerekiyordu. Ama arka cebinde bir tabancası vardı ve yumruklarımı ne kadar iyi nişanlarsam nişanlayayım, onun nikel kaplı kurşunlarıyla başa çıkamazdım.

İstasyona geri dönmek zorunda kaldım böylece, hazır oraya gitmişken de çiftçiye bir uğrayayım dedim. Tam düşündüğüm gibiydi; marangoz aramıyordu, çünkü üç yerlinin yardımıyla güzel, sağlam bir ev yapacak kadar anlıyordu bu işten. Ama iş istememem bana iyi bir yemek yeme olanağı verdi. Çiftçi, Mason'un adi bir dolandırıcı olduğunu doğruladı. Her yıl bu pis oyunu oynar, iş arayan beyazlar akın edince de, yerlilerin ücretini alabildiğine düşürürmüş. Bütün yıl boyunca genellikle başka geçim kaynakları olmayan zavallılar beyaz adamların bile pamuk toplama işi aradığını görünce ücretlerinin sürekli düşürülmesine ses çıkarmazlarmış.

19

Kasabaya döndüğümde cebimde yalnızca iki peso vardı; aylarca fırında çalışmanın karşılığı olarak.

Antonio'yu bulma umuduyla pansiyona gittim ama yoktu orada. Geceleri on ikiden önce yatmazdı, çünkü akşam serinliğinde güzel kızlar alanda yürüyüşe çıkar, sokak bandoları çalar, yaşam güzelleşirdi. Ben de dışarı çıkıp aramaya başladım onu.

Alanlarda bulamayınca, kumarhanede olabileceğini düşündüm. Büyük bir binanın üst katındaydı kumarhane, alt katta da bar vardı. Kumarhane salonlarında içki satılmazdı ama buzlu su parasızdı. Olduğum gibi, üstümde ne yelek, ne ceket, daldım içeri, çünkü buranın sahipleri ve işletenleri müşterilerin sırtlarındaki değil ceplerindekilerle ilgilenirlerdi. İş gömleğini giyen bir adam, iş pantolonunun cebinde iki, üç aylık sondajcı kazancını taşıyabilirdi. Pantolonu, gömleği, şapkası ve botları ne kadar yağlı ve çamurluysa, cebinde iki, üç bin pesosu ol-

ması ve buraya parasını iki katına çıkarmaya gelmesi olasılığı da o kadar çoktu.

Merdiven sahanlığında, küçük bir masa üzerinde oturan iki adam yukarı çıkanları gözlerlerdi. Buraya daha önce gelmiş olan her müşteriyi bilirler, özellikle geçmişteki uygunsuz davranışları yüzünden içeri girmeleri yasaklananların yüzlerini hiç unutmazlardı. Eğer müşterilerden biri, krupyenin kendisini dolandırdığını söylerse, krupye tek sözcük etmeden, istenen on ya da yirmi pesoyu çıkarıp verirdi, haklı olduğu halde. Ama kumarbaz da bir daha içeri sokulmazdı.

Oyuncu, herhangi bir hile yüzünden kaybettiği hakkında en ufak bir kuşku gösterirse, kağıtlar ve zarlar hemen değiştirilirdi; ama aslında banko kimseyi dolandırmazdı. Bunu yapan biri varsa o da müşterilerdi. Banko dürüst olmanın en kârlısı olduğunu biliyordu.

Oyun salonu tıklım tıklımdı, bir sürü vantilatör olmasa, burada uzun süre kalmak sıcak yüzünden olanaksızlaşırdı. Rulet ve poker masaları, bakara, hatta 'on yedi ve dört' oyunları bile vardı. Bankolardan birinin başında, yönetim kurulu üyesi olan Çinli vardı. Burasının adı 'Cokey Klübü' idi ve yalnızca üyelere açıktı; üye olmak için de içeri girmek yeterliydi. Yasa gereğince her oyuncunun bir üyelik kartı olmalıydı ama kimseye hele bir beyaza hiç bir zaman sorulmazdı kartı.

Doğru tahmin etmiştim. Antonio oradaydı. Boş masalara adam çekmek için tutulan bir adamın oynadığı zar masasının başında duruyordu. Adam her atışta ortaya koyduğu parayı arttırıyordu; yirmibeş pesoya kadar çıkınca, diğer masalardaki müşterilerin ilgisini çekti. Paranın çokluğu meraklarını uyan-

dırmıştı, yaklaşıp, bu korkusuz oyuncunun çevresine doluştular. Adam herhangi bir kumarbazın şansına sahipti ama ortaya konan para onun değil, bankonundu. Tecrübesiz müşteriler bilmezdi onun parayla tutulmuş olduğunu elbette. Böylece bir kaç dakika içinde, masanın çevresine, gözlerini zara dikmiş, büyük bir heyecanla belirli aralıklarda gelen zarları hesaplamaya çalışan bir düzine adam dolardı. Zarların düşüş sırasını bulduklarına inanır inanmaz başlarlardı oynamaya; böylece on dakika önceye dek boş olan zar masası ilgi merkezi durumunu alır, çevresine büyük bir kalabalık birikirdi.

Bu sayede bakara masası boşalır, krupye de çabuk bir hesap yapıp, fişleri düzenler, yeni oyun kağıdı destelerini hazırlardı. O işlerini tamamlayıp, zar masasındaki krupye terlemeye başlayınca, iki adam bu kez gelip bakara masasında oynamaya başlarlardı. Zamanla zar masasındaki oyun yavaşlar ve bakara masasındaki kalabalık artardı.

Bir köşede, banko arttırılıyordu; arttırma beş pesodan başladı, ama, derken altmış pesoya çıktı. Kazanan adama baktım.

«Hey Leary, eski dost, ne yapıyorsun buralarda?» diye seslendim, çünkü petrol alanında birlikte çalışmıştım Leary ile. «İyi şanslar, Leary, üç yüz pesoya kadar arkandayım oldu mu?»

«Tamam, Gales!» diye bağırdı bana.

Bizi işitenler gülüşmeye başladılar ve Leary'nin masasına doluştular. Oyun başladı. Leary yitiriyordu hep - yüz, iki yüz, üç yüz. Cebinden çıkardığı para destelerini kazananların önüne sürüyordu. Fişleri bitirmişti çoktan.

«Allah kahretsin, Gales, ne oluyor böyle?»

«Dert etme be, Leary, bütün paranı koy oyuna!»

«İyi, öyle yapacağım,» diye seslendi Leary. «Ama beni güç durumda bırakırsan, benden ölün kurtulur ancak.»

«Dayan. Söz verdim bir kez; üç yüzü benden.» Cebimde iki peso vardı o sırada.

Leary sürdürdü oynamayı - dört yüz, beş yüz, altı yüz, yedi yüz. Yüzü pancar gibi kızarmıştı, patlamak üzere gibi görünüyordu; bir mendil çıkarıp, yüzünden akan terleri sildi.

Kağıtlar açıldı gene. Kazandı. Parmaklarımı sıktım iyice. Bir kez daha kazandı Leary ve ayağa kalkıp, «bankoyu açık arttırmaya çıkarıyorum,» dedi.

Kalabalıkta birbirimizi bulup tokalaştığımızda, «Ne kadar kazandın, Leary?» diye sordum.

«Ne kadar mı? Tam olarak bilmiyorum. Ama al şu kendi payını,» dedi ve iki yüz peso verdi bana.

Hak etmiştim bunu. Ne kadar kazandığını söylemedi ama ufak bir servet yapmıştı her halde.

Kolay kazanılan para harcanıverir hemen. Ama bu ikiyüz pesoyu kolay kazanmamıştım, öyle çarçur etmedim. Küçük bir kulübe tutup sigara satması için on beş peso borç verdim Antonio'ya; kızgın güneşten korunmak için bir de tentesi olan bir tezgahın kirası ayda dokuz pesoydu.

Günde on beş centavo vergi vermesi gerekiyordu. Belediye vergicisi her sabah gelip parayı toplar ve sabah ödemeyenlerden para toplamak için öğleden sonra gelen vergiciye göstermeleri için pullu bir alıntı verirdi. Sokakta dükkan açmak için devlete ödenen para bu küçük günlük vergiden ibaretti.

İş yapmadığı günler, Antonio, vergiciye, «Bu gün öğle yemeğimi zor kazandım,» der, vergici de o gün vergi almazdı. O nasıl sokak satıcılarının iş yapmadıkları hakkındaki sözlerine inanırsa, satıcılar da,

fazladan para toplaması gerekdiğinde ona inanırlardı. Karşılıklıydı güvenleri.

Aslında Antonio çok kazanmıyordu. Bir gün bir peso, ertesi gün iki peso, iki pesodan çok kazandığı pek enderdi. Çalışma saatleri daha uzun olduğu halde, fırında çalışmaktan daha kolaydı bu iş. Bazen Antonio sabahın beşinden gece yarısına dek tezgahın başında oturuyordu.

Her gün bir, iki paket sigara alıyor, böylece bana olan borcunu azaltıyordum. Çok zaman aldı bu, çünkü bir paket sigara yalnızca on centavoydu. Bazı paketlerden, on, yirmi, elli centavoluk ikramiyeler çıkar, Antonio bunları kendi cebinden ödemek zorunda kalırdı. Sonradan bu para ödenirdi ona ama geçen sürede epey sıkıntı çekerdi Antonio.

Bir akşamüstü, tezgahın yanındaki sandığa oturmuş, anılarımızdan sözederken, O zaman neden benimle pamuk toplamaya gelmedin?» diye sordum ona. «Benim gibi senin de bilet alacak paran vardı.»

«Tamam işte, yol param vardı. Onun için gelmedim! Seni uyardım ama bana inanmadın. Bir dahaki sefere yaş tahtaya basmazsın kolay kolay.»

«Ama önceden gerçekten iş olup olmadığını bilemezsin ki. Geçen yıl doğru çıkmıştı,» diye anımsattım ona.

«Evet, elbette normal toplayıcı ücreti verdikleri düzgün bir iş de bulabilirsin ama benim ağzım yandı bir kez. Üç yıl önce pamuk toplamaya gittim, ne oldu, biliyor musun?»

«Ne?»

«İlk hafta sonunda paramızı istedik ama çiftçi bize ancak birer peso verebileceğini söyledi. Ertesi hafta için gereken yiyeceği almaya yetmezdi bu para elbette. Elinde hazır para olmadığı için bize bir

centavo daha veremeyeceğini ama istediğimizi dükkanından alabileceğimizi ekledi. Böylece yiyeceğimizi ondan almaya başladık çünkü bir şeyler yemek zorundaydık. O günden sonra para yerine yalnızca borç senetleri verdi bize, üstelik kasabaya oranla iki katına satıyordu mallarını. Seksen centavoluk tütün, bir peso kırk centavoydu onun dükkanında. Üç pesoluk bir gömlek ise altı pesoydu. Kahve, un, fasulye, ve diğer her şey için de aynı şey sözkonusuydu. Pamuk toplama işi bitip de, hesabı kapatmak ve paralarımızı almak istediğimizde, büyük bir pişkinlikle hiç parası olmadığını ve bize olan borcunu dükkanındaki mallarla ödeyebileceğini söyledi. Ama mallar ne işimize yarardı ki? Kasabaya dönmek için para gerekiyordu bize.»

«Parayı alabildin mi bari, Antonio?»

«Hayır. Yürümek zorunda kaldık sonunda. Yazıp adreslerimizi vermemizi ve ekimde paralarımızı yollayabileceğini söyledi. Tek bir centavo bile yollamadı elbette, hâlâ borçlu bize.»

«Eh, yapabileceğin hiç bir şey yok artık,» dedim. «Diaz'ın diktatörlüğü zamanındaki taktikleri kullanıyorlar daha. Ama üzülme, Antonio, Devrim sonuçlanmadan bütün bunların sonu gelecek bir gün!»

«Bilmiyorum. Her zaman istedikleri kadar adam bulabilirler; hep değişir bunlar elbette, çünkü her mevsim kasabada kalırlarsa açlıktan öleceklerini bilen ve dürüst bir işde çalışmak isteyen bir enayi ordusu vardır hazırda. İşler düzelebilir elbette. Bazı eyaletlerde işçilerin seçtiği çok iyi valilerimiz var; San Luis Potosi'de ve burda Tamavlipas'da örneğin. Valiler, kısa süre önce, bir işçi toplantısında konuşup, eyleme geçeceklerine söz verdiler. Bu eyaletin

valisi yeni bir yönetmelik hazırlıyor. Buna göre pamuk çiftliği sahipleri tuttuğu her işçi başına yirmi beş pesoyu bir kenara koymak ve dönüş paralarını ödemek zorunda. Bu daha başlangıç.

«Şimdiye dek, Gales, çiftçiler, biz zavallılarla, dilediklerini yapıyorlardı. Toplayıcı bulamayınca da pamuklar çürüyor diye feryada başlarlar ve bütün suçun Tarım İşçileri Birliğinde olduğunu söyleyip, kapatılmasını isterler. Sonra, haydutluğu dürüst bir işde çalışmaya yeğleyen, hiç bir işe yaramaz Kızılderililer ve gündelikçilerden söz açarlar. Böyle saçmalara inandıramaz kimse beni. Pamuk toplamak mı? Ben mi? O kadar da enayi değilim. Geberirim daha iyi. Ya da hırsızlığa başlarım. Buralarda fakir bir çiftlik sahibi gördün mü hiç? Ben görmedim. İlk üç yıl biraz sıkıntı çeker belki ama işleyip düzenledi mi bir kez, toprak, altın madeninden daha çok para getirir. Ama bununla da yetinmez, işçilerin gündeliklerinden çalarak bir elmas madeninin getireceği parayı kazanmak isterler. Uyuz keçiler!»

Antonio haklıydı. Bir daha pamuk toplamamaya karar verdim. Bir şey kazanmaya olanak olmadığına göre bu işde çalışmak anlamsızdı. Avrupa'nın pamuk tüketiminden bana ne! Eğer ordakiler pamuk istiyorlarsa, buraya gelip kendileri toplasınlar; o zaman anlarlar pamuk toplamanın ne demek olduğunu. Dünya hakkında edindiğim bu yeni bilgeliği düşünerek Antonio'nun tezgahından ayrılıp, kahve içip, çörek yemek için kahveye gittim.

20

Ayaküstü bir şeyler yemek için girdiğim kahvede, halinden çiftlik sahibi olduğu anlaşılan, yaşlıca bir Amerikalının yanına oturmuştum.

«Bir şey mi arıyorsunuz?» diye sordu.

«Evet, şekeri!»

Mineli kâseyi uzattı ve gülümseyerek, «Onu demek istememiştim,» dedi. «Yani, biraz para kazanmak ister miydiniz?»

«İstemediğim, hiç olmadı,» dedim.

«Hiç sığırlarla ahbaplık ettin mi?»

«Sığır çiftliğinde büyüdüm ben.»

«O zaman, sana göre bir işim var. »

«Gerçekten mi?»

«Bin baş sığırla altmış boğa karayoluyla çiftliğimden üç yüz elli mil ötedeki limana götürülecek. Yarın sabah çiftliğe gideceğiz.»

«Tamam.» Tokalaştık. «Anlaşmayı nerede yapalım?»

«Palacio Otelinde. Beşte. Bekleme salonunda.»

Sürüyü demiryoluyla götürmek olanaksızdı; ne

sığır vagonları vardı, ne de yükleme noktaları. Karayoluna gelince, yol çok azdı, aşılması gereken pek çok dağ sıraları, bataklıklar ve ırmaklar vardı. Her gün otlak ve su bulmak gerekliydi.

«Üç yüz elli mil kuş uçuşu mu?» diye sordum çiftlik sahibine, yeniden buluştuğumuzda.

«Evet, kuş uçuşu,» dedi çiftlik sahibi. Adı bay Pratt'dı.

«Allah kahretsin, altı yüz mile kadar çıkabilir yol. O zaman.»

«Olabilir. Ama yaptığım hesaplara göre, epey düz bir yol izleyebilirsiniz.»

«Ücret ne olacak?»

«Günde altı peso. Atı, eğeri ve gerekli donatımı ben vereceğim. Yolda yiyeceğini kendin pişirirsin. Atların iyi tanıdığı altı adamımı da yanına katacağım; altısı da Kızılderili. Melez olan işçi başı da seninle gelecek. Epey iyi, güvenilir adamdır. Sürüyü ona da verebilirdim - ama hayır. Yolda sığırları satıp kaçsa, hiç bir şey yapamam. Karısı ve çocukları çiftliğimde yaşıyorlar ama bu da bir güvence sayılmaz. Onun gibileri aramaya kalkmak boşunadır bu ülkede. Hem, eline öyle çok para vermek işime gelmez, diğer taraftan da parasız yollamam olanaksız. Yolda çok masraf olur ve bir insanı böyle zorla suça itmek hakça değil bence. Bana gelince, çiftlikten böyle uzun bir süre uzak kalamam. Anında haydutlar akın eder çevresine. Bu işi senin gibi bir beyaza vermek istememin nedeni bu.»

«Sizin sandığınız kadar dürüst olup olmadığımı bilmiyorum. Hiç değilse şimdilik,» dedim gülerek. «Ben de sürüyle birlikte kaçabilirim. Eninde sonunda sokakta buldunuz beni.»

«Ben yüzünden anlarım kimin ne mal olduğu-

nu,» dedi bay Partt ve bir an durakladıktan sonra sözünü şöyle sürdürdü, «ama açık konuşmak gerekirse, şansa bırakmadım her şeyi. Seni tanıyorum.»

«Tanıyor musunuz? Nasıl olur!»

«Shine adlı bir çiftçinin yanında çalışmadın mı?»

«Evet.»

«Seni orda gördüm. Bay Shine da sana güvenebileceğimi söyledi. İşte anlaşma, sen sürüyü götüreceksin, ben de günlük giderlerini karşılaman için gereken parayı önceden vereceğim sana.»

«Çok iyi. Ama primden ne haber?»

Bay Pratt bir süre sustu, sonra not defterini çıkarıp, hesaplar yaptı. «Limanın yakınında, ana pazardan iki mil ötede bir otlak tuttum. Çepeçevre, sağlam çiti var. Orada sığır alıcılarını bekleyebilir ve, sanırım birkaç gemi yükü tutarında büyük satış yapabilirim. Olmazsa, sığırları azar azar satarım. Benimle yıllardır çalışan ve hep iyi fiyatlar bulan güvenilir bir adamım var...»

«Bunların hepsi çok iyi,» diyerek kestim sözünü, «Ama benim anlaşma ile primim ne olacak?»

«Tamam, tamam. Boynuzundan tırnağına kadar sapasağlam götüreceğin her sığır için altmış centavo fazladan ödeyeceğim. Eğer yitirdiklerin, yüzde ikinin altında kalırsa, ayrıca yüz peso da primin var.»

«Yitirdiklerim için ne yapacaksınız?»

«Yüzde ikinin dışında kalan her sığır için yirmibeş peso keserim,» dedi bay Pratt.

«Bir dakika,» diye kestim sözünü. Bir gazetenin kenarına çabucak hesap yaptıktan sonra, «Kabul,» dedim. «Anlaşmanın yazılı olduğu bir kağıt bulunsun elimde.»

Küçük not defterinden bir yaprak koparıp, an-

laşma koşullarını yazdı, imzaladıktan sonra bana uzattı. «Adresin ne?» diye sordu.

«Adresim mi? Bunu cevaplamak güç biraz.» (Gerçekten de bir adresim yoktu). «Palacio Oteli diyelim.»

«Tamam. Oldu.»

«Şu anda durum nasıl? Sürü yolculuk için guruplara ayrılıp hazırlandı mı?»

«Hayır, Teki bile hazırlanmadı daha. Birkaç tane bir yaşında sığır var ama sürünün çoğu iki üç yaşında. Bir kaç tane dört yaşında olan da var. Sürüyü hazırlamada sana yardımcı olurum.»

«Hepsi damgalı mı?»

«Hepsi. O konuda derdimiz yok.»

«Ya sürü başkanı boğalar?»

«O senin sorunun. Bir yolunu bulup halletmen gerek.»

«Bana göre hava hoş. Seçmeyi becerebilirim.»

Bay Pratt ayağa kalktı.

«Şimdi bir şeyler içelim, sonra birlikte yemek yeriz. Daha sonra benim yapmam gereken özel bir işim var.»

Özel işinin ne olduğu beni hiç ilgilendirmezdi. Özel işler hakkında hiç meraklı değilimdir. Hâlâ yaşıyor olmamın pek çok nedeninden biri de budur.

Yemekten sonra ayrılırken, bay Pratt, ne kadar avans istediğimi sordu.

«Hiç,» dedim.

«Ne? Avans istemiyor musun?» Şaşırmış görünüyordu. «Çok garip. Eline nereden para geçti?»

«Kumarhanede.»

«Ha! Gece geç vakit ben de bir uğrayacağım, Gales. Belki ücretini ve primini çıkarabilirim.»

«Ama benden çıkaramayacaksınız, bay Pratt.

Beni orda görmeyeceksiniz bile, çünkü cebimdekini yitirmeye hiç niyetim yok.»

«Zaten senin paranı almak istemem, Gales. Başkalarından kazanacağım. Petrol alanlarından gelen ve paralarını bir an önce harcamak isteyen o delilerden birkaçı bulunur orada her zaman. İki, üçüne karşı tek başıma oturacağım masaya. Nasıl yapıldığını görmek istersen, benimle gelip, seyret.»

«Yo, hayır teşekkürler, ilgilenmiyorum,» dedim ve kendi yoluma gittim.

21

Ertesi sabah beşte bindik trene ve Pratt çiftliğine doğru ekspresle on altı saat çeken yola koyulduk. Sürüyü iki kere on altı gün süresinde limana götürebilmemin bir başarı olacağının farkındaydım.

Ekspres tren iyiydi, Avrupa'da yapılmıştı. Yalnızca iki mevki vardı; birinci ve ikinci. Çünkü Meksika'da, Avrupa'nın bazı dört mevkili ülkelerine oranla daha az sınıf ayrımı vardır. Burada, birinci mevki bir bilet, ikinci mevkininkinin iki mislinden biraz daha pahalıdır; ama ikinci mevkide de birincideki kadar hızlı gidersiniz, hem hiç de rahatsız değildir.

Birinci mevkide, oturma yerleri, aralarında boşluk bırakılmış olan ve yolcuların ileriye dönük olarak oturdukları ikili sıralar halindeydi. Çoğunlukla fakir yerlilerin yolculuk ettikleri ikinci mevkide ise sıralar hem vagonun iki yanı boyunca, hem de enine dizilmişti. Sıraların hiç birinde şilte yoktu ama ikinci mevki yolcularının çoğu yanlarında yeterince kilim ve bohça taşırlardı zaten.

Kocaman lokomotifler petrolle işlerdi ve dünyanın en yüksek demiryollarından olan yerleri geçebilmek için büyük bir güç yaratmaları gerekiyordu. Lokomotife bağlı kömür ve su taşıyan vagonun ardından sürat postası, eşya vagonları ve posta vagonu gelirdi. Sonra da iki uzun ikinci mevki vagon, büyük bir birinci mevki vagonu ve en sonda da yataklı vagon.

İkinci mevki vagonlarının ön tarafında, başlarında bir subay olan, silahlı on iki ile on sekiz arasında asker bulunurdu. Haydutların saldırılarına karşı bir önlemdi bu ama askerlerin varlığına karşın gene de saldırılara rastlanıyordu. Askerlerle haydutlar arasında saatlerce süren ve iki tarafın da epey ölü verdiği çarpışmalar olurdu. Otomatik işaretli hemzemin geçitleri, hattâ işaret memurları bile yoktu. Tren delice bir hızla ormanların, fundalığın, sürülmüş vadilerin içinden, yaylalardan ve en yüksek tepelerinden karın hiç eksik olmadığı Sierra Madre Oriente dağlarından geçerdi. Kırk, elli hattâ iki yüz metre derinlikte, birkaç mil uzunlukta geniş yarıkları birleştiren tahta köprülerin üzerinden korkunç bir hızla geçerdi.

Demiryolu boyunca herhangi bir çit ya da tel örgü olmadığı için sığırlar, atlar, katırlar, eşekler, koyunlar, domuzlar, keçiler ve her çeşit yabani hayvan raylar üzerinde gezinir, otlar, bazen de uyurdu. Lokomotif yolu açmak için, korkunç bir düdük öttürürdü sürekli, hayvanların da kaçıştığı olurdu ama çoğu kez trenin durup, erlerden birinin aşağı inmesi ve onlara taş atması gerekirdi uzaklaşmaları için. Bazen hayvanlar dosdoğru lokomotifin önüne atarlardı kendilerini, ya da bir dönemeçte

ansızın ortaya çıkıverirlerdi; bu yüzden yolun iki yanında hayvan iskeletlerine rastlanırdı hep.

Arada bir, bacakları ezilmiş ya da bedenleri parçalanmış yaralı hayvanlar görüyorduk; tropik güneş altında çıldırmış, susuz bir halde ölümü bekliyorlardı. Gelip geçenler, onları öldürüp acılarına bir son vermezlerdi, çünkü hayvanın sahibi çevrede bir yere gizlenmiş olabilirdi ve bu iyiniyetli zavallıyı tuttuğu gibi mahkemeye sürükleyip, hayvanlarını izinsiz öldürmek suçundan elli hattâ yüz pesosunu alabilirdi. Eğer çevrede kimseciklerin olmadığından eminseniz, tabancanızı hayvanın kulağına sokup, acılarını dindirebilirdiniz; ama sonra, en iyisi tabana kuvvet kaçmanız olurdu. Hayvanlara acımak epey pahalıya gelir insana.

Akbabalar sindikleri yerlerden kurbanlarını, eşek, köpek, kedi, domuz leşlerini beklerlerdi. Yüksek ovalarda ve kıyı düzlüklerinde, eşek ve katır sürüleri de tren yolundan giderlerdi, çünkü yakındaki yol genellikle fundalıkla ya da yağmur mevsimi selleri ile kapanmış olurdu.

Demiryolu çoğunlukla tek hattı. Lokomotif için gerekli olan su, otuz kilometrede bir, iskeleler üzerinde tahta depolar şeklinde yapılmış olan büyük su kulelerinden alınırdı. Pek çok küçük istasyonda, tam anlamıyla durmazdı tren. Bir posta torbası dışarı, diğeri içeri fırlatılırdı karşılıklı. Erimeyi yavaşlatmak için talaşa bulanıp, çuvallara sarılan buz kalıpları da atılırdı istasyona. Sahibi toplardı malını yerlerden.

Bilet istasyonlardan ya da yüzde yirmibeş fazlasına trende alınabilirdi ama bir istasyonda bilet gişesi yoksa, trende ceza kesilmezdi. Pek çok istasyonda akşam beşten sonra bilet satılmazdı, çün-

kû karanlık bastıktan sonra bir başına kaldığı gişesinde para bulundurmak bilet satan memurun hayatına mâl olurdu kesinlikle. Karanlık bastıktan sonra, trende biletler normal fiyattan satılırdı. Yolda biletleri toplayan bir görevli, yolcuların şapka şeritine gidecekleri yerin yazılı olduğu bir kağıt parçası sıkıştırır, böylece çok sayıdaki yolcularının hesabını tutmuş olurdu.

Askerler genellikle oturdukları yerde, okuma kitaplarını açıp okuma öğrenmeye çalışırlardı. Tümü Kızılderili olurdu ve çok azı okuma yazma bilirdi ama öğrenme isteği ile doluydu hepsi de. Birbirlerine yardım ederlerdi; biri 'eso' yazmayı öğrenir öğrenmez, bu başarısını dostlarıyla paylaşmak, onlara da öğretmek için canla başla uğraşmaya koyulurdu.

Saat sekize doğru, büyük bir kasabayı andıran bir istasyonda kahvaltı molası verdi tren. Bay Pratt'la birlikte, trenden inip, tipik bir istasyon büfesine girdik; bir Çin kahvesiydi burası elbette. Aslında, yemek yemek için Çinlilerin işletmediği bir yer bulmak olanaksızdır buralarda.

Kahvaltıdan sonra istasyonda dolaşmaya başladık. Seyyar satıcı kaynıyordu burası ve bir tren istasyonunda bulunacağını aklınızdan bile geçirmeyeceğiniz pek çok şey satıyorlardı; papağanlar, kaplan yavruları, yetişkin kaplan derileri, canlı, iri, eti makbul kertenkeleler, çiçekler, elde yapılmış sepet örgüsü kafeslerde ötücü kuşlar, portakal, domates, muz, Hint kirazı, ananas, tarlalardan yeni toplanmış şeker kamışları, şekerlemeli meyveler, lahmacunlar, kızarmış tavuk, kurutulmuş balık, haşlanmış dev pavuryalar, şişeler dolusu kahve, limonata, bira, şarap... Paçavralar içinde, yalınayak Kızılderili kız-

lar tren boyunca koşuşup, kendilerini hizmetçi, ya da ahçı olarak işe alacak birini ararlardı.

Trenin durduğu yirmi dakika süresince, istasyon panayır yerine dönerdi. Bizim tren ve akşam treninin durduğu anlar dışında bir ölüm sakinliği içinde uykuya dalardı her şey. Ama şimdiki hali insanın başını döndürmeye yetiyordu. Bazen geçen bir yük treni, hiç değilse demiryolu görevlilerinin biraz kımıldanmasına neden olur ama inip binen yolcu olmadı mı, istasyon uyuşukluktan ve daldığı uykudan sıyrılamaz. Günlük yaşamın en önemli bölümüdür sabah treninin orda durduğu yirmi dakika; bu süre içinde satış yapamayan satıcı o günlük şansını yitirmiş demektir.

Öğle vakti daha büyük bir istasyonda yemek için kırk dakika kadar mola verdik. İstasyon lokantasındaki büyük masalara otuz kişilik servis yapılmış ve tabakların yarısına da çorba konulmuştu, çünkü lokantacı bir bakışta kaç kişinin yemek yiyeceğini anlayabilirdi.

Sonra uzun ve yorucu bir öğleden sonra boyunca ormanlardan, geniş kırlardan ve fundalıktan geçtik. Öğle üstü buluştuğumuz karşıdan gelen tren en yakın şehirden sabah gazetelerini getirmişti, bunlar trende satıldı.

Akşam saat dokuzda, Pratt'ın çiftliğinin yakınındaki küçük istasyonda indik trenden. Aynı zamanda postahane işini gören bakkala uğradık. Bay Pratt, dükkan sahibi bay Gomez'le selâmlaşıp, beni tanıştırdı.

Böyle bir yerde yemek bulunmazdı ama bu aç kalacağınız anlamına da gelmezdi; hatta şahane bir sofra da donatabilirdiniz. Bir kutu alabalık, birkaç kutu zeytinyağlı İspanyol sardalyası, birkaç kutu

Chicago'da hazırlanmış Viyana sosisi, bir paket Kraft peyniri ve kraker aldık. Ekmek ya da francala yoktu. Bu iklimde ekmek hemen bayatlar, küflenir ve küçük kırmızı karıncaların saldırısına uğrar.

Konserve yiyeceklerimizin yanı sıra, bay Gomez'den bira almıştık; şişeler boşalınca tequila stoğuna daldık. Bir süre sonra, gömülecek hale gelmiştik neredeyse. Bilardo odasına gidip, battaniyelere sarındık ve yere uzanıp uyuduk. Bay Gomez'in yatağı daha yumuşaktı. Karısının yanına gitti.

Tam olarak anımsayamıyorum ama ya tek bir kadını, ya da genel olarak kadınları düşünerek uykuya daldım, ertesi sabah da özel olarak bir kadın tarafından uyandırıldım. Bayan Pratt'dı bu kadın. Ford'uyla çiftlikten alışveriş yapmak için bakkala gelmiş ve hiç beklemediği bir anda, üstelik bilardo odasında, yerde, iyice sarhoş bir halde bulmuştu kocasını.

Dünya kurulalıberi, suçsuzlar cezalandırılmışlardır hep. Ben de suçsuzdum, bu yüzden cezamı çekecektim. Bay Pratt örnek bir kocaydı ama sokakta bulduğu bir serseri olan ben onun aklını çelip, kötü yola sürüklemiştim. O iyi Bay Pratt kendi başına böyle bir şey yapabilir miydi hiç? Elbette, hayır!

Ayrılırken, Bay Pratt, Gomez'e göz kırptı. Erkekler, hele ikisi de karılarıyla iyi geçinmeye çalışan kocalarsa bu işareti anlarlar her zaman.

«Şimdi!» dedi Gomez. «Şu kadar kutu sardalye, sosis, peynir,» gene bir göz kırpma. «Siz iki küçük şişe bira, Bay Gales dört bira üç tequilas içtiniz. Hepsi bu kadar. İçkileri de ekledim hesaba.»

Bayan Pratt kocasından hoşnuttu. (Odanın bir köşesine yığmış olduğumuz yirmi, otuz şişenin be-

delini Gomez'e sonradan ödeyebilirdi. Arası iyiydi Gomez'le). Ama Bay Pratt bana öyle pis bir bakış fırlattı ki, ciddi olarak hemen oracıkta anlaşmayı bozmayı düşündüm. Sürüyü yola hazırlamak işi için en az iki haftayı Bayan Pratt'ın evinde geçirmem gerekiyordu, bu süre içinde bana yapamayacağı şey yoktu bu kadının.

Bir düşünün. Onun iyi huylu, ağırbaşlı kocasını öyle bir hale sokmuştum ki şimdi bile, birkaç saatlik bir uykudan sonra gözleri kıpkırmızı, şiş şişti ve zorlukla ayakta durabiliyordu. Evli adamlarla içki içmek akıl kârı değildir. Hep bir belâ çıkar sonunda. Onlar apayrı bir ırktırlar.

Bayan Pratt genellikle ağırbaşlı olan kocasını Ford'a soktu. Kendisi de direksiyona geçip, gürültüyle arabayı işletince rahatladım biraz. Kocasının yanlarında çalışmak için beni tutmuş olması umurunda değildi hiç - bırak yürüsün serseri! Ama istasyondan çiftliğe kadar yirmi kilometre yürümek düşüncesi öyle dehşette bıraktı ki beni, o hızla Bay Pratt tam anayola çıkan dönemeci geçerken deli gibi koşup açık bagaja attım kendimi. Ama dalışım yeterince kuvvetli olmadığından, vücudumun büyük bir kısmı ve bacaklarım dışarıda kaldı. Yol boyu bizi gören Kızılderili işçiler, beni Bayan Pratt'ın istasyondan aldığı bir manken sanmışlardır sanırım. Belki de Bayan Pratt'ın yolda beni ezdiğini ve kimseye haber vermeden çiftliğe götürüp gömmeye götürdüğünü düşünmüşlerdi.

Çiftliğe vardığımızda kimse ilgilenmedi benimle. Bayan Pratt, Fordu damı saz kaplı bir ambara çekti ve beni o halde bırakıp, kocasıyla eve girdi. Bir süre sonra, bu rahatsız yerden sürüne sürüne çıktım ve ön kanepeye geçtim.

Uyandığımda güneş aşağılardaydı. Doğuyor muydu, batıyor muydu anlayamadım. Yabancısıydım buraların. Kendimi toparlamaya çalışıyordum ama çevreye uyduramamıştım daha kendimi.

«Hey, aşağıdaki, bu kadar uyuduktan sonra ayılabildin mi bari?» Bayan Pratt'tı bu, çiftlik evinin sundurmasından sesleniyordu. «Aptal kocam tam da adamını bulmuş yani. Sürüyü dosdoğru Panama Kanalına sokarsın her halde, seni gidi ayyaş herif! İyi ki orada kanal var, yoksa Brezilya'ya ya da sürüyü götüreceğin başka akla hayale gelmedik bir yere kadar seni kovalamak zorunda kalacaktık. Gel içeri de bir şeyler ye şimdi.»

Bu iyi kadını daha fazla kızdırmamak için her yemekten biraz yedim. Bayan Pratt tabağındaki yemekle meşgul görünüyordu. Başını hiç kaldırmıyor, beni tanımamazlıktan geliyor, kendisine bir şey söylediğimde de homurdanıyordu. Biliyordum bu oyunu. Karısına onu benim ayarttığımı, artık benden sıtkının sıyrıldığını ama bir kez epey para vermiş olduğu için beni sürüyle yollayacağını ve sonra da benimle ilişkisi kalmayacağını söylemişti.

Bayan Pratt bir ara mutfağa gidince, «Bak, dinle,» dedi. «Bir iyilik et de oyunu bozma. Yarına kadar hiç bir şey kalmaz. Kötü kadın değildir; gerçekten, pırlanta gibi bir kalbi vardır. Ama içkiye tahammül edemez.» Birden değişti sesinin tonu. «Başkanın, bayrağın sonra da sürünün onuruna içmeye zorlamamalıydın beni. Sana içmediğimi söylemiştim daha önce. Ama onura içmeye başladığında ne yapabilirdim ki? Haksızlıktı bu yaptığın!»

Ne! Bu da ne demek oluyordu? - Oh, Bayan Pratt dönmüş odaya, o da başlamıştı rolünü oynamaya. Çok da iyi beceriyordu hani. Son kelimeleri

söylerken sesi öyle gürlüyordu ki, bunun etkisiyle Bayan Pratt dimdik oturdu sandalyeye. Sanki 'İşte, bak kocan ne kadar namuslu bir adam. Vatanseverliği yüzünden içer o yalnızca, oysa sen aşağılık biri olduğun için yaparsın bu işi' diyordu davranışıyla.

Yemekten sonra, affedilmiştik artık. Yatağımı gösterdiler, hemen yatıp uyudum.

22

Ertesi sabah, hemen kahvaltıdan sonra, atlara binip, kendime bir at seçmem için büyük çayırlığa gittik. Bu atlar bu çayırlarda doğup büyürlerdi; Bay Pratt'ın çiftliğinde ahır yoktu. Ufak tefek olan bu hayvanların tüyleri pösteki gibi, yeleleri ve kuyrukları uzundu. Daha insan kokusu alır almaz kaçıyorlardı dörtnala.

Yılda iki üç kez bu atlar çiftliğin yakınındaki bir ağılda toplanırlardı. Burada insanlara alışmaları için su ve yem verilir, bağlanır, gem ve eğer vurulur, en sonunda da üstlerine binildikten sonra gene çayırlığa salınırlardı. Böylece eğiticiler, atın gururunu incitip, sabır ve özenli bakımla, atların yabanıllaşmasını önlerlerdi.

Seçtiğim at ne en yabanılı, ne de en evcilleşmişiydi ama yorucu bir yolculuğa dayanabilecek güçte görünüyordu. Etrafını çevirip, kementle yakaladık ve çiftliğe götürdük. Orada bir ağaca bağlayıp, kendi haline bıraktım hayvanı. Biraz yem attım önüne, aldırış etmedi, daha sonra verdiğim ta-

ze otları da yemedi. Ben de o gün ve gece boyu aç, susuz bıraktım onu. Ertesi sabah biraz daha ot götürdüm; gene ürküp, ip boyunca kaçtı. Şimdiye dek yalnızca küçük ırmaklardan ve yağmur birikintilerinden su içmiş olduğu için önüne koyduğum kovayı hemen devirdi.

Zamanla çabalarım, daha doğrusu açlığı, inadını kırdı; böylece benim varlığım ile yiyecek arasında bir ilişki kurmaya başladı. İki gün geçtikten sonra, yaklaşıp sağrısını okşayabildim. Tirtir titredi korkudan önce, ama bir süre sonra yatıştı. Bütün zamanımı ata harcayamıyordum elbette. Yalnızca yemek molalarında çiftliğe döndüğümüzde ilgileniyordum onunla; bunun dışında sürüyü yola hazırlamak bütün günümü alıyordu.

At bana iyice alışınca, demirsiz bir gem taktım, ağzının çevresindeki gem kayışını da çok bol bağladım. Bir at, eğer hoyratça davranılarak bozulmamışsa, ağzına demir koymadan binebilirsiniz üstüne, hem de büyük bir rahatlıkla. Ağzını yırtıp, mahmuzlarla böğrünü kan revan içinde bırakmadan ata söz geçiremeyeceğiniz inanışı tümüyle yanlıştır.

Sonunda eyerledim; çiftliğe yemek için her gelişimde kayışları biraz daha sıkıştırıyordum. Aynı zamanda eğeri bastırıp, binecekmişim gibi ağırlık koyuyordum üstüne. Sonra üzengileri taktım; boşta sallanıp, böğrüne çarpıyorlardı. Binecek gibi bir ayağımı üzengiye koymaya başladım. İlk denemede çifte atıp, öteye kaçtı ama bir iki gün içinde üzengilerin çarpıp sallanmasına iyice alışmıştı. Sonra saldırıya geçip, bir bacağımı eğerin üstünden geçirdim ve hemen atladım aşağı.

Bütün bu süre boyunca, at kimi uzun, kimi kısa tuttuğum bir iple bağlıydı hep. Sonunda binmeye

kalkıştım. Gözlerini bağlayıp, eyerin üstüne atladım. Kımıldamadan durdu ama bütün vücudu titriyordu. Hemen yere atlayıp, boynunu ve sağrısını okşadım ve yumuşak bir sesle durmaksızın konuştum. Sonra gene bindim üstüne. Gene titreyip, olduğu yerde döndü ama beni üstünden atmaya uğraşmadı pek, hele ağaca çarpınca artık hiç kımıldamadı. Bu kez topuklarımı dayadım böğrüne. Huysuzlandı ama artık korkulacak bir şey olmadığını anlamıştı. Gözbağını çıkardım ben de. Çevresine baktı. Daha üstündeydim; onunla konuşup okşayarak güvenini kazandım iyice.

Şimdi üstündeyken onu yürütmem gerekiyordu. İlk günden beri, arkasına ince bir dalla hafifçe vuruyordum onu bu işarete alıştırmak için. Bir gün üstüne binip, yakındaki bir çocuğa ipi çözmesini işaret ettim. At, kendisinden ne istendiğini anlamadan durdu olduğu yerde. Dalla dürtükledim - işe yaramadı. Dalı bu kez var gücümle indirince, öyle bir fırladı ki! Çayırlıkta dilediğince koşabilirdi, ama yalnızca benim denetimim altında elbette. Dörtnala koştuğu bile oldu ama ben gittikçe artan bir kuvvetle çekiyordum dizginleri. Sonunda bunun durması ya da yavaşlaması için bir işaret olduğunu anladı. Onu eğitirken sabırlı davranıp, gururunu incitmediğim için bu güçlü, kabarık tüylü üç yaşındaki hayvan çok iyi bir binek atı oldu sonunda. Ona, çingene anlamına gelen Gitano adını koydum.

Uzun insanlık tarihi boyunca, bir tay benzer bir şekilde binicisine alıştırılmış mıdır bilmiyorum! Ama yöntemin çok iyi sonuç verdiğine göre, çok yanlış olması olanaksız.

Sürüyü de yola hazırlamam gerekiyordu. Bunun ne demek olduğunu ve nasıl yapılacağı hakkında en

ufak bir fikrim yoktu. O zamana dek bir otlaktan diğerine elli sığır bile gütmemiştim. Ama bay Pratt atmaca gibi, sürüyü uzun yolculuğa hazırlarken yaptığım her hareketi izlediğinden, arada sırada gösteriş yapmak gerekiyordu. İsterseniz utanmazca bir blöf deyin buna. Belki de haklısınızdır. Ama yaşantım boyunca bazı anlarda kuru sıkı atmamış olsaydım, çok önce ayrılmıştım bu dünyadan.

Düşüncem (doğru olup olmadığını bilmiyordum) sürünün ortasında, bir aile merkezi oluşturacak küçük bir hayvan grubu kurmaktı. Diğer hayvanlar da daha küçük gruplar halinde onların çevresinde toplanır ve zorlamadan bir arada olmaları sağlanırdı. Çünkü sığırlar, köpekler, atlar, kurtlar, filler, zebralar, ceylanlar ve balıklar gibi pek çok nedenle haklı olarak gruplar ya da sürüler halinde yaşamayı yeğleyen hayvanlardandırlar.

Önce boğaları ayırıp, baş olarak bir boğa aradım. Hepsini bir ağıla kapatıp, aç bıraktım. Bu arada sürüyü, iki üç yaşındakileri, öküzleri ve diğer boğaları diğer başka bir ağıla topluyordum. Teker teker her birinin bu uzun yolculuğa dayanacak kadar sağlıklı olup olmadığını gözden geçirdim. Sağlam çıkanları, sürü olma hissini kazanmaları için, çitle çevrili bir otlağa kapadım. Otlağa üç yüz baş hayvan toplandığında, artık boğaların hazır olduğu fikrine vardım.

Onları seçilmiş olan hayvanların otlağına sürdük. Bu şerefe ilgi duymayanlar ellerinden geldiğince öteye kaçtılar ve beşi arasında başladı başkanlık savaşı. Her yanından kanlar akan galip, ileriye çıkmış olan kızışmış bir ineğe saldırdı hemen. Vakit kaybetmeden, boğaların yaralarını sardık, kazanan da yorulup kendine gelince yarasına bakıldı. Eğer

yaralara hemen bakılmazsa, kısa sürede kurtlanırlar, bunları temizlemek de uzun ve yorucu bir iştir.

Kurtçuk ve keneler her yerde sürülerin başına belâdır ama tropiklerde büyük bir sorun haline gelirler. Sığırlar zayıflamaya başlarsa, derileri kuruyup ölür; bu durumda zayıf sığırların diri diri kurt ve keneler tarafından yenip bitirilmesi işten bile değildir. Ama sağlıklı hayvanlara gelmez bunlar zaten, gelen bir kaçı da kolaylıkla yokedilir.

Bin baş sığırı elden geçirip yola hazırladıktan sonra çok eli açık bir insan olan bay Pratt, bin tanesi içinde bu uzun yolculuk sırasında kesinlikle hastalanacak ya da ölecek olan beşine karşılık bana fazladan beş tane sağlam sığır verdi.

Sonra yol giderlerini karşılamam için yüz gümüş peso ve güç bir durum karşısında bozdurmam için birkaç çek, sürüyü götürmeye yetkim olduğunu belirten bir kağıt ve bir harita verdi bay Pratt.

Bu harita hakkında hiç konuşmamak en iyisi. Bir haritaya istediğini koyabilirsiniz; yollar, ırmaklar, köyler, otlaklar, küçük göller, boğazlar daha neler neler. Kağıt sabırlıdır, hiç bir şeyi istememezlik etmez. Ama haritada bir ırmak ya da köprü olması onu gereken yerde bulacağınız anlamına gelmez.

Bayan Pratt'ı küfrederken dinlemek büyük bir zevkti; ağzından çıkan iki sözcükten biri, «orospu çocuğu», «piç», «s.....» ya da aynı güzel anlatımın başka örnekleriydi. Onlarınki gibi bir çiftlikte çok yalnızlık çekilirdi ve geceler çok uzun olurdu, bu yüzden bir sığır çiftliğinde olabildiğince hareketli bir yaşam sürdürdüğü için suçlayamazsınız onu. Zavallı kadın bir köy ya da kasabada otursa, bütün gün komşularla çene çalıp dedikodu yaparak tüketeceği fazla enerjisini burda başka hangi

yolda harcayabilirdi ki? Onun için her şey orospu çocuğu idi; kocası, ben, Kızılderililer, kahve fincanına düşen sinek, mutfaktaki Kızılderili kız, kestiği parmağı, masaya çıkıp, çorba kabını deviren tavuk, çok yavaş giden atı - evet, yerle gökyüzü arasındaki her şey orospu çocuğu idi bayan Pratt için.

Bir pikapları vardı ve hemen hemen her gece dansediyorduk. Bazı nedenlerden ötürü mutfakta çalışan Kızılderili hizmetçi ile dans etmeyi yeğliyordum ama bayan Pratt, çok daha iyi dansediyordu. O kadar iyi anlaştık ki, bir gece kocasının yanında açıksözlülükle eğer kocası ölür ya da onu boşarsa, benimle evlenmek isteyeceğini söyledi.

İyi bir kadındı bayan Pratt; çok iyi bir kadın. Onun aleyhinde tek bir sözcük bile söyletmem. En vahşi ata binen, bir başçavuşu bile şaşırtacak şekilde küfür eden, önünde en belâlı sığırtmaçların bile titrediği ve haydutların uzak durmayı yeğlediği kocasının yanında -ki seviyor görünüyordu epey ciddi olarak, öldüğü ya da ayrıldığı zaman benimle evlenmek isteyeceğini söyleyebilen bir kadın- allah kahretsin, böyle bir kadın, zayıf denilen cinse pek ilgi duymaksızın bile sizi tahrik edebilir.

Ayrılırken, Ethel Pratt uzun verandada durup, el salladı.

«İyi şanslar! Bu çiftlik her zaman sana açıktır, istediğin zaman gelebilirsin. Hey, Suarez, seni pis köpek, seni gidi allahın cezası orospu çocuğu, o siyahın kaçtığını görmüyor musun? S... gözlerin nerde? İyi o zaman, hadi güle güle!»

Şapkamı salladım ve Gitano'nun sırtında uzaklaştım çiftlikten.

23

İşte, yola çıkmıştık. Yer gök çınlıyordu bağırıp çağırışmalar, Kızılderililerin tiz perdeden haykırışlarıyla.. Havada şaklayan kısa saplı kırbaçların sesi, nal sesleri, bir bölük hayvan ürküp kaçıştığında, sürüden kopmamaları için itiştirilip kakıştırılırken çıkan büyük gürültü birbirine karışıyordu.

İlk gün her zaman en güç geçeni olduğundan, Pratt da benimle geldi. Sürü daha birbiriyle kaynaşmamıştır ve birliktelik duygusu ancak birkaç gün yolculuktan sonra; sürü başkan boğayı tanıyıp, ortak yakınlıklarının kokusunu aldıklarında gelişir. O zaman aile duygusu, daha doğrusu sürü duygusu doğar ve hayvanlar sürüyle birlikte olmak isterler artık.

Ama bir çobanla, bir köpeğin güttüğü koyun sürüleri gibi içiçe durmazlar. Bu sığırlar, bay Pratt'ın on iki bin başlık sürüsünün içinde, çok büyük otlaklarda doğup yetiştikleri için geniş yere alışkındılar ve çevreye yayılıp dağınık, başı boş bir halde ilerlemek istiyorlardı. Beraberimizdeki köpekler çabucak

yorulduklarından, ancak küçük işlerde varlık gösterebiliyor, pek yararlı olamıyorlardı. Bu yüzden atların sırtında sürekli bir ileri bir geri dörtnala gidiyor, ordan oraya seslenip, bağırılıyordu.

Çocuklarla işaretleşmek için bende bir polis düdüğü, yardımcımın da sesi benimkinden kolaylıkla ayırdedilen normal bir düdüğü vardı. Yardımcımı sürünün başına koyup ben arkaya geçmiştim çünkü arkadan gidiş alanımız daha iyi görülüyordu ve buradan yönetmek daha kolay geliyordu bana.

Dev bir sağlıklı, yarı yabanıl sığır sürüsünden daha güzel bir manzara olamaz! Önüm sıra, kalın boyunları, yuvarlak vücutları, gururlu, güçlü boynuzlarıyla ilerliyorlardı. Dalgalı bir denizin gücünü, diriliğini anımsatıyordu. Vahşi doğanın bir bölümü ortak bir amaç temsil ediyordu; kendi iradesi, kendi istekleri, kendi düşünce ve duyguları ile bir yaşamı.

Eğerin üstünde, bu boynuz, ense ve sırt okyanusunu seyrediyordum. Hayvanların geniş sırtlarına basa basa öndeki boğalara dek gidebilirdim belki de.

Hayvanlar tek tek ya da hep birlikte böğürüyorlar, kavga edip, birbirlerini itiştiriyorlardı. Sürücülerin bağırışları can seslerine karışıyordu. Güneş pırıl pırıl gülücükler dağıtıyordu. Her şey yemyeşildi - sürekli yaz ülkesiydi burası. Oh, zengin efsane, dans ve türkü kaynağı ile güzel, ilkbahar ülkesi! Bütün dünyada eşin yok senin.

Türkü çağırmadan duramıyordum. Aklıma ne gelirse söylüyordum; ilâhiler, tatlı halk türküleri, aşk şarkıları, maniler, opera aryaları, sarhoş şarkıları ve açık saçık şarkılar. Şarkıların neden sözettiği umurumda bile değildi. Ezgisinin ne önemi vardı? Neşey-

le dopdolu kalbimden, içimden geliyordu türkü söylemek.

Hava büyülüyordu insanı. Tropikal fundalığın sıcak nefesi, ilerleyen sürünün sıcak, boğucu ter kokusuna karışıyor, rüzgâr, yakınımızdaki bataklıktan çıkan ağır kokulu buğuyu bize getiriyordu.

At sineği ve diğer böcek bulutları vızıldayarak sürünün tepesinde döneniyor, parlak yeşil sinek kümeleri hayvan gübrelerinin peşi sıra bizi izliyorlardı. Karatavuk sürüleri de bize eşlik ediyor, hayvanların sırtına konup, kene ve böcekleri avlıyorlardı. Daha da sözünü etmediğim binlerce yaratık bu büyük sürü sayesinde yaşamını sürdürüyordu. Yaşam, yaşam! Her yerde yalnızca yaşam vardı.

Birkaç gün dikenli tellerle çevrilmiş olan tarla ve çayırlar arasından ilerledik. Bu otlakları sahiplerinden izin almadan kullanamazdık elbette. Bu yüzden sürü, yol kenarlarında otlamak zorunda kaldı ama bol ot olduğu için hiç sıkıntı çekmedi. Yağmur mevsiminden kalan su birikintileri de içecek gereksinmelerini karşıladı.

Yoldan araba ya da kamyon geçtiği zaman işler iyicene karışıyordu. Sürüyü yolun kenarına toplamamız gerekiyordu ama o karışıklıkta sürü dağılır, tek başlarına ya da grup halinde gerisin geri kilometrelerce koştururlardı. O zaman kovalayıp, önlerini keser ve sürünün olduğu yere götürürdük onları.

Başka bir sürünün, üstelik genellikle başlarında sığırtmaçları olmadan otladıkları açık otlaklara geldiğimizde gene kargaşa çıkıyordu. Bazen o sürünün hayvanları bizimkilerin içine karışırlardı ve onları, bir kez olduğu gibi bütün bir günümüzü alsa bile, tek tek ayırmak gerekiyordu, çünkü başka bir sürüye ait tek bir sığırı bile sürümüze katıp götüre-

mezdik. Böyle bir şey, öncelikle benim, eninde sonunda da bay Pratt'ın başına büyük dert açardı.

Bazen sürülerinden ayrılan hayvanlardan kurtulamıyorduk bir türlü. Ya boğalarımızdan hoşlandıklarından ya da belki sürünün kokusunu sevdiklerinden bizi izlemekte ısrar ediyorlardı. Benim, bir bakışta sürüye giren yabancı bir hayvanı ya da sürünün gerisinde kalan bir sığırımızı farketmem gerekiyordu, oysa damga ve hayvanların üzerindeki diğer çeşitli işaretler genellikle birbirine çok benziyordu ve görülmeyecek kadar siliktiler. Yardımcım bir kızılderili sürücü ile birlikte bizim sürü daha yaklaşmadan diğer sürüleri kovalıyordu ama gene de birkaç düzine sığırımız ne yapıp edip öbür sürüye karışmayı beceriyorlardı. İşte o zaman kızılca kıyamet kopar, onları bulana dek tere batardık, dilimiz damağımıza yapışırdı.

Bin baş yarı yabani sığırı, geri kalmış, yarı-ilkel bir ülkede nakletmek ile karşılaştırıldığında, bir orduya kumanda etmek çocuk oyuncağı kalır. Erlere yapmalarını istediğiniz şeyleri söyleyebilirsin. Oysa sığır sürüleri sözden anlamaz; her şeyi bir başınıza yapmak zorundasındır. Komut veren de komutları yerine getiren de sen olursun.

Genellikle öğleden sonra beş sularında eğer otlak ve su bulabilmişsek mola verirdik. Hayvanlar taze ot yerlerse bir gün, zorunlu olurlarsa iki gün susuz kalabilirlerdi ama üçüncü gün kesin olarak su bulmak gerekiyordu. Eğer su bulamazsam serbest bırakırdım sürüyü kendileri bulsunlar diye, ama su bazen öyle uzaklarda olurdu ki bir iki gün yitirdik sırf bu nedenle.

Geceleri iki kamp kuruyorduk; biri baş diğeri arka tarafta. Ateş yakar, kahve yapar, fasulye ya

da pirinç pişirir, ekmek hazırlar ve kurutulmuş etler yerdik. Sonra battaniyelerimize sarınıp, başlarımızı eğerlerimize dayar, göğün altında sert toprağa uzanırdık.

Jaguarları sürüden uzak tutmak için iki gözcü bırakırdım, onlar da gece boyunca nöbet değiştirirlerdi. Tıpkı bazı insanlar gibi geceleri ortalarda dolaşmayı seven sığırlar vardır; ve elbette gündoğumundan çok önce hayvanların hepsi uyanıp otlamaya başlarlar. Bunun için onlara bol zaman tanır, öğle üzeri de uzun bir mola verirdik.

Birkaç gün sonunda yalnızca bir boğa yitirmiştim. Girdiği kavgada öyle kötü yaralanmıştı ki boynuzla, öldürmek zorunda kaldık. Etinin en iyi tarafını kesip çıkardık, ince ince dilimledik ve kızgın güneşte kuruttuk. Sanki yitirdiğimiz boğayı karşılamak istermiş gibi, bir gece önce ineklerden biri doğurmuştu, bu da yeni bir sorun çıkarmıştı başımıza. Ufacık buzağı uzun yola gelemezdi ama öldürmekte istemiyorduk. Daha yeni başladığı yaygaracı yaşamını sürdürmesini istiyor, yavrusunu büyük bir sevgiyle yalayan anne ineğe acıyorduk. Böylece, buzağıyı kendi atıma aldım önce, sonra da yarım saat de bir başka bir atlıya geçti yavru.

Küçük buzağı gözdemiz olmuştu. Neşe kaynağımızdı hele hep yavrusunu taşıyan atın yanısıra koşturan anasına verdiğimizde halleri görülecek şeydi doğrusu. Bu birleşmelerde küçük buzağı annesinin memelerine yapışınca annesi sevinçten deliye dönerdi, yavrusunu uzun uzun yalar, böğürürdü. Büyüyüp ağırlaşınca bir yük katırına bindirdik.

Eğer yavrulayan ineklerin sayısı çok yüksek olsaydı, annelerin hepsine böylesine yakın ilgi göstermek olanaksızlaşacaktı elbette ama ancak üç inek

daha doğurdu yolculuk boyunca; hiç bir seferinde de ufak yavruları öldürmeye varmadı elim.

İyilik bilmezlik insanların öyle içine işlemiştir ki en iyisi bunun varlığını önceden kabullenip, bizi üzmesine izin vermemek. Öte yandan doğa ona yaptığımız en küçük iyiliği bile unutmaz. Hiç bir bitki ya da hayvan elinizden içtiği suyu, bir avuç samanı unutmaz. Bu küçük buzağılar ile anneleri de bilmeden, onlara göstermiş olduğumuz iyiliğin karşılığını verdiler.

Büyük bir ırmak kesmişti yolumuzu ve ne biz ne de kılavuzumuz sığ bir yer bulamamıştık. Irmağın aşağılarında sal bulduk ama salcı sığır başına o kadar çok para istedi ki bu şekilde ırmağı geçiş çok pahalıya gelecekti; daha da yol boyunca kesin olarak geçeceğimiz pek çok köprüye ve bineceğimiz sallara para ayırmam gerekiyordu. Salcı ile pazarlık yaparken, sürü ırmağın yukarısına doğru altı kilometre kadar daha ilerlemişti. Burada iki gün mola verdik çünkü ot çok boldu. Irmakta yıkandı hayvanlar; saatlerce suda kalarak suda ölen pek çok parazitten kurtuldular.

İki günlük dinlenmeden sonra, gene ırmağı geçme sorunuyla karşı karşıyaydık. Irmağa doğru sürmeye başladık onları, ama ırmak yatağının eğimini hisseder hissetmez geri dönüyorlardı; ırmak çok geniş değildi ama çok derin bölgeleri vardı.

Sonunda bir fikir geldi aklıma. Palalarımızı çıkarıp, birkaç küçük ağaç kestik ve ufak bir sal yaptık. Kementleri birbirine bağladık ve bir Kızılderili ipin ucunu alıp karşı kıyıya yüzdü. Öbür ucunu da sala bağlayıp ayrıca salı geri çekmek için de daha ince bir ip taktık. Buzağılardan birini sala koydum, Kızılderili de ipi çekerek buzağıyı karşı kıyıya çıkar-

dı. Salı geri çekip, ikinci buzağıyı da üstüne koyarak yolladık. Birkaç dakika içinde karşı kıyıya dört buzağı geçirmiştik.

Orada tek başlarına uzun, incecik bucakları üzerinde titreyerek güçlükle durdular ve hep bir ağızdan acıklı acıklı böğürmeye başladılar. Sesleri insanın içini parçalıyordu. Bu ufak zavallı yaratıkların böğürmeleri bize bu kadar dokunaklı geldiyse annelerini kim bilir ne kadar fazla etkilemiştir. Yavruların daha birkaç kez böğürmesine kalmadan, annelerden biri kendini ırmağa atıp karşı kıyıya yüzdü. Az sonra diğer üç ana da onu izledi. Sevgi dolu bir kavuşma sahnesiydi bu ama yapacak çok işimiz olduğundan seyredemedik doya doya.

Şimdi anne inekler böğürmeye başlamışlardı çünkü sürüden ayrı kalmışlardı; korkmuşlardı ve hısım akrabalarına kavuşmak istiyorlardı. Boğalar bir süre böğürmeleri dinleyip sonra karşı kıyıya yüzmeye başladılar. Başkan boğa aralarında değildi. Yalnızca genç boğalar geçmişti karşıya, büyük bir olasılıkla yaşlı boğaların baskısından kurtulup, yeni bir imparatorluk kurmak için ellerine bir fırsat geçtiğini düşünüyorlardı. Elbette hemen içlerinde başkan boğa olmak üzere bütün yaşlı büyük boğalar kıskançlığa kapıldı. Homurdana homurdana, bu haddini bilmez acemi çaylaklara bir ders vermek için atıldılar ırmağa.

Neyse ki serin su öfkelerini yatıştırdı; karşıya geçtiklerinde, kavga etme isteklerini yitirmiştiler oysa daha demin kıyıdan nasıl da öfkeyle soluyorlardı. Boğaların hepsi karşı kıyıdaydı artık, inekler ise yaşamlarının geri kalan kısmını boğalardan uzakta geçirmeye hiç niyetleri yoktu; nereye giderlerse gitsinler boğaları izlemek huyunda olduklarından,

şimdi de onların peşinden gittiler. Kısa sürede su, homurdanıp, etrafa su sıçratarak ellerinden geldiğince yüzmeye çalışan sığırlarla dolmuştu. Boynuzlu kafalar ve birbirini itiştirip kakıştıran geniş sırtlar hoş bir kargaşa görünümü yaratıyordu.

Geçiş tehlikeli bir durum aldığında bazıları geri döndü ve tam bu anda işe biz karıştık. Eğer ürkeklerin geri dönmesini önlemezsek, sürünün yarısı onların izinden gidebilirdi; birbirleriyle dövüşürken, hızlı akıntıda düz ilerleyemiyorlardı ve hangi kıyıya yüzeceklerini şaşırmışlardı. Atlarımızla ırmağa daldık, bağırıp, kırbaçlarımızı kullanarak hepsini karşı kıyıya sürdük. Üçü akıntıya kapılarak ırmağın aşağısına sürüklendiler, yetişip kurtaramadık.

Bu geçişte topu topu bu üç inekti tüm yitirdiğimiz. Ucuza atlatmıştık çünkü zaten hayvanlarda iş yoktu; yol boyunca başımıza dert açmışlardı, dayanıksız, tembel hayvanlardı. Bir alayda ise ne kadar az miskin varsa o kadar iyidir. Hayvanları bıraktık bir güzel dinlensinler diye, biz de kamp kurduk. O gece iki yaşındakilerden birini jaguar parçaladı da ruhumuz bile duymadı. Ertesi sabah bulduğumuz leş ve ayak izleri anlattı bize olanları.

Her bakımdan iyi kurtulmuştuk bu belâdan. Salla geçmek bir haftamızı alırdı, ayrıca yüzlerce peso ödemek zorunda kalacaktık o yolla bile yitirdiğim hayvanlar olacaktı. Saldan atlayan sığırlar olabileceği gibi ırmak kıyısında o kadar uzun süre kalsaydık jaguar ve timsahlara daha çok kurban verirdik. Bu nedenle harcamadığım pesolar kazancıma eklenmişti.

Irmağı geçişteki başarımı sevgili küçük buzağılarıma borçluydum. Onlara ve analarına gösterdiğimiz sevgiyi fazlasıyla ödemişlerdi.

24

Gerçek bir sığır nakli haydutlar ve sığır hırsızlarından ayrı düşünülemez. Hatta ortaya çıkmazlarsa epey şaşırırsınız. Bizimki gibi büyük bir sığır naklinin gizli tutulması olanaksızdı. Bizi görenler haberi yayıyorlardı ve çevredekilerden kimin gözcü, kimin sığır hırsızı, kimin haydut olduğu belli olmuyordu hiç.

Bir sabah rastladık onlara. Öyle zararsız görünüyorlardı ki, insan, pazara giden ya da iş arayan ırgatlar sanabilirdi onları. Yandan yanaştılar bize.

«Merhaba!» diye seslendi başkanları. «tequila var mı?»

«Hayır,» dedim «Tequila yok. Ama tütünümüz var. Birazını alabilirsiniz!»

«İyi. Alırız. Mısır yaprağınız var mı?»

«İki düzine verebiliriz.»

«Onları da alacağız. Peki, paradan ne haber? Köprülerden geçiş ve feribotlar için para olmalı yanınızda.»

İşler kızışıyordu - para.

«Yanımızda para yok, yalnızca çekler var.»

«Çek mi? Saçma. Okuma bilmem ki!»

Aralarında konuştular, sonra sözcüleri atını yanımıza sürdü.

«Para arayacağız.»

Ceplerimi, hurçları, eğeri, giysilerimi aradı ama para yerine yalnızca çekleri buldu ve doğru söylediğimi kabul etmek zorunda kaldı.

«İnekler epey işimize yarayabilir,» dedi.

«Benim de işime yarardı,» dedim «Sahipleri ben değilim. Bu sürüyü götürmekle sorumluyum yalnızca.»

«O zaman birkaç tane almam seni bir zarara sokmaz.»

«Buyur, başla hemen,» diye onayladım. «İstediğini al. İyi bir ineğim var ama bacaklarından biri sakat. Üç ay sonra süt verecek. Ayağını iyileştirebilirsiniz, kötü durumda değil.»

«Nerede?»

Sürüden ayırttım onu, beğendi. Bu arada, sürü ilerlemeye devam ediyordu çünkü onları ordu gibi tek bir komutla durdurmak olanaksızdı. Hırsızlar da mecburen yanımız sıra geliyorlardı.

Başkan, «Birini sen verdin, şimdi de ben kendim seçeceğim bir tane,» dedi.

Seçti bir tane ama sığırlardan anlamıyordu pek ve aldığı sığırı yitirmek hiç üzmedi beni.

«Şimdi sen seçebilirsin,» dedi.

Yaptım dediğini. Sonra kendisi seçti. Bu kez süt ineklerinden birini almıştı.

«Gene senin sıran!» diye seslendi.

Küçük bir şaka yapmak gerekiyordu artık. Eğerinde süt ineğinin buzağısını taşıyan adamıma seslendim. «İşte, yavrusunu seçiyorum,» deyip, küçük

buzağıyı verdim eline. Bu işten hoşnut kalmıştı ve buzağıyı büyük hayvan yerine saydı. Ama eli açıklığından yapmadı bunu, Oh hayır. Pek çok kişi inek sağamaz, ya da yalnızca buzağı süt emerken, sağabilirler. O sırada kendiliğinden akıtır sütünü inek. Bu yüzden buzağı o adamın çok işine yarardı. Artık ailesi için ya da satmak için süt sağabilirdi inekten.

İnek seçme sırası ondaydı şimdi.

Ayrıldıklarında, yanlarında yedi inek ve bir buzağı vardı; bana yüzyetmiş beş pesoya patlamıştı bu iş. Elbette, bay Pratt'la anlaşma yaptığımda haydut olasılığı hesaba katılmıştı; önemli olan haydutlara nasıl davranacağımdı. En iyisi işadamlarıyla olduğu gibi pazarlık etmek ve akıllı davranmaktır; işte kanıtı, yedi buçuk yerine pekâlâ on beş tane inek de alabilirlerdi.

Taşıma ücreti gibi bir giderdi bu da. Raydan çıkan bir tren, batan ya da yanan bir gemi gibi bir iş riskiydi. Bu ülkede o zamanlar hiç bir çiftçi sürüsünü sigorta etmezdi; sigorta şirketleri anlaşma yapmak için korkunç para isterlerdi. Başka bölgelerde, depolama, taşıma ücreti, besleme, su verme, vergiler ve izinlerse, bizde de iş riski haydutlardı. Burada hesaba katmak gereken tehlikeler, ırmaklar, dağlar, boğazlar, vadiler, kumluk alanlar, susuz yollar, haydutlar, jaguarlar, çıngıraklı yılanlar, zehirli yılanlar ve en kötüsü de yolda rastlayabileceğiniz başka bir sürüden kapılan salgın hastalıktı.

Burada, zararı her şeyin büyüklüğü karşılar; toprağın, sürülerin, yavrulamanın, çoğalmanın büyüklüğü. Bay Pratt'ın on iki bin başlık sürüsü bu bölgenin en büyük sürüleri arasında değildi. Haydutlar ve hırsızlar etkenlerden yalnızca biriydi. Elbette, haydutlara ateş açmak, ya da askeri güçleri çağırmakla

tehdit etmek de mümkündü. Bazı aptallar yapabilir bunu. Filmlerde başarılı örneklerini seyredebilirsiniz her zaman; yakışıklı bir sığırtmaç üç düzine haydutu kaçırır. Filmlerde, evet, gerçek yaşamda, hayır. Gerçekte, durum çok, hem de pek çok farklıdır.

Gerçekte, haydutlar öyle kolaylıkla kaçıvermezler. Gerek duyduklarını almak haydutların doğuştan kazanılmış haklarıdır. İspanyol derebeyleri ile kilise işkencecilerinin yönetimi altında üç yüz yıllık bir kölelik ve boyun eğme, dünya yüzündeki en dürüst insanların bile ahlâkını bozmaya yeter. Benim haydutlarım, her şeyi böyle kolaylıkla, tatlılıkla, sohbet edip şakalaşarak aldıkları için memnundurlar. Böylece hepimiz hoşnut kalmıştık.

Şimdi yolu çok uzatmak gerekiyordu, çünkü önümüzde büyük bir kasaba vardı ve çevresinde otlak bulmak olanaksızdı. Bir ırmak yatağını, sonra da La Sierra dağ dizilerini aşmamız gerekiyordu.

Burada, hava serinledi. Bol su vardı ama otlaklar azalmıştı, hayvanlar ağaç yapraklarını yiyorlardı. Yapraklar, ot kadar doyurucuydu ve bu değişiklik sığırların hoşuna gitmişe benziyordu. Yaprakları nasıl ustalıkla kopardıklarını gördükçe, sığırların çok önceleri çayır ve bozkır hayvanları değil, orman hayvanları olduklarına inanasım geliyordu; fundalıklardan ve dalları alçakta olan bodur ağaçlardan besinlerini sağlamış, bu çeşit ormanları yok ederken ellerinden yalnızca uzun ağaçlar kurtulmuş olabilirdi.

Dağları aşmak çok yorucu oldu, çünkü bu otlak sığırları dağ patikalarına alışkın değildiler. İki tanesinin ayağı kaydı, biri şahane genç bir boğaydı. Neşe içinde çiftleşmekte olduğu inekle birlikte düştüler - bir aşk trajedisi. Aşağıdaki vadide parçalanmış

vücutlarını görebiliyorduk. Ben daha çok düşen olacağını sanmıştım doğrusu.

İki de yılan sokma olayı oldu. Bir sabah ineklerden ikisinin bacaklarının şişmiş olduğunu farkettik; inceleyince zehirli yılan dişi izlerini gördük. Ama inekler şanslıydı, çünkü öldürecek derecede zehir akıtmamıştı yılan. Yaraları yarıp, saf alkolle temizledik ve sıkıca sardık. O geçiş yerini ardımızda bıraktıktan sonra iki günlük mola verdik, bu arada inekler de iyileşti. Onları kurtarabildiğime sevindim epey.

O gece iki Kızılderili arasında, o yılanların çıngıraklı olup olmadığı üzerine korkunç bir tartışma koptu. Tehlikeli bir şekilde alevlenen kavgayı yatıştırmak için bir karşılaştırma yaptık.

«Castillo, eğer biri sana ateş edip yaralasa, hattâ daha kötüsü, öldürse, tabanca ile mi, tüfekle mi ateş edildiği farkeder mi sana?»

«Hayır, farketmez. Vurulmak vurulmaktır.»

«İşte, çocuklar aynı şey inekler için de geçerli. Zehirli yılanlar tarafından sokulmuşlar; ister çıngıraklı olsun, ister olmasın. Canları acıyor. Bundan ötesine aldırdıkları bile yok.»

«Haklısınız, zehirli bir yılan. Ne cins olduğu kimin umurunda.»

Bu sözlerimi öyle akıllıca buldular ki, yılanları bir kenara bırakıp, yılan sokmalarının iyileştirilmesi konusuna daldılar, çeşit çeşit şifalı bitkilerden ve Kızılderili ilâçlarından söz açıldı, böylece de kavga unutulup gitti.

25

Bir sabah gündoğumunda yola çıkmaya hazırlanırken, sürünün ötesinde ne olduğunu görüp, gideceğimiz yönü belirlemek için atımı bir tepeye sürdüm. Oradan, uzaktaki kiliselerin çan kulelerini görebiliyordum.

Hedefimiz, gündoğumunun titrek aydınlığında seçilebiliyordu artık. Çektiğimiz sıkıntılar sona ermek üzereydi. Orda, güneşin altın ışıklarıyla yıkanan kasabada neşeli güzel günler bekliyordu bizi. Kamp kurmalarını söyledikten sonra, sürüyü çayırlıkta bırakıp dörtnala kasabaya gittim atla ve bay Pratt'a telgraf çektim. Kampa döndüğümde akşam olmuştu; yakılan ateşler çevreyi aydınlatıyor, gözcülük nöbetindeki iki sığırtmaç atlarıyla ağır ağır dolaşıp, hayvanların uyumaları için türküler söylüyorlardı.

Gündüzleri yaşayıp, geceleri uyuyan varlıklar olan insanlar için tropikal gecelerin anlatılmaz bir gizi vardır; bizim gibi olan hayvanlar da tedirgin olurlar geceleri. Akşamları insanların kendilerinin koruyucuları olduklarını bildiklerinden, küçük sürüler in-

sanlara yakın olmak için çiftlik evinin çevresine toplanırlar. Yağmur mevsiminden sonra, sivrisinek ve at sineği bulutlarının çevreyi kasıp kavurduğu haftalar boyunca, sığırlar çayırlardan kaçıp, çiftlik evinin yakınına doluşarak, yardım isterlerdi. Ama onlara yardım etmemiz olanaksızdı, çünkü o sırada siz de tropik cehennemin kötü ruhlarından kendinizi koruyabilmek için yüzünüzü ve ellerinizi bezlere sarmış olurdunuz.

Hattâ çiftliklerinde kalan büyük sürüler bile günbatımında tedirgin olurlar. Sığırtmaçların kulübelerini çevrelerler, gözcüler de gece boyu türküler söyleyerek atla aralarında dolaşırlar uyumaları için. Büyük sürü sahiplerinin bir kısmı bunu gereksiz bulduklarından, kararı sığırtmaçlara bırakırlar; ister söylesinler ister söylemesinler. Ama türkülerle uyutulmayan hayvanlar geceyi rahatsız geçirirler, on dakikada bir kalkıp çevrede dolaşır, yakınlık, dostluk bulmak için ötekilere sürtünürler. Ertesi gün uykusuz olur sürü ve türkülerle uyutulmuş bir sürüden daha az otlar, bu yüzden de semirmeleri çok zaman alır. Yolculuklarda, türkü söylemek daha da gereklidir çünkü yabancı bir yerde uyumak hayvanları iyicene tedirgin eder.

Bu yüzden adamlarıma her gece türkü söyletiyordum, onlar da bunu seve seve yapıyorlardı. Adamlar atlarla ağır ağır aralarında dolaşıp, türkü söylerken, sürü de kendini güvenlikte hissederek çökerler yere; uykulu gözlerle türkü söyleyen atlıyı izlerler, böğürüp gürültüyle iç çeker ve uykuya dalarlar. Gece boyu ne kadar çok türkü söylenirse o kadar iyidir, çünkü sürünün kendisine bir şey olmayacağı hakkındaki güvenini tazeler; insanlar yakında olduklarına göre jaguar, dağ arslanları ve diğer tehlikelerden koruyacaklardır onları. Bu arada sığırtmaç

türkülerinin, müziği seven herkesi bucak bucak kaçıracağını da eklemeliyim. Örneğin, benim türkü söyleyişim dünyanın sekizinci harikası olarak kabul ediliyordu, müzik olarak değil.

Baş tarafta gözcülük gerekmiyordu artık; önümüzü kesen ırmak koruyordu bizi zaten. Yan taraflara da iki sürekli gözcü yeterliydi. Yardımcımı ön taraftan aldım, böylece son gecelerimizi hep birlikte geçirebilirdik. Daha sonra, adamlar büyük ateşin çevresinde sigara içip, çene çalarken, atıma atlayıp, türkü söyleyerek, ıslık çalarak, mırıldanarak, sığırlara seslenerek dolaştım hayvanların arasında.

Yalnızca bir tropik gecesinin olabileceği aydınlıktaki, koyu lâcivert gökyüzü ırmak boyunca uzanan, türküler söyleyen çayırlığın üstünü örtüyordu. Yanıp sönen yıldızlar kadife geceyi, altın ışıklarıyla beziyorlardı. Düzinelerce kayan yıldız, sanki o yüksek, ıssız kubbede, yıldızlar arasındaki boşluğu birleştiren köprülerin olmadığı o yalnız yüceliklerde alışılmaz olan sevgiyi aramak, ya da vermek için uçuşup duruyorlardı.

Çayırlıkta yıldız kurtları ve ateşböcekleri görünüyordu yalnızca. Ama görünmez yaşam milyonlarca sesle söylüyordu türküsünü ve keman, flüt, harp ve zillerinkine benzer müzik yapıyordu.

İşte ordaydı sürüm! Birbirine bitişik, yuvarlak karaltılar. Böğürüyor, nefes alıyor, doğal bir esenliğin sıcak, ağır, doyurucu kokusunu yayıyor, büyük bir gönül hoşluğu veriyordu insana.

Ordum! Irmaklardan, dağlardan aşırdığım, koruduğum, su ve ot bulduğum, aralarındaki kavgaları yatıştırdığım, hastalıklarını iyileştirdiğim, geceler boyunca türkülerle uyuttuğum, kendileri için kaygılanıp, üzüldüğüm, bakmak için uykumu feda ettiğim,

birini yitirdiğimde ağladığım, çok sevdiğim, evet etimden kanımdanmış gibi sevdiğim onurlu ordum benim!

Barış ülkelerine ölüm ve yağma götürmek için savaşçı ordularını Alplerden aşıran sen, bir orduyu yönetmenin kusursuz zevkinden haberin bile yoktu!

Ertesi sabah, tuz geldi. Yol boyunca yalnızca bir kez tuz vermiştim sürüye, çünkü o gün ve ertesi gün boyunca bol su bulamayacaksan onlara, tuz vermek hiç de akıllıca olmaz. Ama şimdi, tuzu yalayıp, patlayıncaya kadar da su içince şahane, dolgun bir hâl aldılar; yeni üniformalarını giymiş askerlere benziyorlardı. İyice temizlenip ovulan derileri, cilalanmış gibi parlıyordu. Evet, yolculuk yaptırdığım sürümden gurur duyuyordum.

Birkaç gün sonra, sığır komisyoncusu ile birlikte geldi bay Pratt.

«İşte bak yahu!» deyip duruyordu komisyoncu, «Sürü dediğin böyle olur. Kapanın elinde kalacak bunlar.»

Bay Partt da ha bire elimi sıkıyordu.

«Nasıl becerdin bu işi, Gales? Önümüzdeki haftanın sonundan önce beklemiyordum seni. Daha şimdiden dört yüz baş sattım bile. Yolda başka bir sürü daha var, eğer gecikeydin, o zamana dek fiyat düşerdi, çünkü bu pazar bir hafta içinde iki bin baş sığır kaldırmaz. Haydi, gel, seni kasabaya götüreyim. Yardımcın sürüye bakabilir artık.»

Kasabada hesaplaştık, elime birkaç yüz peso geçti. Bir de ziyafet çekti bana üstelik.

«Eğer iyi fiyat biçerlerse, sana fazladan yüz peso daha vereceğim,» dedi bay Pratt. «Hak ettin bunu. O allahın belası haydutlardan ucuz kurtarmışsın paçanı.»

«Aslına bakarsanız, haydutlardan Antonio adlı birini tanıyordum,» dedim. «Bir kez birlikte pamuk toplamıştık. Ucuz kurtulmamı o sağladı.»

«İşte mesele bu zaten. İnsanın şansı olmalı - her konuda; sürü yetiştirirken, sürü güderken, evlendiğin kadını seçerken.» Kahkahayla gülmeye başladı sonra, «Söylesene, ne yaptın karıma?»

«Ben mi? Karınıza mı?»

Lokmam ağzımda kaldı, yutamadım, sanırım yüzüm de soldu epeyce. Ah şu kadınlar! Öyle sorumsuzca davranabiliyorlar ki! Kafaları bin bir türlü tasarımla doludur; durup dururken bir itiraf nöbetine tutuluverirler. Ağzından kaçırmış olabilir miydi? O tip birine benzemiyordu.

«Telgrafın geldiğinde, çılgına döndü. 'İşte gördün mü! Ne olduğunu anladın mı şimdi; Zavallısın sen, zavallı. Ama o delikanlı yağdan kıl çeker gibi götürüverdi koca sürüyü. Ölsen, beceremezdin bunu sen. O çocuk da iş var, anasını..... orospu çocuğu! dedi bana...»

«Aman, Allah aşkına, bay Pratt, boşanmayı düşünmüyorsunuz değil mi?»

«Boşanmak mı? Ben mi? Neden ki? Böyle küçük bir şey için mi?»

Garip bir şekilde gülümsüyordu. Ne anlama geldiğini bir bilebilseydim.

«Hayır. Neden boşanayım? Bunu yapmamdan korkuyor musun?»

«Evet,» diye itiraf ettim.

«Ama neden?»

«Çünkü karınız o zaman benimle evleneceğini söyledi.»

«Oh, Evet. Bunu söylediğini anımsıyorum; de-

diğini de yapar hani. Ama neden böyle kıvranıp duruyorsun? Oysa ben sanmıştım ki...»

Atılıp, önledim sözünü tamamlamasını. «Karınızı çok beğeniyorum,» diye itiraf ettim aceleyle. «Ama, ne olur boşanmayın ondan! Eğer evlenirsek, belki hiç de fena bir şey olmaz bu ama bir kadınla, özür dilerim, yani karınızla ne yapmam gerektiğini bilemiyorum gerçekten.»

«Başka kadınlarla ne yapıyorsan onu! İstediğini ver ona.»

«Mesele o değil. Demek istediğim başka. Evli bir erkek olarak nasıl yaşayacağımı bilmiyorum.» Var gücümle durumu açıklamaya çalışıyordum ona. «Anlayın, ben serserinin biriyim, öyle kımıldamadan olduğum yerde kalamam. Yollara düştüğümde karımı peşimden sürükleyemem, değil mi? Diğer yandan, bir yerde sürekli kalmama, her gün düzgün bir masanın başına geçip, düzgün bir kahvaltı ve düzgün bir yemek yememe olanak yok. Yo! Midem de kaldırmaz bunu zaten. Şimdi, eğer bana bir iyilik etmek istersenİz...»

«Ne istersen yaparım,» dedi iyi niyetli bir sesle.

«Karınızdan ayrılmayın. O kadar iyi bir kadın ki; güzel, akıllı ve cesur! Onun gibisini bulamazsınız bir daha, bay Pratt.»

«Biliyorum. Ayrılmamamın nedeni de bu. Böyle bir şey aklıma bile gelmedi, nereden çıkardınız bunu şimdi! Haydi artık kapayalım şu konuyu da anlaşmamızın başarı ile sonuçlanmasını kutlamaya devam edelim.»

Böylece devam ettik...

Bay Pratt ansızın içmeyi bıraktı. Şimdi ne ya-

pacak bana diye düşünmeye başladım; vuracak mı yoksa?

«Evet, bay Pratt?» diye kekeledim, «Şimdi ne var?»

«Sen sürüyü güderken, neler oldu dersin?»

«Ne oldu? bay Pratt, can kulağı ile dinliyorum sizi?» Öyle şaşırmıştım ki söyleyecek söz bulmakta güçlük çekiyordum.

«La Avrora Fırını,» dedi, kuru bir sesle.

«Evet, evet haydi söyleyin artık, ne olmuş bizim Aurora'ya?»

«Fırın işçileri grevde, üstelik görünürdeki duruma bakarsan, biteceği de yok direnişin.»

«Grev, La Avrora fırını işçileri mi?»

«Evet ama yalnızca La Avrora'dakiler değil. Kasabadaki bütün fırınlar grevde. Kurumuş bir parça ekmek kabuğu bile bulunmuyor. Herkes lahmacun yiyor. Lahmacun satan bu kadar çok kadın hiç görmemiştim.»

«Çok kötü,» dedim.

«Doux'ların herkese ne anlattığını da biliyor musun.?»

«Hayır, ne?»

«Fırın işçilerinin grevini senin başlattığını.»

«Ben, ben mi? Yani siz söyleyin, nasıl yapabilirdim böyle bir şey? Ülkenin bir ucundan diğerine sığır sürüsü götürürken mi? Fırıncılar grevdeyken ben kilometrelerce ötedeydim. İşte, Doux'ların nasıl âdi iftiracılar, çirkef atıcılar olduğunu görün - haksızlık bu. Bu fırıncılar grevi hakkında hiç bir bilgim yok.»

«Dinle. Doux'lar, sen buraya çalışmaya geldikten sonra, fırındaki işçilerin hiç bir şeyi beğenmemeye başladıklarını söylüyorlar - yemekleri, yatak-

haneyi, aldıkları parayı ve uzun çalışma saatlerini. Sen ayrılır ayrılmaz da işler kızışmaya başlamış. Sonra da grev. Bir gün La Avrora, ertesi gün tüm fırınlarda direnişe geçmiş işçiler. Şimdi, gündelik olarak iki peso, daha iyi yiyecek ve yatacak yer ve sekiz saatlik çalışma günü istiyorlarmış.»

«Bakın size dürüstçe gerçeği söyleyeyim, bay Pratt. Benim, gerçekten bu grevle bir ilişkim yok. Sizle daha ilk karşılaştığımızda, bana Shine'ın hakkında dediklerini söylediğinizde size anlatmıştım; tamamiyle şans eseri olarak, çalıştığım ya da çalışmış olduğum yerlerde, etrafıma bakınacak zamanı zor bulmuş olsam bile, bir grev başlar hemen. Elimden bir şey gelmez ki bu konuda. Adamlar ellerindekinden hoşnut olmaz da daha iyisini isterlerse suç bende mi? Böylelerine hiç bir şey söylemem ben. Çenemi kapar, bırakırım onlar konuşsun. Gene de gittiğim her yerde, sendikacı komünist, baş belası olduğumu söylüyorlar. Bay Pratt, inanın ki bu...»

«Gerçeğin ta kendisi,» diye tamamladı bay Pratt çok daha değişik bir şekilde bitirmeyi düşündüğüm cümleyi.

Hep böyle olur zaten ağzınızdan çıkan kelimeleri alıp, başka başka anlamlar verdiklerinde. Gerçekten de, insanların her konuda, her şey hakkında yanlış izlenimler edinmelerine şaşmamalı.

Bırakmalı, karşısındaki söylesin söyleyeceğini. Ama hayır, her zaman karışırlar başkasının işine. O zaman da bir anlam çıkmıyor sonunda elbette.

B.TRAVEN

pamuk işçileri

ROMAN

Epik romanın ustası Traven, Pamuk İşçileri'nde, örgütlenmemiş işkollarındaki işçileri anlatıyor. Öbür romanlarında olduğu gibi, konuyu destan boyutları içinde işleyerek özel olanı genel olanla içiçe yansıtıyor. Varlığın bilincini taşıyan işçi ile sınıf bilincini taşıyan işçi emek savaşında yanyana işleniyor. Ama Traven, bunun varlık nedenlerini, psikolojik ortamını ustaca kuruyor ve bizi, sınıf mücadelesi içinde insan'ın sorunlarıyla karşı karşıya getiriyor.

SOSYAL KLASİKLER YAYINEVİ

50L